

OKUFED

**OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

**OSMANIYE KORKUT ATA UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF ARTS AND SCIENCES**

OSMANIYE

CİLT/VOLUME:4

SAVI/ISSUE:2

ARALIK/DECEMBER 2022

OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ

FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: 4 Sayı:2 Aralık 2022

Yayın Kurulu

Dergi Sahibi

Prof. Dr. Turgay UZUN (**Rektör**)

Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı

Prof Dr. Filiz ÖZBAŞ GERÇEKER

Editörler

Prof. Dr. Eyyup TEL Fizik Bölümü, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye)

e-mail: eyuptel@osmaniye.edu.tr

Prof. Dr. Bülent KIRMIZI İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye)

e-mail: bulentkirmizi@osmaniye.edu.tr

Yardımcı Editör

Dr. Öğr. Üyesi Nazmi SEDEFOĞLU Fizik Bölümü, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye)

e-mail: nazmisedefoglu@osmaniye.edu.tr

Alan Editörleri

Doç. Dr. Fuat BOZOK (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)

Doç. Dr. Hülya GÜN BOZOK (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)

Editör Kurulu Üyeleri

Doç. Dr. Tamer DOĞAN (Çukurova Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmail Hakkı SARPÜN (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Mohamed Belgiad (University of Science and Technology Houari Boumediene)

Doç. Dr. Yusuf ZALAOĞLU (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)

Doç. Dr. Dilek ALAGÖZ (Çukurova Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Veli ÖZBOLAT (Çukurova Üniversitesi)

Sekreteryaya

Arş. Gör. Asiye ERDAĞ İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye) / Yazım Editörü-Son Okuyucu-Dil Editörü

e-mail: asiyeerdag@osmaniye.edu.tr

Arş. Gör. Şaban YALGIN Tarih Bölümü, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye) / Mizanpajcı-Son Okuyucu

e-mail: sabanyalgin@osmaniye.edu.tr

Arş. Gör. Rakiye ÖZDAL İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye) / Yabancı Dil Editörü

e-mail: rakiyeozdal@osmaniye.edu.tr

Arş. Gör. Derya ULUTAŞ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye) / Sekreter - Son Okuyucu

e-mail: deryaulutas@osmaniye.edu.tr

İletişim

okufed@osmaniye.edu.tr

OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ

FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: 4 Sayı: 2 (Aralık 2022)

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

1	Çocuklara Türk Kültürünün Aktarılmasında Çizgi Filmlerin Yeri ve Önemi Gamze YETEN	71-79
2	Türk Dünyası'nda Bir Elambilimci: Yusif Behluloğlu Yusifov'un Hayatı ve Elamlılar Üzerine Çalışmaları Eray KARATEKİR	80-89
3	Halid Ziya'nın Mensur Şiirler 'inde Anlamsal Yapılar Taner TURAN	90-103
4	Çıldırılı Âşık Şenlik Ümmi midir? Cengiz GÖKŞEN	104-112
5	Kübik Perovskit LaZnO ₃ Bileşiğinin Yapısal, Elektronik, Elastik ve Termodinamik Özelliklerini Araştırmak için <i>Ab Initio</i> Hesaplamaları Ahmet Mikail SARP KAYA, Nihat ARIKAN	113-124

	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt 4, Sayı 2, 2022	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences, Volume 4, Issue 2, 2022	
	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences	

Çocuklara Türk Kültürünün Aktarılmasında Çizgi Filmlerin Yeri ve Önemi

Gamze YETEN^{1,*}

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi, LisansÜstü Eğitim Enstitüsü Fakültesi, Görsel Sanatlar Bölümü, 34153, İstanbul

*Sorumlu yazar/ Corresponding Autor: gamzeyeten@stu.aydin.edu.tr , ORCID ID: 0000-0003-4484-1285
DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1133866>

To cite: YETEN,G. (2022) Çocuklara Türk Kültürünün Aktarılmasında Çizgi Filmlerin Yeri ve Önemi, *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2),71-79. DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1133866>

Araştırma Makalesi	Özet
<p>Geliş tarihi: 21.06.2022 Kabul tarihi:15.07.2022 Online Yayınlanma:30.12.2022</p>	<p>Kültür, her toplumda aynı anlamı taşımasına karşın toplumların kültürel değerleri farklıdır. Bu değerler doğrultusunda geçmişten gelen birikimle kültürler meydana gelmiştir. Kültür bireyin, yaşamış olduğu toplumla bağdaşımı için gerekli bir unsurdur. Bir toplumun kültürünün devamlılığının sağlanması noktasında kültür aktarımı olması gerekmektedir. Bireyler bulunduğu milletin kültürüyle bebeklikten itibaren karşılaşmakta bu, yaşamın her döneminde devam etmektedir. Kültürel öğeleri tanıma noktasında farklı mekan ve araçlar buna olanak sağlayabilmektedir. Bu araçlar arasında çocukların izleme alışkanlığının yüksek olmasından dolayı çizgi film de bulunmaktadır. Çizgi filmler çocuklara kültür aktarımında bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Günümüzde çeşitli kitle iletişim araçlarıyla yayınlanan Türk yapımı olan çizgi filmlerde Türk kültürüne ait öğeler bulunmaktadır. Bu çizgi filmler arasında yer alan Niloya, Keloğlan Masalları, Rafadan Tayfa ve Pepee adlı çizgi filmlerden birer bölüm izlenerek Türk kültürüne ait kültürel öğelerin analizi yapılmıştır.</p>
<p>Anahtar kelimeler: Çizgi Film, Kültür Aktarımı, Türk Kültürü,</p>	
<p>The Place and Importance Of Cartoon Films In Transferring Turkish Culture To Children</p>	
Research Article	Abstract
<p>Received: 21.06.2022 Accepted: 15.07.2022 Published online:30.12.2022</p>	<p>Societies, each one of them has different cultural values even though the word “culture”has the same meaning in every society. In line with these values, cultures have emerged with the accumulation from the past. Culture is a necessary element for the individual's integration with the society he/she lives in. In order to ensure the continuity of the culture of a society, cultural transfer must happen. Individuals begin to encounter the culture of the nation they live in from infancy and this continues in every period of life. Different mediums in different contexts can provide opportunities to recognize cultural elements. Among these mediums, there is cartoons born out of children's excessive watching habits. Cartoons are being used as a communication</p>

medium in transferring culture to children. Today, there are elements of Turkish culture in Turkish-made cartoons published by various mass media. Among these cartoons, one episode from each of the following cartoons, Niloya, Keloğlan Tales, Rafadan Tayfa and Pepee were watched and the cultural elements of the Turkish society were analyzed.
--

Keywords: Cartoon, Cultural Tansfer, Turkish Culture

1. Giriş

Kültür her bireyin, benliğinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Birey, bebeklikten itibaren yaşadığı toplumun kültürel öğeleriyle karşılaşır ve onları benimser. Aile ile başlayan kültürel kodların aktarımı sonrasında sosyal yaşam ile devam eder. Toplumlar ait olan maddi ve manevi kültürler içerisinde yaşayan toplumun uyum içerisinde yaşamasına olanak sağlar. Bu sebeple toplumların kendine ait kültürlerinin devamlılığı önem arz eder.

Kültür bireylere bebeklikten itibaren aşılınmaya başlandığı için devamlılığı konusunda da bu dönemlerde kültürel öğelerin aktarılması gerekmektedir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve gündelik yaşamımızda zamanımızı ayırdığımız araçlar olduğu için bu araçlarla kültür aktarımı da gerçekleşmektedir. Özellikle çocuklarda medya araçlarından izlenen çizgi filmler onlara yaşadığı toplumun kültürünü doğru aktarmada araç olarak kullanılmaktadır. Birçok yerli yapım çizgi filmlerde artık kültürel öğelere yer almaktadır. Bu sayede çocuklar keyifli vakit geçirirken kültürlerini öğrenmekte ve gelecek nesillere aktarımı da mümkün hale gelmektedir.

Animasyon sözcüğü Latince kökenli “animare” fiilinden gelmiş olup “yaşam vermek” anlamını taşımaktadır(Selby, 2013, s.9). “animasyon ve çizgi filmin sözlük anlamı olan canlandırma (animation), çizilen resimlerin veya durağan cisimlerin hareket ediyor duygusunu verebilecek şekilde düzenlenmesi olarak nitelendirilmektedir”(Tuğlacı, 1971, s.390). “Canlandırma (çizgi film ve animasyon) farklı teknik ve çizimlerle oluşturulan görüntülerin hareketli izlenimini verebilmek için, karelerin tek tek resmedilerek bu karelerin filme alınarak gerçekleştirilmesidir”(Hünerli, 2002, s.936).

Çizgi filmlerin en çok hitap ettiği kitle çocuklar. Çocuklar, izledikleri çizgi film karakterlerinin özelliklerine, onların güçlerine ve yeteneklerini öykünürler ve yaş grubu sebebiyle kendilerini karakterlerle özdeşleştirmişler. Hakikati ve hatayı, fiziksel özelliklerin toplumların dayatmış olduğu kalıpları öğrenme ve benimseme yaşındaki çocuk için izletilen çizgi filmler öğretici olmaktadır.” Bu nedenden ötürü çizgi filmlerin çocuklar için önemi gün geçtikçe artmakta ve bu konudaki çalışmalar devam etmektedir (Köse, 2019).

Teknolojinin gelişmesi ve ulaşılabilirliğinin artmasıyla birlikte, çocukların da medya sayesinde çizgi film izlemesi kolaylaşmıştır. Günümüzde çizgi film sadece sinema ve televizyonda izlenen bir tür olmaktan çıkmış, diğer medya araçlarıyla da çocuklar tarafından seyredilmesi mümkün hale gelmiştir. “Televizyon belli bir toplumsal yapının, ekonomik, siyasal, teknolojik ve kültürel ürünüdür. Televizyonun ortaya çıkması ve gelişmesi ait olduğu yapının gereksinimlerine olduğu kadar çıkışıyla birlikte oluşturulan veya örneğin kullanımlar ve doyumlar yaklaşımının araştırmalarla desteklediği, kişisel gereksinimlerin giderilmesine bir yanıtıdır”(Erdoğan & Alemdar, 2001, s.169). Kolay ulaşılabilir olması, kesintisiz yayın ve birçok içeriğe sahip olması sebebiyle kendisine büyük bir seyirci kitlesi oluşturmuştur. Televizyonda bulunan içeriklerde çocuk kanalları da yer almaktadır. Bu kanallar sayesinde çocuklar da çizgi film izleme alışkanlığına sahip olmuşlardır. Yapılan bir araştırmaya göre “3 ila 60 ay arasındaki çocukların günlük ortalama 2.08 saat televizyon izlediği saptanmıştır”(Akkuş, Yılmaz, Şahiner, Sucaklı,

2015). TÜİK tarafından 2013 yılında yapılan bir araştırmaya göre ise, “06-15 yaş aralığındaki çocukların “%92,5’i her gün TV izlemiş ve bu oranın %93,8’i çizgi film izlemiştir”(TÜİK, 2013). Yapılan araştırmalar doğrultusunda çocukların en çok izlediği yayınların çizgi filmleri olduğu görülmektedir

Çocuk Ve Çizgi Film

Çocukların seyretmiş olduğu günlük çizgi film oranları göz önünde bulundurulduğunda, çocuğun izlemiş olduğu çizgi filmler onun zihinsel, ruhsal, kişilik ve kültür gelişimi (açısından) katkı sağlayabilmekte veya izlediği filmin içeriğe göre olumsuz etkilenebilmektedir. Understell, Götz ve Holler’e (2013,s.190) göre“Çocuklar seyretmiş olduğu programları yetişkinler göre başka bir pencereden görür ve anlamlandırırılar. Gelişim ve yaş durumuna göre seyrettiği öğeleri ve duygu durumlarını anlamlandırarak farklı kazanımlar elde ederler.” Çocuklar, bebeklikten itibaren her dönemde farklı gelişim özellikleri gösterir. Çocukların yaş gruplarına göre izlediği çizgi filmlere bakış açısı farklıdır, bebeklik döneminde ekrandan gelen görüntü, renk, hareket, ses gibi özelliklerle ilgilenirken yaşlarının ilerlemesiyle birlikte bu ilgi olay örgüsü, problem odaklı çözüm, karakterler ve karakterlerin hareketlerine dönüşür. Bu sebeple çocukların yaş dönemlerine göre seyretmiş olduğu çizgi filmlerden etkilenme oranları ve tepkileri de değişiklik gösterebilmektedir. “Çocuk algılama ve görüntüleri çözme yeteneğini büyüdükçe kazanır. Çocukların büyüme ve gelişme çağları arasında bile farklılıklar bulunması doğaldır” (Şirin, 2016, s.22).

0-2 yaş arası olan dönem bebeklik dönemidir, Bu dönemde bebeklerin zeka gelişimi tamamlanır. Bebekler alıcı konumdadır gördüğü, dokunduğu uyarıcıları zihin belleğine aktarır ve sonrasında ise bu birikimleri yaşamı boyunca hayatında kullanır. Bu dönemde bebekler herhangi bir medya aracında yayınlanan çizgi filmlerin olay örgüsünü, mesajını anlamlandıramıyor olsalar dahi parlak görüntüler, müzikler, şarkılar ilgilerini çekmeye yeterli olmaktadır. Linebarger ve Walter’e (2005, s.48) göre “2,5 yaş altı bebekler seyretmiş olduğu televizyon içeriklerinden herhangi olumlu bir kazanım sağlayamamaktadırlar. Yapılan çalışmalarda bebeklerin televizyon programlarından öğrenme oranlarının az olduğu ortaya konulmuştur. Yapılan son izleme çalışmalarının sonucunda, bebekler bazı programların diğerlerine göre sözcük öğrenme bakımından katkı sağlayabildiği yönündedir.”

Erken çocukluk dönemi olan 3-6 yaş arasında çocukların dil gelişimi, bilişsel gelişimi ve fiziksel gelişiminin gerçekleştiği dönemdir. Bu dönemin başlarında çocuklar somut ile soyutu ayırt edememektedir. Bu nedenle medya aracılığıyla gördüğü görüntülerin kurgu ya da gerçek olup olmadığı ayırımına varamazlar. Erken çocukluk dönemindeki çizgi filmlerde sınırlı olay örgüsü, kolay anlaşılabilir ve sınırlı karakter özelliklerine yer verilir. Bu dönemin sonlarına doğru çocuklar izlediği çizgi filmlerde yer alan karakterleri rol model alma eğilimindedirler. Alabay’a (2020, s.156) göre “Bu dönemde çocuklar, etrafında bulunan kişileri örnek alabilir ve bu modellerin tutumlarını yansıtabilir. Bu modeller aileden olabileceği gibi çocuğun yaşının ilerlemesiyle izlemiş olduğu çizgi film, dizi, film, kitap karakterlerinden de olabilmektedir.”

Ertürk ve Gül’e göre (2006, S.35) ise 2-6 yaş arasında çocuklar gördükleri görüntüleri henüz soyut düşünce gelişmediği için tamamen somut olarak yorumlar. Her şeyin kendi etrafında şekillendiğini düşüncesine sahip olan çocuk, algıladıklarını olduğu gibi yapmaya çalışır. Geri dönüşebilirlik ve değişmezlik kavramı olmadığı için gördüklerini bir film veya hayal olduğunu anlaması oldukça zordur. Hatta küçük çocuklar televizyon ekranının içinde olan gerçek insanlar olduğuna inanırlar. Çocuklar gördüklerine öykünür, Süpermen gibi uçmaya çalışabilir, kavgalı sahnelerini arkadaşları üzerinde deneyebilir.

6 ve 11 yaş arası kapsayan orta dönem çocukluk olarak nitelendirilen bu süreçte soyut ile somutun ayrımını yapmaya başlamış olmalarından ötürü çocukların çizgi filme olan bakış açısı değişmektedir. Karmaşık olay örgüsü ve daha detaylı işlenmiş karakter özelliklerini anlamlandırabilmekte ve bağ kurabilmektedir. Bu dönemde çocuklar aksiyon içeren, duygusal anlamında bağlayıcılığı olan çizgi filmlere de ilgi duymaya başlarlar.

Çocukların gelişim sürecinde izlemiş olduğu çizgi filmlerin süreleri ve yapılan çalışmalar da göz önünde bulundurulduğunda çizgi filmin, çocuğun bireysel gelişim ve kültürel gelişim sürecinde önemi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle çocukların izlediği çizgi filmler her bakımdan önemli olmakla beraber, izlenen çizgi filmlerin bir süzgeçten geçmesi muhakkak gereklidir.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’la çocukların izlediği içeriklere 2011 yılında denetim gelmiştir. Bu kanunun 8. Maddesinde yer alan;

“İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin, bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür.” Ve çocukların halk kültürünün gelişimine yer veren 14. madde de ise “Genel ve tematik içerikli yayın yapan televizyon kuruluşlarının, çocuk yayınlarında çizgi filmlere yer vermeleri hâlinde, çizgi filmlerin en az yüzde yirmisinin, diğer çocuk programlarının en az yüzde kırkının Türkçe dilinde üretilmiş yapım olması ve Türk kültürünü yansıtması zorunludur” (RTÜK, 2011).

2.Araştırmanın Amaç ve Önemi

Her milletin kendine ait bir kültürü vardır. Kültür, toplumun içerisinde yer alan bireylerin gelişimini tamamlaması ve bireyin bulunduğu topluma uyum sağlayabilmesi açısından oldukça önemlidir. Kültür, aktarımı süregelen bir olgu olmasından dolayı toplumun kültürünün devam edebilmesi için yeni nesillere aktarımının da sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi gerekmektedir. Kültürü koruma adına United Nations Educational Scientific and Cultural (UNESCO), 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) başlığı altında hazırlanmış olduğu sözleşmeyle kültürü koruma altına almak için çalışma başlatmıştır. Sözleşme 2006 yılında TBMM’de kabul edilmiştir. Çocukların, Türk kültürünün geleceğe aktarılmasında önemli bir yere sahip olmaları dolayısıyla onlara Türk kültürünün doğru verilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı; Günümüzde medya araçlarının, çocukların gelişiminde belirleyici bir yere sahip olmalarından dolayı farklı toplumların kültürel öğeleriyle karşılaştıklarında bu kültürlerin öğelerini benimseme durumunda kalabilmektedirler. Yapılan araştırmalar doğrultusunda çocukların %93’ünün çizgi film izlemesinden dolayı Türk kültürünün aktarımı verimli bir şekilde çizgi filmler aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Bu sebeple Türk yapımı çizgi filmlerin Türk kültürüne ait öğelerin aktarımı bağlamında analiz edilmesi önem arz etmektedir.

3.Materyal ve Metot

Araştırmada Türk yapımı çizgi filmler arasında yer alan Niloya, Pepee, Rafadan Tayfa ve Keloğlan Masalları’nın rastgele birer bölümleri izlenilerek içerisinde bulunan Türk kültürü öğelerinin analizi yapılması planlanmıştır. Seçilen çizgi filmler TRT Çocuk tarafından yayınlanmış ve çocuklar tarafından sevilmiştir. Öğrenmenin çocukluktan başlamasından ötürü özellikle onlara kültürün tanıtılması gerekmekte ve Türk kültürünün maddi, manevi öğelerinin aktarılması gerekmektedir. Seyircisinin fazla olması sebebiyle kültürel kodların aktarımının doğru yapılması çocukların Türk kültürünü tanımada önemli rol oynamaktadır. Türk kültürünün analizi esnasında kıyafet, yaşam biçimi, karakterlerin diyalogları, milli değerler açısından incelenmiştir.

Kültür Aktarımı ve Çizgi Filmler

Çizgi Film Analizleri:

Kültür bireyin içerisinde bulunmuş olduğu toplumun ona aktarmış olduğu değer, inanç, somut ve somut olmayan kültürel değerler gibi birçok ögenin toplamının bireye yansımalarıdır. Kültür her toplumda farklı özellikler göstermekle beraber her bireye öğretisi de farklı olmaktadır. Kültürel öğeler kategorize edildiği noktada somut ve somut olmayan kültürler öğeler olarak iki başlık altında incelenebilir. Somut olmayan kültürel öğeler görülmesi mümkün olmayan sözlü aktarımı mümkün olan örf, adet, dil, efsaneler, destanlar, atasözleri, kutlamalar gibi öğelerden oluşmaktadır. Somut kültürel öğeler içerisinde ise mimari yapılar, doğal güzellikler, dini yapılar, parklar, el sanatları gibi öğeler yer almaktadır. Güvenç'e (1997,s.18) göre "*kültür; kişilerin tutum, hareket, huylarını, hislerini ve durumlarını, içeren bir olgudur. Çocuk kültürü ise, çocuğun belli bir döneme gelene kadar toplum tarafından aktarılan tüm öğretilerin tümüdür*" Kültür, bireyin yaşamında (doğumundan ölümüne kadar) yer alır ve kültürel kodları birey yıllar boyunca öğrenir. Bu noktada bireyin içinde bulunduğu toplumun kültürünü öğrenmesi bebeklikten itibaren başlar. Çocuklara çizgi film izledikleri esnada bilgi aktarımı gerçekleşir, bu çizgi filmin içeriği ve vermek istediği mesaja göre değişiklik göstermektedir. Çizgi filmlerde kültür ve değer aktarımı üzerinde durulmaya başlanmıştır bunun sebebi bebeklikten itibaren her çocuğun çizgi film izlemesi ve karakterleri model olarak alma eğiliminde olmasından dolayıdır.

2000'li yıllardan sonra ülkemizde çizgi filmin gelişmesi ve 2008'de kurulan ilk yerli çocuk kanalı olan TRT Çocuk, Yumurcak Tv, Minika Go ve sonrasında diğer yerel kanalların yayına başlamasıyla Türk kültürüne ait öğelerde Türk yapımı çizgi filmlerde kendine yer edinmiştir. Türkiye'de Türk yapımı olan ve çocuklar tarafından çok sevilen çizgi filmler arasında; Pepee, Keloğlan Masalları, Rafadan Tayfa, ve Niloya'dır.

Pepee, 2008 yılında TRT Çocuk 'ta yayınlanmaya başlamıştır. Başkarakter olan Pepee, 4 yaşında bir erkek çocuktur. Arkadaşlarına önem veren, ailesini seven, mutlu, saygılı, anlayışlı ve sevecen bir çocuk olarak seyirci karşısına çıkmıştır. Çizgi film içerisinde yer alan diğer karakterler ise; Pepee'nin annesi, babası, kız kardeşi, nenesi, Şila, Eke, Zulu, Köpüş ve dış ses Şuşu'dur. Çizgi filmde, Pepee'nin diğer karakterlerle gündelik yaşamı konu alınmıştır, yerel dil ve Türk kültürüne ait öğeler kullanılmıştır.

Şekil 1: Pepee 2. Bölüm Kalbim Kırıldı

Pepee'nin Kalbim Kırıldı 2. bölümü 10 dakika 35 saniyedir. Bölümde Pepee'ye babası bir ittirgit alır ve kardeşi Bebe ittirgiti sürerken kırar ve bunun üzerine Pepee kardeşinin kırıldığını anlayarak dedesine Bebe hakkında kıskandığı için kırıldığını ve onu artık sevmediğini söyler. Bebe ise bu duruma çok üzülür ve ittirgiti tamir ederek kalbinin kırıldığını şarkı söyleyerek abisi ve ailesine söyler sonrasında ise Pepee, Bebe'den özür diler ve barışırlar. Kültürel öğelerin kullanımı noktasında ise Kapadokya bölgesinde kullanılan balonlardan bir tanesi görülmektedir, diğer Türk kültürüne ait öğelerse dede ve nenenin kıyafetleri olmuştur Şekil 1'de görüldüğü üzere, dedenin giysilerinin tasarımında Anadolu'da yaygın olarak kullanılan yelek tercih edilmiştir. Nene karakterinde ise yine aynı şekilde çiçekli bir bluz ve üzerine yelek ve başörtü bağlama şekli ile Türk kültürüne ait öğeler işlenmiştir.

Şekil 2: Keloğlan Masalları 7. Bölüm Yılın Maçı

Türk edebiyatının önemli masalları arasında MEB'de 100 Temel Eser listesinde yer alan Keloğlan'ın uyarlaması yapılarak ile hazırlanmış bölümlerden oluşmaktadır. Trt Çocuk'ta yayınlanan çizgi film Anadolu bölgesinin kültürel öğelerine oldukça fazla yer vermiştir. Çizgi film köyde geçmekte, karakterler ise Keloğlan'ın yakın arkadaşları Balkız, Örgülü, Kara, Prenses adlı kirpi düşmanları olan ve sürekli Keloğlan ve arkadaşlarına kötülük yapmaya çalışan Sinek, İnatçı ve Tomurcuk'tur diğer kötü karakterler ise Uzun ve Huysuz'dur. Çizgi filmdeki diğer karakterler ise Bilge Can Dede'dir. Şekil 2'de yer alan Yılın Maçı bölümünde, Sinek ve arkadaşları, Keloğlan ve arkadaşlarının köyde bulunan tarlada maç oynamalarını istemez ve plan yapar ve yanlarına giderek onlarla 3 gün sonra maç oynayıp kaybederlerse sahada oynamayacaklarını söylerler Keloğlan ve arkadaşları bu maçı kabul eder ve maça hazırlanırken Keloğlanın kafasına bir top gelir ve artık top görmek istemez ve maçı oynamak istemez. Bu durum karşısında arkadaşları Bilge Can Dede'ye giderek bir iksir hazırlamasını ister maç günü geldiğinde Uzun ve Huysuz köy halkının maçıta olmasını fırsat bilerek evlerine hırsızlığa gidecektir. Maç başlamadan önce Keloğlan'ın iksiri için Prenses, Bilge Can Dede'ye gider ve iksirin hazırlanmadığını görerek sadece bir su getirir, Keloğlan bu suyu içer ve maçı kazanırlar. Sinek ve arkadaşlarının planı bozulur, Şekil 2'de görüldüğü gibi Huysuz ve Uzun ise küpleri alıp giderken köy halkına yakalanırlar. Keloğlan Masalları'nda yer alan Türk kültürüne ait öğeler daha fazla bulunmaktadır. Giriş müziğinde saza yer verilmiştir ve Resim 2'de olduğu gibi giysi seçimlerinde de Anadolu yöresine ait şalvar, yelek, yazma ve bele bağlanmış olan kuşak görülmektedir. Çizgi film esnasında ise Türk kültürüne ait olan sapan, küp ve geleneksel Türk mimarisine uygun evler tasarlanmıştır.

Şekil 3: Niloya Karadeniz Hazinesi

Niloya çizgi filminde yer alan karakterler, Tospik, Mete, annesi, babası, Murat, ve babaannesidir. Niloya ve ailesinin yaşamış olduğu kasabada gerçekleşen olaylar konu edilmiştir. Bölümde Niloya abisi Murat ve babası teknede Karadeniz'delerdir, Niloya ve abisi dedelerinin vermiş olduğu Karadeniz hazine haritasından hazineye ulaşmak isterler. Dedesinin vermiş olduğu haritada hazine olarak kastedilen aslında Karadeniz'in doğal güzelliği olmuştur. Bölümde Türk kültürüne ait öğeler olan şekil 3'de yer alan Niloya çizgi filminin giriş animasyonunda karakterler bir sofrada birlikte oturmakta ve kıyafet noktasında diğer incelenmiş olan çizgi filmler gibi yelek, yazma tercih edilmiştir. Teknede giderken arkalarında bulunan tekneye asılı Türk bayrağı olmuştur.

Şekil 4: Rafadan Tayfa 51. Bölüm Salça Zamanı

TRT Çocuk Kanalında yayını devam eden Rafadan Tayfa adlı çizgi filmi İstanbul'da bir mahallede geçmektedir. Çizgi filmde kültürel olarak birçok öğeye yer verilmiştir. Karakterler Kamil, Hayri, Sevim, Mert, Rüstem, Akın, Hayri Amca, Sadedtin Usta, Fatma Nine ve mahallede bulunan komşulardır. Bölümde çocuklar öncelikle ip çekme yarışını yapmış ve sonrasında salça yapan komşuların salçalarını kurutmalarında yardım etmişler ve sonrasında mahalledeki kişilere salçalarını teslim etmişlerdir. Kültür aktarımı noktasında kültürel değerlerin kullanımında ise giriş animasyonunda somut kültürel öğeler yani İstanbul'un tarihi yapıları olan Galata Kulesi, Süleymaniye Camii, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'ne yer verilmiş ve bölüm içerisinde sahne geçişlerinde de kullanılmıştır. Hayri karakteri somut olmayan kültürel öğelerden olan dilin kullanımında "zeytin yağlı taze fasulye gibi tam kıvamındayız" sözüyle Türk kültürüne ait yemeğe yer vermiştir. Bölümde Osmanlı döneminden günümüze kadar gelmiş ve Türk kültürüne ait bir öğe olan halat çekme yarışına yer verilmiş. Kıyafetlerin kullanımında ise herhangi bir kültüre ait

olmayan gündelik kıyafetler yer almış sadece Fatma Ninenin kıyafetlerinde Anadolu'ya özgü yazma bağlama şekli ve çiçekli elbise görülmektedir.

4.Sonuç

Yapılan araştırmalarda çocukların çizgi film seyretme oranının yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların yaşlarına göre izledikleri çizgi filmlerden etkilenme oranları ve algıladığı olaylar farklılık göstermektedir. Bireylerin öğreniminde çocukluk dönemini kritik bir dönemdir. Bu dönemde birey eğitim, sosyal, kültürel becerileri öğrenir. Kültürel anlamda çocukların erken yaşta kültürel kodlarla karşılaşması bireylerin yaşamlarına uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Farklı ülkelere seyahat sonrasında bireyler kültür şoku olarak adlandırılan bir durumla karşılaşabilmektedir. Karaman'a göre “ *Kültür şoku farklı ülkelere giden kişilerin yaşadığı problemlerdir, kişi kendini oraya ait hissedemiyorsa ve mutsuzsa kültürel şok yaşıyor demektir*”(Karaman, 2018, s.45). Bu bağlamda kültürün öğreniminin sosyal hayatta ne denli önemli olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmada Pepee, Keloğlan Masalları, Niloya ve Rafadan Tayfa adlı çizgi filmlerinde kültür aktarımında kullanılan kültürel öğeler incelenmiştir. Bu bağlamda çizgi filmlerde kullanılmış olan pek çok öğeye rastlanmıştır. Analizi yapılan çizgi filmlerde sıklıkla yöresel kıyafetler görülmektedir, bu kıyafetler Keloğlan Masalları çizgi filminde tüm karakterde bulunmakta fakat Niloya, Rafadan Tayfa ve Pepee çizgi filmlerinde ise yaşlı karakterlerin kıyafetlerinde görülmektedir. Mekan açısından incelendiğinde ise bu anlamda en fazla somut kültürel öğeler Rafadan Tayfa çizgi filminde yer almaktadır. Mimari yapıları ve dini yapılara yer vermiştir, Keloğlan Masalları'nda ise geleneksel evler kullanılmıştır. İzlenen çizgi filmlerin analizinde kültürün çocuklara aktarılması açısından Rafadan Tayfa ve Keloğlan Masalları adlı çizgi filmler Türk kültür öğelerine Niloya ve Pepee çizgi filmlerinden daha fazla yer vermiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazar makaleye %100 oranında katkı sağladığını beyan eder.

Kaynaklar

Akkuş, S., Yılmaz, Y., Şahinöz, A., Sucaklı, İ. (2015). 3-60 Ay Arası Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıklarının İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(Suppl2), 351-360.

Alabay, E. (2020). “Kahramanın kim?”: Okul öncesi dönem çocuklarının kahramanlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 152-171.

Bilgiç, A. Ş. (Senarist). (2008). *Kalbim Kırıldı* [Televizyon dizisi bölümü]. Bilgiç, A. Ş. (Yapımcı). *Pepee* içinde. İstanbul:TRT Çocuk

Civit, O. (Senarist), İslamoğlu, B. A. (Yönetmen). (2008). *Yılın Maçı* [Televizyon dizisi bölümü]. İslamoğlu, B. A. (Yapımcı), *Keloğlan Masalları* içinde. İstanbul:TRT Çocuk

Civit, O. (Senarist), Fidan, İ. (Yönetmen). (2014). *Salça Zamanı* [Televizyon dizisi bölümü]. Fidan, İ. (Yapımcı). *Rafadan Tayfa* İstanbul:TRT Çocuk

Demirel, A. (Senarist). (2014). *Karadeniz Hazinesi* [Televizyon dizisi bölümü]. Sentries Telif ve Lisans AŞ. (Yapımcı) *Niloya* içinde. İstanbul:TRT Çocuk

Erdoğan, İ. & Korkmaz, A. (2001). Televizyon: Dünyaya Açılan Pencere?, *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık:1999*, 169-198.

Ertürk, Y. D., & Gül, A. A. (2006). *Çocuğunuzu Televizyona Teslim Etmeyin: Televizyon Haberlerinin Çocuklar Üzerindeki Stres Etkileri ve Ailesel Haber İzleme Alışkanlıkları*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Güvenç, B. (1997). Çocuk ve kültür. *Çocuk Kültürü: 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Hünerli, S. (2002). Canlandırma Yöntemleri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 2(12), 935-944.

Köse, S. (2019). *Çizgi Film Destekli Endoskopi İşlemine Hazırlık Paketinin Çocukların Korku ve Kaygı Düzeyleri ile Ebeveyn Memnuniyetine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Karaman, S. Y. (2018). *Sosyo-Kültürel Adaptasyon Sürecinde Yabancı Uyruklu Üniversite Öğrencilerinin Kültürlerarası İletişim Duyarlılığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Linebarger, W. (2005). Infants' and Toddlers' Television Viewing and Language Outcomes. *American Behavioral Scientist*, 48(5), 624-645.

Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun (2011, 15 Şubat). Resmî Gazete (Sayı:27863). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6112.pdf>

Selby, A. (2013). *Animation*. London: Laurence King Publishing.

Şirin, M. (2016). *Gösteri Çağı Çocukları*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Tuğlacı, P. (1971). *Okyanus Türkçe Sözlük*. İstanbul: Pars Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya*. (Yayın No. 15866). Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>.

Unterstell, S., Götz, M., & Holler, A. (2013). Okul Öncesi Çocuklar İçin Televizyonda Kalite. *I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt 2*. (s. 183-198) içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt 4, Sayı 2, 2022	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences, Volume 4, Issue 2, 2022	
	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences	

Türk Dünyası'nda Bir Elambilimci: Yusif Behluloğlu Yusifov'un Hayatı ve Elamlılar Üzerine Çalışmaları

Eray KARAKETİR^{1,*,**}

¹ Doktora Öğrencisi. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı. Denizli, Türkiye.

*Bu makale 21-23 Ekim 2022 tarihleri arasında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi ile Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nin işbirliğinde Aydın'da düzenlenen 4. Uluslararası Genç Araştırmacılar Öğrenci Kongresi'nde "Elamolojide Bir Türk: Yusif Behluloğlu Yusifov'un Hayatı ve Elam'a Dair Çalışmaları" başlığıyla çevrimiçi sunulan sözlü bildirinin gözden geçirilerek genişletilmiş halidir.

**Sorumlu Yazar/Corresponding Autor, karaketireray@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0452-7622
DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1194092>

To cite: KARAKETİR, E. (2022). Türk Dünyası'nda Bir Elambilimci: Yusif Behluloğlu Yusifov'un Hayatı ve Elamlılar Üzerine Çalışmaları. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 80-89.
DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1194092>

Araştırma Makalesi	Özet
Geliş tarihi: 24.10.2022 Kabul tarihi: 23.12.2022 Online Yayınlanma: 30.12.2022	Yusif Behluloğlu Yusifov aslen Azerbaycan Türk'ü olup, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Dönemi'nde, bugün Ermenistan sınırları içerisinde yer alan Vedi'de dünyaya gelmiştir. Eğitimini ve akademik çalışmalarını Ermenistan, Rusya, Gürcistan ve Azerbaycan'da yürütmesi sayesinde çeşitli bilim insanlarının bilgi ve tecrübelerinden yararlanmasının yanı sıra farklı bilim disiplinlerinde kendisini geliştirme imkânı bulmuştur. Tarih, Türkoloji, dilbilim, toponomi gibi alanlarda araştırmalar yapmış olmakla birlikte Elam dili, tarihi ve kültürü üzerine yaptığı çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Zamanının önde gelen doğu bilimcileri arasında gösterilmiş ve Azerbaycan'da Eski Önasya çalışmalarının temelini atan birkaç isimden birisi olmuştur. Akademik çalışmalarını özellikle ömrünün son yıllarında çoğunlukla Azerbaycan'da gerçekleştiren Yusif Behluloğlu Yusifov, Azerbaycan'da dekan, bölüm başkanı gibi idari görevlerde de bulunmuştur. Bakü'de hayata gözlerini kapayan bu değerli bilim insanı, ardında yüz altmıştan fazla kitap ve makale bırakmıştır. Çalışmada Yusif Behluloğlu Yusifov'un sosyal ve akademik hayatı ele alınarak Elamlılar hakkındaki çalışmaları yayın yıllarına göre sıralanmıştır. Çalışmayla söz konusu bilim insanını Türk bilim camiasına tanıtmak ve bu suretle Türk araştırmacıların ilgisini onun incelenmeyi bekleyen onlarca eserine çekmek amaçlanmıştır.
Anahtar Kelimeler: Yusif Behluloğlu Yusifov, Elam, Elamlılar, Elam Krallığı, Azerbaycan.	
An Elamologist in the Turkish World: The Life of Yusif Behluloğlu Yusifov and His Studies on Elamites	
Research Article	Abstract
Received: 24.10.2022 Accepted: 23.12.2022 Published online: 30.12.2022	Yusif Behluloğlu Yusifov, originally from Azerbaijan, was born in Vedi, which is located in today's Armenia, during the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) Period. By means of his education and academic studies in Armenia, Russia, Georgia and Azerbaijan, he had the opportunity to develop himself in different scientific disciplines as well as benefiting from

the knowledge and experience of various scientists. He has come to the forefront with his studies on the Elamite language, history and culture as well as his researches in fields such as history, Turkology, linguistics, and toponymy. He was referred among the leading orientalists of his time and was one of the few names who laid the foundation of Ancient Near East studies in Azerbaijan. Yusif Behluloğlu Yusifov, who mostly carried out his academic studies in Azerbaijan, especially in the last years of his life, also held administrative positions such as dean and head of department in Azerbaijan. This valuable scientist, who passed away in Baku, left more than one hundred and sixty books and articles behind. In the study, Yusif Behluloğlu Yusifov's social and academic life was discussed and his studies on Elamites were listed according to their publication years. By this study, it is aimed to introduce this scientist to the Turkish scientific world and thus to attract the attention of Turkish researchers to his dozens of studies waiting to be examined.

Keywords: Yusif Behluloğlu Yusifov, Elam, Elamites, Elamite Kingdom, Azerbaijan.

1. Giriş

Sovyet Rusya eğitim sistemine göre yetişmiş bir bilim insanı olan Yusif Behluloğlu Yusifov, zorluklarla geçen çocukluk yıllarına rağmen üniversite yıllarından itibaren kendisini Eski Doğu araştırmalarına vermiş ve bu uğurda verdiği emeklerin karşılığını ileriki yıllarda layıkıyla almıştır. Dönemin önde gelen doğu bilimcilerinden eğitim alması ve diğer uygun şartların da etkisiyle yaşadığı dönemde ulusal ve uluslararası akademilerde adından söz ettirmeyi başarmış ve bilim çevreleri tarafından halen faydalanılan eserler bırakmıştır.

Farklı alanlarda çalışmalar yapmış olan Yusif Behluloğlu Yusifov, özellikle Eski Doğu'nun başlıca krallıkları arasında yer alan Elam hakkında yaptığı çığır açan çalışmalarıyla tanınmıştır. Doktora tezi başta olmak üzere Elam'ın sosyoekonomik yapısı üzerine kaleme aldığı çalışmaları, Elam araştırmalarında ciddi bir boşluğu doldurmuştur. Dünya çapında değer gören akademik çalışmalarına ve kaleme aldığı onlarca nitelikli eserine karşın Yusif Behluloğlu Yusifov'un Türkiye'de neredeyse hiç bilinmiyor olması onun sosyal ve akademik yaşamını yazıya dökme ihtiyacı doğurmuştur. Bu itibarla Yusif Behluloğlu Yusifov'un hayatı ve başlıca çalışmaları Türkiye'de ilk kez okuyucunun hizmetine sunulmuştur.

2. Yusif Behluloğlu Yusifov'un Ailesi ve Çocukluk Yılları

Günümüzde kısa adı Yusif Yusifov ismiyle bilinen Yusif Behluloğlu Yusifov, 23 Eylül 1929 tarihinde bugünkü Ermenistan'ın Ararat bölgesi sınırları içerisinde kalan kadim Türk yurdu Batı Azerbaycan'ın Vedi ilçesinde dünyaya gelmiştir. Annesinin ismi Aleviyebeyim, babasının ismi Behlul Yusifov Kelbehabib, baba tarafından dedesinin ismi Kelbehabib (Kerbelayı Habib), anne tarafından dedesinin ismi Mirmehammed Ağa, anneannesinin ismi Sonabeyim, babaannesinin ismi ise Sakine'dir. Yusif Yusifov'un eşi Humay Hanım ile evliliğinden Habib, Perviz, Naile ve Sevda isimli dört çocuğu dünyaya gelmiştir. Yusif Yusifov'un, kendi anılarında bahsettiğine göre babası Behlul Yusifov Kelbehabib, 1903 yılında Ağrıdağ (bugünkü Ermenistan'ın Ararat bölgesi) Vadisi'nin Vedi ilçesinde, annesi Aleviyebeyim Mirmehammedkızı ise aynı vadideki Halise ilçesinde doğmuştur (Mirzəyev, 2002, s. 194; "Yusif Bəhlul oğlu Yusifov", 2022; Habib Yusifov, Kişisel İletişim, 6 Eylül 2022).

Yusif Yusifov'un babası, henüz çocukken babasını kaybetmiş ve babasının sonraki eşlerinin himayesinde büyümüştür. Talihsizlik olsa gerek Yusif Yusifov'un dedesi Kelbehabib 105 yaşında hayata gözlerini yummasına karşın eşleri hep genç yaşlarda vefat etmiştir. Neyse ki son eşi Melek, kendisinden yıllar sonra yaşama veda etmiştir. Yusif Yusifov'un babası Behlul

Yusifov, çocukken hem okula gitmiş hem de boş vakitlerinde babasının koyunlarını gütmüştür. İleriki yaşlarında Tiflis'teki Zakafkaziya Komünist Üniversitesi'nde üniversite eğitimini tamamladıktan sonra aydın bir kimliğe bürünen Behlul Yusifov, Tiflis'ten Erivan'a döndükten sonra siyasi parti görevlerinde bulunmasının yanı sıra Erivan'daki Azerbaycan Eğitim Meslek Yüksek Okulu'nun müdürlüğünü yapmış ve kendisine Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin emektar hocası ismi verilmiştir. Sonraki yıllarda Bakü'ye göçen Behlul Yusifov, lisansüstü eğitime başlamış ve eğitimini tamamladıktan sonra tarih ilimleri doktoru unvanını alarak ömrünün sonuna kadar Petrol ve Kimya Enstitüsü'nde doçent ve parti teşkilatı kâtibi olarak görev yapmıştır (Mirzəyev, 2002, s. 194-195).

Farsça ve Rusça bilmekte olup dönemin aydınları arasında yer alan dedesi Kelbehəbib aynı zamanda ticaretle de ilgilenmiş ve Azerbaycan, Türkiye, İran ve Rusya'ya ticaret amaçlı seyahatler gerçekleştirmiştir. Dedesi Mirmehəmed Ağa ve anneannesi Sonabeyim, Birinci Dünya Savaşı'nın kargaşa yıllarında İran'a göçüp Türkiye sınırına yakın mesafede yer alan Hoy şehrine yerleşerek birkaç yıl sonra vefat etmiş ve buraya defnedilmişlerdir. Yöre halkı tarafından dini inançlarına bağlı ve iyi insanlar olarak bilindikleri için bir süre kabirlerinin yer aldığı alan insanların sık sık ziyaret ettiği, türbe misali bir duruma gelmiştir. Ermenilerin Birinci Dünya Savaşı sırasında yaptığı katliamlar sona erdikten sonra dedesi ve anneannesinin vefatıyla öksüz ve yetim kalan çocuklara Yusif Yusifov'un büyük teyzesi sahip çıkarak (büyük teyzesinin eşi Mirhasan Ağa 1930'lu yıllarda siyasi cinayete kurban gittiği için) çocukları alıp öz yurtları olan Erivan civarına göçmüştür (Mirzəyev, 2002, s. 194).

3. Yusif Behluloğlu Yusifov'un Eğitim Hayatı ve Akademik Çalışmaları

Gelecekte kalem, kağıtla iyi bir dostluk kuracağı gençlik zamanlarında belli olan Yusif Yusifov, lise yıllarında yazdığı hikâye ve şiirlerin yanı sıra lisansüstü eğitimi zamanlarında küçük hacimli romanlar da kaleme almıştır. Özellikle romana ilgili duyan Yusifov, akademisyenlik yıllarında, emekli olduktan sonra roman yazmakla meşgul olmayı hayal etmiş ama ilim aşkı daha ağır basmış ve beklenmedik zamanda vefatının neticesinde bu hayalini gerçekleştirememiştir. Yusifov, lise eğitimini bitirdikten sonra Türklerin Erivan'da eğitim gördüğü en büyük kurum olan Azerbaycan Eğitim Meslek Yüksek Okulu'na başlamış ve buradan 1946 yılında mezun olmuştur. Ancak Erivan ve çevresindeki Türklerin Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne göç ettirilmelerini zorunlu kılan Sovyet Rusya kararı gereğince doğup büyüdüğü topraklardan 1946 yılında ailesiyle birlikte Bakü'ye göç etmiştir. Bu süreçte Azerbaycan Eğitim Meslek Yüksek Okulu da Hanlar'a (bugünkü Azerbaycan'ın Göygöl ilçesi) taşınmıştır (Muxtarova, Qeybullayev ve Mirzəyev, 1998, s. 281; Mirzəyev, 2002, s. 195; "Yusif Behlul oğlu Yusifov", 2022).

Artık ailesiyle beraber Azerbaycan'da yaşamaya başlayan Yusif Yusifov Bakü'de Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin Doğu Bilimleri Fakültesi'ndeki İran Dilleri Bölümü'nde lisans eğitimine başlamıştır. Sovyet Rusya'da lisans eğitimi almak isteyen öğrenciler için 1947 yılının başlarında Azerbaycan'da yapılan kabullere başvuran Yusifov, birçok Azerbaycan Türk'ü öğrenci gibi Leningrad Üniversitesi'nin (bugünkü Saint Petersburg Üniversitesi) Doğu Bilimleri Fakültesi'ne kabul olunmuş ancak kabul olunan pek çok öğrenciden Yusifov'un da aralarında bulunduğu yalnızca birkaçı eğitimini başarıyla tamamlayabilmiştir. Yusifov ve sınıf arkadaşları, Leningrad Üniversitesi'nde M. N. Boqolyubov, T. Tahircanov, K. K. Kurdoyev ve L. Z. Pisarevski'den dil dersleri; A. N. Boldirev, V. V. Struve, İ. P. Petruşevskiy gibi hocalardan ise İran Edebiyatı dersini almışlardır. Yusifov, bir ders ödevini hazırladığı sırada ilme olan ilgi ve yeteneğinin farkına varmış ve hazırladığı ödev M. N. Boqolyubov tarafından ilmi bir konferans konusu olarak kabul edilmiştir. Sonraki yıl lisans diploma çalışmasının konusunu "A. Bakıhanov'un Linguist ve Tarihi Bakımları" olarak teklif eden Yusifov'un bu teklifi kabul edilmiş ve diploma

savunması sırasında jüri üyesi T. Tahircanov, Yusifov'un diploma çalışmasını başarılı bulmuş ve basılmasını uygun görmüştür. Böylelikle Yusifov, 1952 yılında Leningrad Üniversitesi İran Dilleri Bölümü'nden mezun olmuştur (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 281; Mirzəyev, 2002, s. 195-196).

Leningrad Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi'nin Azerbaycan'dan gelen ilk mezunları olan Yusifov ve arkadaşları, mezuniyetleri sonrasında akademik kadro imkânı bulmuşlardır. Onların mezuniyetlerinden sonraki günlerde Azerbaycan İlimler Akademisi Tarih Enstitüsü, meşhur doğu bilimci İgor Mihayloviç Dyakonov'dan mezunlar arasından akademik personeller seçmesini talep etmiştir. Dyakonov, Yusifov'un da aralarında bulunduğu birkaç kişiyi seçip Bakü'ye göndermiştir. Yusifov ve arkadaşları 1952-1953 yıllarında Azerbaycan İlimler Akademisi Tarih Enstitüsü'nde küçük ilmi işçi statüsünde göreve başlamış ve kısa bir süre sonra Eski Çağ Tarihi alanında uzmanlaşmaları amacıyla Leningrad Üniversitesi'ne geri gönderilmişlerdir. Yusifov, böylece 1953-1958 yılları arasını kapsayacak olan lisansüstü eğitiminin uzatmalı ilk aşamasına başlayarak Dyakonov'un danışmanlığında Eski Çağ Tarihi alanında her geçen gün kendini geliştirmeye çabalamıştır (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 281; Mirzəyev, 2002, s. 196).

Lisansüstü eğitim sürecinde Eski Çağ dillerini öğrenmeye girişen Yusifov, önce danışmanı Dyakonov ve İ. M. Dunayevskaya öncülüğünde Akadca öğrenmekle işe başlamış ardından kendi bireysel isteği ve gayretiyle Sümerce ve Urartuca öğrenmiştir. Yusifov, bugün olduğu gibi o dönemde de az çalışılan bir alan olan Elam konusunda çalışmaya karar vermiş ve bu suretle Elamca'yı da öğrenmiştir. Yusifov'un bir Elamolog (Elambilimci) olmasına giden süreç böylelikle başlamıştır. Yusifov, kendi isteğiyle seçtiği "Elam: Sosyal ve İktisadi Tarih" başlıklı doktora tezine odaklanarak Elam'ın başkenti Susa'da keşfedilmiş, tarım faaliyetleriyle ilgili 300'ü aşkın Elamca çivi yazılı kil tableti Rusçaya tercüme etmiş, metinlerin transliterasyonunu yapmış, sözlük ve çivi yazısı işaret listesi oluşturmuş ve metinleri dilbilgisi ve tarihi bakımdan incelemiştir. Doktora döneminin bitmesinden beş ay önce doktora tezinin avtoreferatını (doktora tezinin özet hali) bitirerek savunmak üzere Leningrad Üniversitesi'ne takdim etmiş ve avtoreferat Leningrad Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi tarafından savunma toplantısına alınmak için kabul edilmiştir. Avtoreferat, ağustos ayında jüri ve diğer ilgili kişilere dağıtılmış ve eylül ayında savunma sınavının yapılmasına karar verilmiştir. Ancak ağustos ayının sonlarında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Yüksek Seçim Kurumu yeni bir karar almıştır. Önceki durumda avtoreferat savunmasına girebilmek için makale yayımlama şartı yokken yeni kararlarla birlikte bu durum değişmiş ve avtoreferat savunmasına girebilmek için doktora çalışma konusu ile ilgili makaleler yayımlama şartı getirilmiştir. Beklenmedik bu karar neticesinde Yusifov'un avtoreferat savunması planlanan zamanda yani 1956 yılında değil, 1958 yılında yapılabilmektedir (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 281-282; Akdoğan, 1999, s. 43; Mirzəyev, 2002, s. 196; "Yusif Bəhlul oğlu Yusifov", 2022).

Yusifov söz konusu karar sebebiyle makaleye yazmaya girişmiş ve Moskova'da yayımlanan "Vestnik Drevney Istorii" dergisine doktora tez konusu ile ilgili bir makale göndermiştir. Makalesi 1958 yılının ortalarında yayımlanan Yusifov, (Fotoğraf-1) aynı yılın kasım ayının başlarında, Leningrad Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi'nde, lisans dönemi hocalarından V. V. Struve ile akademisyen ve Devlet Ermitaj Müzesi direktörü B. B. Piotrovski'nin opponentliğinde (doktora aşamasında yardımcı danışman) doktora tezinin avtoreferatını savunmuştur. Yüksek Seçim Kurumu, Yusifov'un savunma sınav sonucunu kısa sürede onaylamış ve ona tarih ilimleri doktor adayı derecesi vermiştir. Ayrıca yukarıda sözü edilen, 1958 yılında Moskova'da yayımlanan makalesi diğer bir ifadeyle kendisinin ilk makalesi Yusifov'un Eski Doğu Tarihi üzerine çalışan ilim camiasında tanınmasını sağlamıştır. Yusifov, 1961 yılında yine "Vestnik Drevney Istorii" dergisinde "Elam, Medya ve Fars'ta MÖ I. Binyılın

Ortalarında Köle Terimleri” isimli bir makale yayımlamıştır. Çivi yazılı kaynaklar ile Eski Yunanca kaynaklardaki köle terimlerini ele aldığı makalesini yazdığı bu dönemde, Azerbaycan İlimler Akademisi’nde lisansüstü öğrencilere verilen Eski Yunanca derslerini takip etmiş ve kendisinin de bahsettiği üzere Eski Yunanca’yı yeterli oranda öğrenmiştir. Nitekim söz konusu makalesinin Eski Yunanca terimleri içeren kısmını hazırlarken Azerbaycan Devlet Üniversitesi’nde bulunduğu Herodotos’un “Tarih”inin orijinal dilindeki (Eski Yunanca) baskısından yararlanmıştır. Yusifov, 1963 yılında “Vestnik Drevney Istorii” dergisinin ikinci sayısında özünü doktora tezinin oluşturduğu bir monografi kaleme almıştır. Yusifov’un yoğun çalışmaları meyvesini vermiş, yakın aralıklarla yayımladığı makalelerin sayısı 1963 yılına gelindiğinde on beşe ulaşmıştır (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 281-282; Akdoğan, 1999, s. 614; Mirzəyev, 2002, s. 196-197; “Yusif Bəhlul oğlu Yusifov”, 2022).

Yusifov, avtoreferatını savunduktan sonra Leningrad’dan Bakü’ye dönüp 1967 yılına kadar Azerbaycan İlimler Akademisi Tarih Enstitüsü’nde akademik çalışmalarına devam etmiştir. Bu süreçte doktora tezini tamamlamaya yoğunlaşarak 1963 yılında doktora tezinin yazımını bitirmiştir. Azerbaycan İlimler Akademisi’nin Tarih Enstitüsü, savunma ve basım için akademik yeterliğe sahip olup olmadığını tespit etmek adına doktora tezini Leningrad’daki Dyakonov’a göndermiştir. Dyakonov, imzalı cevabında doktora tezinin doktorluk seviyesinde yazıldığını belirtmek suretiyle olumlu yönde görüş belirtmiş ve Yusifov 1963 yılında “Elam: Sosyal ve İktisadi Tarih” başlıklı söz konusu doktora tezini savunma iznini almıştır. 1965 yılına gelindiğinde Yusifov, Tiflis’teki Cavahişvili Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü’nde B. B. Piotrovski, Q. A. Melikişvili ve T. V. Qamkrelidze’nin opponentliğinde doktora tezini savunmuş ve başarılı bulunarak tarih ilimleri doktoru derecesi almıştır. Yusifov’un doktora tezi aynı başlıkla 1968 yılında Moskova’da Nauka Yayınevi (Юсифов, 1968) tarafından kitap olarak yayımlanmıştır. Eser, yalnızca Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde değil, tüm dünyada Elam hakkındaki ilk iri hacimli kitap olmuş ve yayımlanmasının üzerinden çok geçmeden Moskova, Çekoslovakya, Polonya ve Almanya gibi ülkelerdeki bilim insanları arasında takdir toplamıştır (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 282; Akdoğan, 1999, s. 43; Mirzəyev, 2002, s. 198; “Yusif Bəhlul oğlu Yusifov”, 2022).

Yusifov, Elam hakkındaki çalışmalarında kendi eserleriyle yetinmemiş ve tanınmış Alman doğu bilimci Walther Hinz’in “Das Reich Elam” (Elam Krallığı) isimli eserinin Rusçaya çevrilip 1977 yılında Moskova’da yayımlanmasına öncülük ederek sözü edilen çevirinin editörlüğünü yapmıştır (Хинц, 1977). 1980 yılında Moskova’da yayımlanan ve lisans seviyesindeki öğrenciler için ders kitabı niteliği taşıyan “Eski Doğu Tarihinin Seçilmiş Eserleri” isimli kitaba Elamca metinlerin Rusçaya tercümesini yapıp değerlendirmelerde bulunmak suretiyle katkıda bulunmuştur (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 282-283). Büyük Sovyet Ansiklopedisi’nin 1981 yılında yayımlanan alfabetik isim dizininde birçok önemli bilim insanıyla birlikte Yusif Yusifov (Fotoğraf-2) da yer almıştır (Прохоров, 1981, s. 710; “Yusif Bəhlul oğlu Yusifov”, 2022).

Yusifov, Elam hakkındaki çalışmalarına bir yenisini Elam dilinin kökeni ve bugünkü dillerle akrabalığı konusunda yaptığı çalışmalarla eklemiştir. Konuya dair daha önceleri Georg Hüsing ve Ferdinand Bork gibi bilim insanlarının görüşlerine katılmak suretiyle Elamcanın Kafkas kökenli olduğunu düşünen Yusifov, Kafkas dilleri konusundaki araştırmaları sonucunda önceki düşüncesinden vazgeçmiş ve Elamcanın Kafkas dilleriyle herhangi bir akrabalığının olmadığını tespit etmiştir. Diğer bir tespitini de Elamca-Türkçe ilişkisi hakkında yapan Yusifov, Elamcada Proto-Türkçe unsurlar olduğunu saptayarak Elamcanın Türkçe ile akraba bir dil olduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu tespitlerini ise 1983 yılında Bakü’de “Azerbaycan Filolojisi Meseleleri” dergisinde, 1986 yılında Berlin’de çıkan bir akademik dergide ve 1987 yılında “Vestnik Drevney Istorii” dergisinde yayımlamıştır (Mirzəyev, 2002, s. 197).

Dünya çapında ses getirici çalışmaları neticesinde Yusifov'un çalışmalarına gerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği gerekse diğer ülkelerde yayımlanan çalışmalarda atıflar yapılmıştır. Örneğin Eski Çağ Tarihi alanında dünya çapında bir külliyat olan Cambridge Eski Çağ Tarihi'nin 1973 yılında yayımlanan ikinci cildinin birinci kısmında Walther Hinz tarafından kaleme alınan "Persia c. 1800-1550 B.C." başlıklı makalede Yusifov'un altı çalışmasına atıfta bulunulmuştur. Ayrıca Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yanı sıra Almanya, Fransa, İngiltere, Polonya, Macaristan, ve Türkiye gibi ülkelerde bildiri ve makaleleri yayımlanan Yusifov, ulusal ve uluslararası sempozyum ve kongrelerin de davetli katılımcıları arasında yer almıştır (Hinz, 1973, s. 256-288; 756; Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 284; Mirzəyev, 2002, s. 199).

Yusif Yusifov, Elam'ın yanı sıra 1960'lı yılların başından itibaren Türkoloji, filoloji ve toponomi gibi alanlara da yönelmiştir. Özellikle Azerbaycan'ın Eski Çağ'daki tarihi ve kültürel konumu üzerine ciddi çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu uğurda eski Ermenice kaynakları okuyup değerlendirmelerde bulunabilmek amacıyla Azerbaycan İlimler Akademisi Tarih Enstitüsü'nde verilen eski Ermenice derslerine katılarak eski Ermeniceyi öğrenmiş ve Dağlık Karabağ dahil olmak üzere Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde saha araştırmaları yapmıştır. Halihazırda çivi yazılı dilleri de bilen Yusifov, antik dönemlere ait yazılı kaynaklar konusundaki bilgilerini Türkiye'de de yayımlanan, "Toponominin Esasları" isimli kapsamlı eseri başta olmak üzere toponomi konusunda yaptığı çalışmalarla da desteklemiştir. Söz konusu bilim disiplinlerinden başarılı bir şekilde yararlanarak Azerbaycan topraklarında MÖ 3. binyıldan itibaren Türk kökenli halkların yaşadığını tespit etmiş ve tespitini tüm ayrıntılarıyla kitap ve makalelerinde bilim dünyasına sunmuştur (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 283; Mirzəyev, 2002, s. 199-202; Yusifov ve Kerimov, 2017).

Yusifov, Türk dili, kültürü ve tarihi konularında Eski Çağ'a kadar uzanan derin bilgilere erişebilmek ve adı geçen konularda doğru bilgileri ortaya koyabilmek için çivi yazılı dilleri bilmenin gerekliliğine dikkat çekerek Azerbaycan'da çivi yazılı dilleri bilen bilim insanlarına ihtiyaç olduğunu ifade etmiş ve Eski Çağ alanında yetiştirilen bir lisansüstü öğrencinin yakın dönemler üzerine yetiştirilen on-on beş lisansüstü öğrenciye eşit olduğunu söylemiştir. Ermenistan ve Gürcistan'ın çivi yazılı diller konusunda Azerbaycan'a oranla daha ileri aşamada olduklarını vurgulamakla birlikte Azerbaycan için henüz geç kalınmadığının altını çizmiştir. Bu sahada bilim insanı yetiştirebilmeyi arzu etmesine rağmen yeterli sayıda yetiştirememiş olmasından yakınan Yusifov, kendi anılarında yazdığı üzere yetiştirdiği tek lisansüstü öğrencisinin Leningrad Üniversitesi'nde çivi yazılı dilleri öğrenmesini sağladığı, Bakü Devlet Üniversitesi akademisyenlerinden Mirhaydar Mirzayev olduğunu belirtmiştir. Yusifov ayrıca Mirhaydar Mirzayev ile birlikte Bakü Asya Üniversitesi'nin Doğu Bilimleri Fakültesi'nde Akadca dersler vermiş, Sümerce dersler vermek için de hazırlıklar yapmış fakat ömrü vefa etmemiştir (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 284; Mirzəyev, 2002, s. 200-201). Yusif Yusifov'un oğlu Habib Yusifov, kendisiyle yaptığım WhatsApp görüşmesinde, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Tarih Enstitüsü'nden Doç. Dr. Allahverdi Alimirzayev'in yetişmesinde babasının emeğinin olduğunu, ancak Doç. Dr. Allahverdi Alimirzayev'in akademik bir derece almasını göremeden babasının vefat ettiğini ifade etmiştir. Doç. Dr. Allahverdi Alimirzayev ile yaptığım WhatsApp görüşmesinde söz konusu bilgiler kendisi tarafından doğrulanmıştır. Azerbaycan'da Elam hakkında çalışan az sayıdaki akademisyen grubunda yer alan Alimirzayev, söz konusu görüşmede Elam konusunda çalışmaya başlamasının ve bu uğurda çeşitli kaynaklara erişiminin Yusif Yusifov sayesinde mümkün olduğunu da ifade etmiştir (Habib Yusifov, Kişisel İletişim, 6 Eylül 2022; Allahverdi Alimirzayev, Kişisel İletişim, 14 Eylül 2022).

Azerbaycan ile ilgili yaptığı çalışmaların neticelerine topluca bakıldığında Yusifov, Azerbaycan'da Eski Doğu tarihi ve kültürünün öğrenilmesinde büyük pay sahibi olmasının yanı

sıra özellikle Azərbaycan'ın Eski ve Orta Çağ'daki tarihi, kültürel durumunu yeni ve doğru bilgilerle ortaya koyarak Azərbaycan tarihinin ulusal ve uluslararası bilim çevreleri tarafından öğrenilmesine ciddi katkılar yapmıştır. Diğer yandan Azərbaycan'da tarih araştırmalarının gelişmesine ve saygın tarihçilerin yetişmesine büyük emek harcamıştır. Yusifov, 1967-1971 yılları arasında Mirza Fətəli Ahundov Eğitim Diller Enstitüsü'nün Azərbaycan Tarihi Anabilim Dalı'nda profesör, 1971 yılından Bakü'de yaşama veda ettiği 4 Ocak 1998 tarihine kadar ise Azərbaycan Eğitim Üniversitesi'nde profesör, dekan ve anabilim dalı başkanı görevlerinde bulunmuştur. Altmış dokuz yıllık ömrüne kitap, makale, bildiri ve gazete yazısı olmak üzere toplamda yüz altmış dokuz eser sığdıran bu değerli bilim insanı, bilim yolunda sağlam adımlarla ilerlemek isteyenler için daima örnek teşkil edecektir (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 281-285; Mirzəyev, 2002, s. 193-209; "Yusif Bəhlul oğlu Yusifov", 2022).

4. Yusif Behluloğlu Yusifov'un Elamlılar Hakkındaki Eserlerinin Listesi (Muxtarova ve diğerleri, 1998, s. 281-285; Mirzəyev, 2002, s. 193-209; "Yusif Bəhlul oğlu Yusifov", 2022).

1956

Царское ремесленное хозяйство в Мидии и Эламе (VI в. до н. э.). Автореф. канд. дисс. Ленинград. 1956, 16 стр.

1958

Хозяйственные документы из Суз и хронология ранних Ахеменидов // Вестник древней истории, № 3, с. 18-32.

Царское ремесленное хозяйство в Эламе Мидийско-персидского времени // Труды Института Истории АН Азерб. ССР. Т. XIII, с. 80-108.

1959

Эламские долговые документы из Суз (II тыс. до н. э.) // Вестник Древней Истории, № 2, с. 45-56.

1960

Важное исследование по эламскому языку. Рец. на кн.: "H. H. Paper. The Phonology and Morphology of Royal Achaemenid Elamite. Ann Arbor. The University of Michigan Press. 1955. (199 стр.) // Палестинский сборник, № 5, с. 142-147.

Долговые документы из Суз (VII в. до н. э.) // Исследования по истории культуры народов Востока. Сборник в честь академика И. А. Орбели. Москва, Ленинград, с. 518-524.

Купля-продажа недвижимой собственности и частное землевладение в Эламе // Клио. Вып. 38. Берлин, с. 5-22.

Частное землевладение в Эламе (II тыс. до н. э.) // XXV Всемирный Конгресс Востоковедов. Доклады советской делегации. Москва, с. 1-11.

On private landownership in Elam in the second millennium B. C. // XXV International Congress of Orientalists. Moscow, p. 1-13.

1961

Термины для рабов в Эламе, Мидии и Персии в середине I тыс. до н. э. // Вестник Древней Истории, № 4, с. 32-49.

1963

Эламские хозяйственные документы из Суз (начало) // Вестник Древней Истории, № 2, с. 191-222.

Эламские хозяйственные документы из Суз (окончание) // Вестник Древней Истории, № 3, с. 201-261.

Эламское sugar // Палестинский сборник, № 2, с. 9-15.

1965

Элам. Социально-экономическая история. // Автореф. докт. дисс. Баку, 1965, 59 с.

Храмовое хозяйство в Эламе // Клио, № 46, Берлин, с. 5-25.

Общие черты наследования в гражданской и царской семьях Элама // Академия Унгарика. Будапешт, с. 48-49 (тезисы доклада).

1966

Договор о «Братстве» в Эламе // Вестник Древней Истории, № 4, с. 3-16.

1967

Общие черты наследования в гражданской и правящей семьях Элама // Акта Антикава Унгарика. Т.15. Вып.1-4. Будапешт, с.247-254.

Рецензия на кн.: "W.Hinz. Das Reich Elam. Stuttgart. 1964." // Вестник Древней Истории, N04, с.168-171.

1968

Элам. Социально-экономическая история. Москва. -406 стр.

1969

Сузиана // Советская Историческая Энциклопедия ...

Город Суз И Тезисы докладов Всесоюзного Симпозиума "Города и торговля древнего Востока III-I тыс.до н.э." Ереван, с.37.

1970

Роль кредита в эламском обществе // Материалы по экономической истории Азербайджана. Баку, с.69-74.

The Role of credit in the Elam Community // Materials on economic history of Azerbaijan. Баку, р. 180-186.

1971

Zu den Sozialökonomischen Verhältnissen in Elam // Beitrage zur sozialen struktur des alten Vorderasien. Berlin, s.61-68.

1973

The order of the succesion through the female side in Elam I IXXIX Congress International des Orientalistes. Resumes des Communications Abstracts of Papers. Paris. p.7.

1974

К вопросу об эламском престолонаследии И Вестник Древней Истории, №3, с. 3-19.

The problem of the order of succession in Elam again //Acta Antiqua, t.22. fosc.1-4. Budapeşt, s.321-331.

1975

Elamite problems // Orientalistische literaturzeitung. Leipzig, №5, s.437-440.

1976

Проблема свободных в Эламе И Вестник Древней Истории, №1, с.186- 191.

Элам // Советская Историческая Энциклопедия с.451-454.

1977

Редактирование, послесловия и примечания к кн.: "В.Хинц. Государство Элам. Москва", с.183-191.

Das Problem der Freien und Skiaven nach den Schriftquellen Elams // Altorientalischen Forschungen. V. s.45-61.

1979

Elam // Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. III c., s. 594.

Elam dili // Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası, III c., s. 594-595.

Elamlılar // Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası, III c., s.595.

К вопросу о рабстве в Эламе // Переднеазиатский сборник. III. Москва. с.231-242.

1980

Элам в античных источниках // Всесоюзный Симпозиум по проблемам эллинистической культуры на Востоке (тезисы докладов). Ереван, с.89-91.

Элам в первой половине II тысячелетия до н.э. // Хрестоматия по истории древнего Востока. Т.1. Москва, с.3-16 (Пер.документов).

1986

Suz // Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. IXc., s. 65-66.

Suziana // Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. IXc., s.66.

1992

Отражение ранних контактов Урука с Эламом в историко-эпической традиции шумеров // Известия АН Азербайджанской Республики. Серия ист., фил. и права, №3-4, с.92-98 (В соавторстве с А.Алимирзоевым).

1993

К расшифровке знаков - цифр протоэламского письма // Вестник Древней Истории, №2, с.3-20 (В соавторстве с А.Алимирзоевым).

5. Sonuç

Türk Dünyası'ndaki ilk Elamolog olan Yusif Behluloğlu Yusifov, Elam araştırmaları sahasında verdiği onlarca eser neticesinde dünya bilim çevrelerinde adından sık sık söz ettirmesinin yanı sıra Türkoloji, filoloji, toponomi gibi alanlarda önemli çalışmalar yapmıştır. Engin bilgisiyle kaleme aldığı Azerbaycan'ın antik dönemlerini içeren çeşitli eserleri sayesinde Azerbaycan topraklarının geçmişine ışık tutmakla kalmamış, akademik tecrübesiyle Azerbaycan'ın akademik yapılanmasının mimarları arasında yer almıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı, makalede herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Makale yazarı, makalenin tamamında sadece kendi katkısının olduğunu beyan eder.

Teşekkür

Yazar, Yusif Behluloğlu Yusifov'un eserlerinin ve hayatına dair ilave bilgilerin teminindeki destekleri için Yusif Behluloğlu Yusifov'un oğulları Habib YUSİFOV'a ve Perviz YUSİFOV'a, kızı Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi'nden Doç. Dr. Naile YUSİFOVA'ya; Yusif Behluloğlu Yusifov'un eserlerinin teminindeki katkısı ve Yusif Behluloğlu Yusifov ile olan anılarını sözlü olarak paylaşımı için Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Tarih Enstitüsü, Kadim Tarih Şubesi Müdürü Doç. Dr. Allahverdi ALİMİRZAYEV'e; çalışmada yararlanılan kaynaklarda aralıklarla geçen Rusça ve Azerbaycan Türkçesindeki ifadelerin Türkçeye tercümesindeki yardımı için Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Telli KORKMAZ'a teşekkürlerini bildirir.

Kaynaklar

Akdoğan, Y. (1999). *Azerbaycan Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne Büyük Sözlük*. İstanbul: Beşir Yayınevi.

Hinz, W. (1973). Persia c. 1800-1550 B.C. (Ed. I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond ve E. Sollberger). *The Cambridge Ancient History*, 2(1), Cambridge: Cambridge University Press, 256-288.

Хинц, В. (1977). *Государство Элам*. (çev. Л. Л Шохиной). Москва: Наука.

Mirzəyev, M. (2002). Yusif Bəhlul oğlu Yusifovun Elmi İrsinə Dair. *Tarix və Onun Problemləri*, 1, 193-209.

Muxtarova, Ə., Qeybullayev, Q., Mirzəyev, M. (1998). Yusif Bəhlul oğlu Yusifovun Xatirəsinə. *Tarix və Onun Problemləri*, 1, 281-285.

Прохоров, А. М. (1981). *Большая Советская Энциклопедия: Алфавитный Именной Указатель К Третьему Изданию*. Москва: Советская Энциклопедия.

Юсифов, Ю. Б. (1968). *Элам: социально-экономическая история*. Москва: Наука.

Yusifov, Y. & Kerimov, S. (2017). *Toponiminin Esasları Üzerine Bir İnceleme*. (çev. Serdar Yavuz). Elâzığ: Asos Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

Yusif Bəhlul oğlu Yusifov. (2022, 13 Ekim). Erişim adresi: <http://lib.az/persons/26>

Fotoğraflar

Fotoğraf-1: 1958 yılında Yusif Behluloglu Yusifov

Fotoğraf-2: 1979 yılında Yusif Behluloglu Yusifov

	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt 4, Sayı 2, 2022	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences, Volume 4, Issue 2, 2022	
	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences	

Halid Ziya'nın Mensur Şiirler'inde Anlamsal Yapılar

Taner TURAN ^{1,*}

¹ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye, Türkiye

* Sorumlu Yazar/Corresponding Autor, tanerturan@osmaniye.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4747-2331

DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1212542>

To cite: TURAN, T. (2022). Halid Ziya'nın Mensur Şiirler'inde Anlamsal Yapılar. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 90-103. DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1212542>

Araştırma Makalesi	Özet
<p>Geliş tarihi: 30.11.2022 Kabul tarihi:23.12.2022 Online Yayınlanma:30.12.2022</p>	<p>Türk edebiyatının yenileşmesi ve gelişmesiyle birlikte yeni yazımsal türler ortaya çıkmıştır. Fransız edebiyatının etkisiyle Türk edebiyatında ortaya çıkan mensur şiir, bu türlerden biridir. Mensur şiir özellikle Mehmed Celâl, Mustafa Reşid, Halid Ziya ve Mehmet Rauf gibi isimlerin eserleriyle 19. yüzyılda gelişim göstermiş ve pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Türk romanının en önemli isimlerinden biri olan Halid Ziya'nın <i>Mensur Şiirler</i> ve <i>Mezardan Sesler</i> adlı eserleri de bu bağlamda önemlidir. Bu çalışmada romantik bir bakış açısının hâkim olduğu Halid Ziya'nın <i>Mensur Şiirler</i> adlı eseri incelenmiştir. Ancak eser, anlambilim ve göstergebilimin kavramsal alanından hareketle ele alınmıştır. Bu noktada büyük ölçüde Greimas'ın görüşleri takip edilmiş ve <i>Mensur Şiirler</i>'de yer alan anlamsal yapılar şu temel karşıtlıklar aracılığıyla ortaya konulmuştur: Yaşam/ölüm, geçmiş/bugün, hayal/hakikat, kır/kent, ses/sessizlik, yer/gök, aydınlık/karanlık ve hareket/durgunluk. Söz konusu temel karşıtlıkların belirlenmesinin ardından, <i>Mensur Şiirler</i>'den örnekler aracılığıyla anlamsal yapıların nasıl oluşturulduğu ayrıntılı olarak incelenmiştir.</p>
<p>Anahtar kelimeler: Halid Ziya, mensur şiir, anlambilim, anlamsal yapı</p>	
<p>Semantic Structures in Halid Ziya's Mensur Şiirler</p>	
Research Article	Abstract
<p>Received: 30.11.2022 Accepted: 23.12.2022 Published online: 30.12.2022</p>	<p>With the renewal and development of Turkish literature, new literary genres have emerged. Prose poetry, which emerged in Turkish literature under the influence of French literature, is one of these genres. Prose poetry developed especially in the 19th century with the works of names such as Mehmed Celâl, Mustafa Reşid, Halid Ziya and Mehmet Rauf and was studied by many researchers. The works of Halid Ziya, one of the most important names of Turkish novel, called <i>Mensur Şiirler</i> and <i>Mezardan Sesler</i>, are also important in this context. In this study, Halid Ziya's work called <i>Mensur Şiirler</i>, which is dominated by a romantic point of view, has been examined. However, the work has been discussed through the concepts of semantics and semiotics. At this point, the views of Greimas were followed to a large extent and the semantic structures in the <i>Mensur Şiirler</i> were revealed through the following basic contradictions: Life/death, past/present, fantasy/reality, rural/urban, sound/silence, earth/sky, light/darkness and movement/stability. After the</p>

	determination of these basic contradictions, how the semantic structures were created through examples from <i>Mensur Şiirler</i> was analyzed in detail.
Keywords: Halid Ziya, poem prose, semantics, semantic structure	

1. Giriş

Anlambilimsel bir bakış açısıyla gerçekleştirilebilecek metin çözümlemesinin, dilbilim ve göstergebilimin kavramsal alanından hareket etmesi yerinde olur. Bu bağlamda belirli kavramların üzerinde durmak ve bunları tanımlamak gereklidir. Saussure'e göre göstergenin ikili bir işleyişi mevcuttur. Bundan hareketle gösterge kavramı bağlamında gösteren ve gösterilen kavramlarının tanımlanması gereklidir. İşitim imgesi olarak tanımlanan gösteren, dilbilimsel bir düzlemde kavramı imler. O hâlde kavram, gösterilen olarak tanımlanır. Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki ise gösterge kavramını meydana getirir (1985, s. 70-71). Söz konusu iki kavram birbirilerinin varlığını zorunlu kılar. Greimas'ın belirttiği gibi gösterilenin varlığı, gösterenin varlığını gerektirir ve aynı şey gösteren için de geçerlidir (1983, s. 8). Gösterge kavramının üzerinde durulmasının temel nedeni dilin bir göstergeler dizgesi oluşudur. Dil, bir göstergeler dizgesiye metnin kendisi de göstergeler dizgesinden oluşmaktadır. Bundandır ki göstergebilimin kavramsal alanından yararlanmak gerekir.

Tüm dillerin ve tüm anlam sistemlerinin teorisi olarak düşünülebilen göstergebilim, kendi bilimsel epistemolojisini ortaya koyar. Bu yüzden göstergebilimde dış dünya mutlak gönderge olarak yer almaz. Duyular yoluyla alınılan anlamın ortaya çıkışına gönderimde bulunur (Greimas, 1983, s. 19). Greimas'ın bu tespitleri göstergebilim ve anlambilim arasındaki ilişkiyi de ifade eder. Çünkü duyulur dünya ile doğal dil arasındaki bağıntı, kelimeler ve şeyler düzeyinde değil, onların eklemlemelerinin temel birimleri düzeyinde aranmalıdır (1983, s. 21). Bu da anlamlandırma (ing. Signification) kavramının üzerinde durulmasını gerektirir.

Anamlama ve anlamlandırma her yerde ve çok biçimli bir şekilde var olmaktadır. O hâlde anlam evrenleri kavramından söz etmek mümkündür. Elbette bunu "dilsel gösterge" kavramı dâhilinde düşünmek yerinde olur. Böylece gösterenler ve gösterilenler arasındaki ilişki öne çıkar. Bu ilişkiyi daha açık bir şekilde ortaya koymak adına iki düzlemde bahsetmek gerekir: Anlatım ve içerik (Yücel, 2015, s. 130). Anlatım düzlemi, gösterene karşılık gelirken içerik düzlemi gösterilene karşılık gelmektedir. Metin incelemesi dâhilinde bu durum, yerdeşlik kavramının öncelenmesini sağlar. Ancak yerdeşlik kavramının nasıl işleyeceği üzerinde durmadan önce dizisel ve dizimsel ilişkiler üzerinde durmak gerekir.

Jakobson'un belirttiği gibi dil, seçme ve birleştirme eksenleri doğrultusunda şekillenir ve bu durum dizisel ve dizimsel kavramlarına gönderimde bulunmaktadır. Dizimsellik, bir sözcük içerisindeki her türlü bağıntıyı belirtir ve göstergebilimsel bir düzlemde bir süreç ya da sisteme gönderimde bulunarak birleştirme kavramına karşılık gelir (Greimas ve Courtés, 1982, s. 328). Dizisellik ise çeşitli dil birimlerinin birbirlerinin yerini alabileceği durumları ifade ederek seçme işlemine karşılık gelir (Greimas ve Courtés, 1982, s. 225). Bu noktada yerdeşlik kavramını tanımlamak yerinde olur. Temelde yerdeşlik "bir söylemin belli bir düzeyinde bulunan birimlerin aynı anlam eksenine çevresine yönelmeleri sonucu doğan uyum" (Rifat, 2013, s. 250) şeklinde tanımlanır. Buna göre bir yazarın/şairin anlam evrenini ortaya koymak için dizisel ve dizimsel ilişkiler bağlamında yerdeşliklerin oluşturduğu anlamlar üzerinde durmak gerekir. Bu doğrultuda Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri* bünyesinde bulunan temel karşıtlıklardan hareketle oluşturulan anlam evrenlerini şu şekilde aktarmak mümkündür:

Temel Karşıtlıklar	Mensur Şiirler							
	Bir Hayâ l	Tahattur	İncizâ b	Müteverrim	Ağları m	Hayat mıdır ?	Bir İntihar-ı Mükerrer	Heyhâ t Bir Rüya İdi!
Yaşam/Ölüm		+		+	+	+	+	
Geçmiş/Bugün		+						

Hayal/Hakikat	+			+			+	+
Kır/Kent					+			
Ses/Sessizlik	+			+				
Yer/Gök	+	+		+	+			
Aydınlık/ Karanlık		+			+	+		
Hareket/Durgunluk			+	+		+		

Tablo 1: Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde Anlamsal Yapılar 1

Temel Karşıtlıklar	Mensur Şiirler							
	Bir Kalp ki Bir Mezar	Yâd-ı Hazîn	Sarı Gül	Hande-i Giryenâk	Giryenâk	Hatırlar mısın?	Ne Demiştin?	Çoban Kızı
Yaşam/Ölüm	+		+	+				
Geçmiş/Bugün		+	+	+		+		
Hayal/Hakikat	+				+			
Kır/Kent						+		+
Ses/Sessizlik			+	+			+	+
Yer/Gök		+						
Aydınlık/Karanlık							+	+
Hareket/Durgunluk			+	+		+	+	

Tablo 2: Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde Anlamsal Yapılar 2

Temel Karşıtlıklar	Mensur Şiirler							
	Mazî	Raksân	Cevlân	Zevce	Bir Hitâb	Denizde	Sahrâda	Seyyâr-ı Fezâ
Yaşam/Ölüm								+
Geçmiş/Bugün	+							
Hayal/Hakikat	+	+		+		+	+	
Kır/Kent							+	
Ses/Sessizlik		+						
Yer/Gök							+	+
Aydınlık/Karanlık						+		
Hareket/Durgunluk		+	+		+	+		+

Tablo 3: Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde Anlamsal Yapılar 3

Temel Karşıtlıklar	Mensur Şiirler							
	Nessâr-ı Hayat	Şelâle-i Münccemid	Feyyâre-i Ateşin	Mezar	Fırtına	Cenk	Gurûb	Giryenâk
Yaşam/Ölüm				+		+		
Geçmiş/Bugün								
Hayal/Hakikat								
Kır/Kent							+	
Ses/Sessizlik			+		+	+	+	+
Yer/Gök	+	+	+		+			
Aydınlık/Karanlık			+	+		+	+	+
Hareket/Durgunluk	+					+	+	

Tablo 4: Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde Anlamsal Yapılar 4

Temel Karşıtlıklar	Mensur Şiirler							
	İstiğrak	Bir Hatıra	İnsan	Genç Kız	Hayât-ı Fuş-âlûd	Düşünüyorum	Bir İhtiyâc-ı Ruh	Zühre'ye
Yaşam/Ölüm	+				+	+		
Geçmiş/Bugün								
Hayal/Hakikat							+	
Kır/Kent						+		

Ses/Sessizlik	+	+						
Yer/Gök			+					+
Aydınlık/Karanlık					+			+
Hareket/Durgunluk	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 5: Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde Anlamsal Yapılar 5

Temel Karşıtlıklar	Mensur Şiirler						
	Bir Levha-i Bahar	Mezardan Sonra	Kamere Karşı	Şâir	O da Beni Seviyor	Şinâver	Bir Gece
Yaşam/Ölüm		+					
Geçmiş/Bugün							
Hayal/Hakikat				+			
Kır/Kent	+						
Ses/Sessizlik	+	+					+
Yer/Gök	+			+		+	+
Aydınlık/Karanlık			+				
Hareket/Durgunluk	+	+	+	+	+	+	

Tablo 6: Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde Anlamsal Yapılar 6

Bir bütüncü olarak Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde şu temel karşıtlıkların anlamı oluşturduğu söylenebilir: Yaşam/ölüm, geçmiş/bugün, hayal/hakikat, kır/kent, ses/sessizlik, yer/gök, aydınlık/karanlık ve hareket/durgunluk. Oluşturulan bu temel karşıtlıkların temel ortak noktası romantik bir dünya algısının hâkim oluşudur. Halid Ziya, *Mai ve Siyah* ve *Aşk-ı Memnu* ile Türk edebiyatının önemli realist eserlerini vermiş olsa da *Mensur Şiirleri*'nde tamamen romantiktir. Nitekim önsözde Halid Ziya şunları dile getirir:

“*Mensur Şiirler* hayâlhânemde açılmış birtakım nazik, nârin fikirlerdir. Onlar bence pek kıymetdârdır. Çünkü giryelerimi, neşvelerimi musavvirlerdir. Ben onları takdis ederim; çünkü hissiyatımı, mütalâatımı nâtikirlar.

Bunlar kimse için yazılmamıştır, yazılmak için yazılmıştır, onun içindir ki sairlerinin takdiri, adem-i takdiri onlar için ehemmiyetsiz kalır” (2017, s. 26).

Halid Ziya'nın bu ifadelerinde ilk dikkati çeken sözcük “hayâlhâne”dir. O, kendi zihninin bir hayal yeri olduğunu belirterek fikirlerinin nazik ya da narin olduğunun üzerinde durur. Bu yüzden sözcükler, gözyaşlarını ve neşelerini betimler. Bu durum Ara Nesil şiirinin temelinde yer alan küçük hassasiyetler (Kaplan, 2014, s. 25-29) ile de örtüşerek Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nin romantik dünya algısının bir eseri olduğunu ortaya koyar. Nitekim Halid Ziya, *Kırk Yıl*'da da benzer tanımlamalar yapar:

“(1) *Mensur Şiirler* kısa, küçük, hemen sanih oldukları gibi kâğıtların üzerine ihmalkarane atılmış tahassüslerden, yolumun üstünde toplandıkları gibi teklifsiz, tasnifsiz nakşedilivermiş gibi çizgilerden ibaret olacaktı. Bir nevi müsvedde... (2) O kadar kısa, o kadar küçük olacaktı ki uzun tasvirlerle, mükellef vezinlere iftikar havsalarlarında ancak bir şiir heyecanı taşımakla iktifa ederek, sanki gönlünün helecan darbelerini iki elleriyle tutarak rüya firaşından sadece bir gömlekle fırlayan bir genç kız eda-yı mahcubanesiyle, mahmur ve mütelaşi, yarı uykuda yarı uyanık çıkıvereceklerdi” (2014, s. 314).

Halid Ziya'nın *Kırk Yıl*'da yer alan bu tanımı hem içerik hem de biçim açısından mensur şiiri etraflıca tanımlar.¹ İki sözceye ayrılan bu alıntının ilk sözcesinde mensur şiir biçim açısından tanımlanır.

¹ Mensur şiir, Türk edebiyatı araştırmacıları tarafından çeşitli şekillerde ele alınmıştır. İlk olarak Niyazi Akı, tür bağlamında mensur şiiri “şiirin cümle yapısı ve ahengini muhafazaya çalışan ancak vezne ve kafiyeye bağlanamayan düzyazı türü” (1986, s. 263) şeklinde tanımlar. Halid Ziya'nın mensur şiirleri üzerine yapmış olduğu çalışmada Andı, Yenileşme Devri Türk Edebiyatı bağlamında veznin ve kafiyenin şiir için mutlak gerekli olup olmadığı meselesine gönderimde bulunur. Bu noktada Recaizâde Mahmud Ekrem'in “her mevzûn ve mukaffa lakırdı şiir olmak lazım gelmez.. Her şiir mevzûn ve mukaffa bulunmak iktiza etmediği gibi” (1876, s. 10) görüşünden hareket ederek bu gibi fikirlerin mensur şiir türünü hazırladığını belirtir (2000, s. 86). Çeşitli ise “Mensur şiir nedir?” sorusundan hareket ederek mensur şiirlerin vezinsiz ve kafiyesiz olduklarını vurguladıktan sonra mensur şiiri nesir olarak tanımlar. Bunun ardından türün hareket noktasının yazarın kendi benliğini öne

Bu bağlamda mensur şiirin hacmi öne çıkarılır ve Halid Ziya, eserinin düzensizliği üzerinde özellikle durur. Önsözde belirttiği gibi bu şiirler, Halid Ziya'nın hayalhanesinden çıkmıştır. Bunun belirtilmesinin nedeni hayalin de kendi içerisinde bir dağınıklık ve öznellik ifade etmesidir ki bu yüzden *Kırk Yıl*'da eser bir müsvedde olarak tanımlanır. İkinci sözcüde ise özellikle seçilen göstergeler aracılığıyla mensur şiir formu içerisinde bir mensur şiir tanımlaması yapılır. Vezinsizliğin öne çıkarıldığı bu sözcüde anlam, ilk olarak “heyecan” üzerinde toplanır. Heyecan, şiir heyecanı olarak belirtilerek romantizme yaklaşılır ve ardından son derece öznel, dilin şiirsel işlevine başvurulmuş bir tanımlama gerçekleştirilir. Tanımlama doğrultusunda mensur şiirler, romantik kadın imgesi aracılığıyla aktarılır. Anlatılan kadın yarı uyanık bir hâlde telaşlı ve mahmur, mahcup bir edayla rüya yatağından çıkmaktadır. Bu sırada gönlünün o heyecanla ve hızlı çarpıntılarını elleriyle hissetmektedir. İşte mensur şiir bu kadındır ve bu kadın bir rüya yatağında yatmaktadır. Rüya burada hayale karşılık gelerek tanımın da Halid Ziya'nın tıpkı *Mensur Şiirler*'de olduğu gibi hayalhanesinden çıktığını gösterir. Üzerinde durulan bu tanımlar, Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde anlamsal yapıların ve bu bağlamda şiirlerde yer alan temel karşıtlıkların anlamlandırılmasına olanak sağlar. Bu yüzden temel karşıtlıkların nasıl işlendiği üzerinde ayrı ayrı durmak ve temel yapıyı çözümlmek yerinde olur.

2. Yaşam/Ölüm

Yaşam/ölüm karşıtlığı özellikle 19. yüzyıl Türk şiiri için son derece önemlidir. 1885 yılında *Makber*'in yayımlanmasıyla birlikte Türk şiirinin ölüyü değil ölümü ve ölümün ötesini düşündüğü bilinmektedir. Bu da klasik mersiye anlayışının değişimine sebep olur. Ara Nesil şairleri ise ölümü kendi küçük hassasiyetleri çerçevesinde romantik bilinç dâhilinde ele alırlar. Halid Ziya'nın yaşam/ölüm karşıtlığının öne çıktığı mensur şiirlerinde Ara Nesil şiirine yakın bir şiirsel bilincin varlığı görülür. Örneğin *Tahattur*'da yer alan şu sözcü bu bakımdan dikkati çeker:

“Hâk-ı süflîye hafif bir temas ile âsumânâ suûd eden melekler gibi nûranî bir şekil alan şu ağaçlar o gece beyaz kefenlere bürünmüş mevtaları andırıyordu” (2017, s. 30).

Aydınlık/karanlık karşıtlığına da gönderimde bulunan bu sözcü, ölümü benzetilen olarak şiirselleştirir. Bu bağlamda yükseliş imgesi aracılığıyla yorumlanabilecek ağaç sözcüğü göstergeleşerek ölümün yüceliğine gönderimde bulunur. Böylece “ölüm” kavramsallaşarak beyaz kefen, melek, nurani göstergeleriyle bir yerdeşlik meydana getirir. Oluşturulan bu yerdeşlik aydınlık/karanlık karşıtlığından hareketle ölüme karşı küçük hassasiyetlerin geliştirildiğini gösterir. Nitekim yanmetinsel bir unsur olarak metnin başlığı *Tahattur* da bu bağlamda göstergeleşerek geçmiş/bugün karşıtlığını ifade eder. Çünkü Halid Ziya'nın mensur şiirlerinin pek çoğunda GEÇMİŞ İYİDİR ve GEÇMİŞ SİĞİNAKTIR kavramsal metaforları hâkimdir.² *Tahattur* da bu kavramsal metaforlara gönderimde bulunduğu gibi şöyle bir anlamsal yapı meydana getirir:

$$\frac{\text{Yaşam}}{\text{Ölüm}} \cong \frac{\text{Aydınlık}}{\text{Karanlık}} \cong \frac{\text{Geçmiş}}{\text{Bugün}}$$

Yaşam, aydınlık ve geçmişle bir yerdeşlik oluştururken ölüm, karanlık ve bugün ile bir yerdeşlik meydana getirmektedir. Bu yapıyla özellikle 1877-1895 yılları arasında yayımlanmış şiirlerde

çıkarak mensur şiirin türsel ilişki bağlamında şiirle olan yakınlıklarını tespit eder (1986, s. 28-29). Gariper ise mensur şiir türünü bir bütün hâlinde şu şekilde tanımlamıştır: “Mensur şiir, duygu ve düşüncelerin yoğunlaştırıldığı, çağrışımlara açık, şairane ifadelerin yer aldığı bir dil estetiği içinden şiire göre daha rahat ve serbest söyleniş ve düzyazının kuru mantık örgüsünden gittikçe uzaklaşarak iç ahengi ve lirizmi kurmak isteyişle daha çok genç insanın yarı melankolik ve kötümser iç dünyasının ifade alanı durumundadır” (2006, s. 370).

² Kavramsal metafor teorisi Kövecses tarafından kaynak alan ve hedef alan kavramlarından hareketle şu şekilde tanımlanır: “Kavramsal metafora katılan iki alanın özel adları vardır. Başka bir kavramsal alanı anlamak adına içinden metaforik ifadeler çıkardığımız kavramsal alana kaynak alan, bu şekilde anlaşılan diğer kavramsal alana ise hedef alan adı verilir. Bu nedenle, yaşam, tartışma, aşk, teori, fikirler, sosyal organizasyonlar ve diğerleri hedef alanlar iken yolculuklar, savaş, binalar, yiyecekler, bitkiler ve diğerleri kaynak alanlardır. Hedef etki alanı, kaynak etki alanını kullanarak anlamaya çalıştığımız etki alanıdır” (2010, s. 4). İki alanın varlığından hareketle oluşturulan eşleşme insan zihninde kavramsal metaforun alımlanmasına olanak sağladığı gibi şiirdeki anlamı genişletir.

karşılaşmak mümkündür. Bireyselliğin öne çıkması, şiir öznesinin geçmişte yaşamasına ve geçmişini aydınlık görmesine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte ölümün bir şiddet unsuru olarak yaşam karşısında konumlandırıldığı ve dehşeti imlediği mensur şiirlerle de karşılaşılır. *Bir İntihar-ı Mükerrer*, bu bakımdan dikkati çeker:

“Bir kadîd-i dehşet-engîz, bir meyyit-i hevl-âmîz, bir câdû-yı alev-rîz gibi huzuruna çıksaydım. Onu girye-nisâr-ı teessür görecek yerde kakhaha-zen-i sürûr bulsa idim. Manzaramdan titreseydi. Merhamet dileyseydi” (s. 45).

Aşk izleğinin hâkim olduğu bu mensur şiirde yaşam/ölüm karşıtlığı anlamın temel yapısını oluşturur. Bu noktada “kadîd-i dehşet-engîz” [dehşet veren iskelet] ve “meyyit-i hevl-amîz” [ürkütücü bir ceset] terkipleri üzerinde durulabilir. Ölünün “dehşet” ve “hevl” sözcükleriyle aktarılması, ölümün beden üzerinde yarattığı tahribata gönderimde bulunarak ölümün deneyimlenmesini öne çıkarır. Ancak buradaki ölüm, duyguların karşılık görmemesini ifade etmek adına kurgulanır. Bu yüzden şiirin öznesi romantik bilinç doğrultusunda sevgilinin karşısına ölü ve çürümüş bir beden olarak çıkmak ister. Bunu şu şekilde ifade etmek yerinde olur:

$$\frac{\text{Yaşam}}{\text{Ölüm}} \cong \frac{\text{Sevgili}}{\text{Âşık}} \cong \frac{\text{İhanet}}{\text{Vicdan}}$$

Yaşam, sevgili ve ihanet kavramlarıyla bir yerdeşlik oluştururken ölüm, âşık ve vicdan ile yerdeşlik oluşturur. Âşık [şiirin öznesi] burada ölüm üzerinden kendisini tanımlarken vicdanı öne çıkarır. Âşık vicdanlı olduğunu iddia ederek sevgiliyi ihanetle suçlar. Sevgilinin ihaneti ve âşığı terk ederek yaşamına devam etmesi yaşamın olumsuz bir kavrama dönüşmesine neden olur. Böylece *Bir İntihar-ı Mükerrer* başlığı da anlamlı hâle gelir. Romantik bir unsur olarak değerlendirilebilecek intihar, âşığın göstereni şeklinde konumlandırılır. Benzer bir durum *Bir Kalp ki Bir Mezar*'da da görülür:

“Ey ye’s-âlûd kalpler! Ey medfen-i sürûr mezarlar!
Sizin tahayüllünüz beni girye-nâk ediyor. Sizi düşünüyorum. Size ağlıyorum.
Ey muzlim dünyalar, ben sizin hazîn bir seyyârınızım; sizi temâşâ ediyorum. Hâlinizden lerze-nâkin,
manzarınız bana îrâs-ı haşyet ediyor” (2017, s. 48).

Dilin çağrı işlevi ve anlatım işlevinin yoğun olarak kullanıldığı bu sözcüde mezar, kalbin göstereni olarak şiirleştirilir. Ancak şiirin öznesi bununla kalmaz, mezar ve kendisi arasında bir özdeşim kurar. Bu noktada tahayyül, düşün-, ağla- temaşa et- sözcükleri dikkati çeker. Mezarları hayal etmek ve bu hayalle ağlamak doğrudan küçük hassasiyetlerin öne çıkarıldığını gösterir. Mezarları düşünmenin neden olduğu ağlama durumu mezarın temaşa edilmesiyle devam ettirilir. Bu bakımdan şiirin öznesi varlığın ötesiyle değil varlığın kendisiyle ilgilenmektedir. Ölümün göstereni olarak şiirleştirilen mezarın temaşa edilmesi doğrudan varlığın kendisiyle ilişkilidir. Bu da varlık/yokluk karşıtlığından hareket edilmediğini göstererek şu anlamsal yapıların öne çıkarıldığını gösterir:

$$\frac{\text{Yaşam}}{\text{Ölüm}} \cong \frac{\text{Şiirin Öznesi}}{\text{Mezar}} \cong \frac{\text{Tefekkür}}{\text{Temaşa}}$$

Yaşamın bir parçası olarak şiirin öznesi mezarları düşünür ve tefekkür etmeye çalışır. Ancak mezarın tefekkür edilmesi burada yokluk kaygısından kaynaklanmaz. Duyguların ifadesi olarak mezar tefekkür edilmektedir ve şiirin öznesi bu yüzden onları temaşa ettiğini söyler. Bu yüzden ölüm, mezar ve temaşa bir yerdeşlik oluştururken yaşam, şiirin öznesi ve tefekkür diğer yerdeşliğin meydana gelmesine neden olur.

Yaşam/ölüm karşıtlığı dâhilinde son olarak *Hayat mıdır?* başlıklı mensur şiir üzerinde durmak yerinde olur. Çünkü bu mensur şiir, içerik düzleminde diğerlerinden açık bir şekilde ayrılmaktadır:

“Soğuklarda üşümek, yağmurlarda ıslanmak, topraklarda yatmak, titremek, donmak! Ne için?
Başkalarının istirahatını husûle getirmek için! Yer altlarında imrâr-ı hayat etmek, havâ-yı nesîmîyi zehr-nâk olarak teneffüs etmek, rutubette ömür sürmek, güneş görmemek, beşerken bir yılan gibi yaşamak, verem olmak, ölmek! Ne için? Ölmek için!...” (2017, s. 42).

Yukarıda alıntılanan sözcede yaşam/ölüm karşıtlığından hareketle yaşam mücadelesi anlatılmaktadır. İnsanın hayatta kalması için her şartta çalışması bu mensur şiirin temel izleğini oluşturur. Şiirin öznesi bu durum üzerinden bir çelişki yaratır. İnsanın bir yılan gibi yaşaması ve acılar içinde ölmesinin temel nedeni ölmemektir. O hâlde şöyle bir anlamsal yapıdan söz etmek mümkündür:

$$\frac{\text{Yaşam}}{\text{Ölüm}} \cong \frac{\text{Emek}}{\text{Ürün}}$$

Yaşam, emekle ifade edilebilir. Ancak emeğin çok olması ve karşılığının alınamaması ortaya çıkan ürünün ihtiyacı karşılayamamasına neden olur. Böylece yaşam/ölüm karşıtlığı emek/ürün karşıtlığı dâhilinde farklı bir anlamsal yapıya bürünür. Çok emek harcamak ölüme sebep vererek insanı mutsuzluğa sürüklemektedir. Çünkü verilen emek, başkalarının “istirahatını husûle getirmek”e yarar. Bu da emekçiyi mutsuz ettiği gibi ölümüne sebep olur. Bu bakımdan *Hayat mıdır?* adlı bu mensur şiirin diğerlerinden açık bir şekilde ayrıldığı görülmektedir. Sosyal bir konuya temas ederek, küçük hassasiyetlerin ötesine geçen bu mensur şiirin, Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri* arasında bir sapma da meydana getirdiği söylenebilir.

3. Geçmiş/Bugün

Yaşam/ölüm karşıtlığının hâkim olduğu mensur şiirler dâhilinde geçmiş/bugün karşıtlığının da belirli yönlerden anlamı nasıl meydana getirdiği belirtilmişti. Çünkü dönemin yazınında romantizmin hâkim olması geçmişin bir sığınak olarak belirmesine neden olur. Bu bağlamda ilk olarak *Yâd-ı Hazîn* üzerinde durulabilir:

“Ey arzın semâvî meleği! Sen onların cevaplarına mı meclûb oldun?

Evet; heyhat! Sen timsâli olduğun melekîyeti ihraza şitâbân oldun.

(...)

O gecenin hatırası nazarımı bazen seyyâr-ı semâ eder. Şüphesiz ki gözlerim senin handene benzer bir ziyâ-yı necm arar.” (2017, s. 50).

Yaşam/ölüm karşıtlığının görüldüğü bu sözcede ölüm, geçmişi anımsayarak aşılır. Geçmişteki iyi şeyleri hatırlama arzusu, yukarıda da üzerinde durulduğu gibi GEÇMİŞ İYİDİR ve GEÇMİŞ SİĞİNAKTIR kavramsal metaforlarını açıkça devreye sokar. Bu yüzden ölen kadın bir melek olarak görülerek tek bir ana dönülür: “O gecenin hatırası”. Bu anda şiirin öznesi diğer bir temel karşıtlığı devreye sokar: Yer/gök. Geçmiş/bugün karşıtlığının derinleştirilmesi bu bağlamda önem kazanır:

$$\frac{\text{Geçmiş}}{\text{Bugün}} \cong \frac{\text{Gök}}{\text{Yer}} \cong \frac{\text{Sevgili}}{\text{Âşık}}$$

Geçmişe dönmek ve geçmişi bir sığınağa çevirmek göğe bakmakla ifade edilir. Bu yüzden şiirin öznesi, o gecenin hatırasıyla gökyüzünü seyrederek ve orada sevgilinin gülüşüne benzer bir yıldız arar. Önce geçmişe giden ardından gökyüzüne bakan şiirin öznesi, geçmiş, gök ve sevgili arasında bir yerdeşlik oluşturur. Âşık [şiirin öznesi] bu yüzden bugün, yer ve âşık kavramlarının oluşturduğu anlam ilişkisi dâhilinde anlamlandırılır. *Mazî*'de de buna yakın bir durumla karşılaşmak mümkündür:

“Ekseriya tahayyülâtım bir meftuniyet-i âşıkâne ile mâziye pervâz eder. Fikrim hatrât-ı lâtifeyi hâvi olan o mes'ud zamanı düşünmekten mütelezziz olur.

Mâzi benim için neşvelere, handelere cilvegâh bir semâ-yı ruh-perverdir. Kalbim darâbât-ı kadere hedef oldukça o semâ-yı latifin bulutları arasından eşi'a-rîz olan hatıralarla teselli bulur; hissiyâtım o fezâ-yı saadette tayerân eder, müsterih olur” (2017, s. 68).

Geçmişe dönüş ve geçmişi anımsama yine aşk ile ilişkilendirilir. Şiirin öznesinin hayali, âşıkane bir tutkunlukla geçmişi hatırlar. Geçmiş yine bir an olarak belirir ve sığınağa çevrilir. O anı düşünürken şiirin öznesinin mütelezziz oluşu bundan kaynaklanır. Çünkü hatıralar bir teselli kaynağıdır. Burada teselli sığınağı imler ve şu anlamsal yapı açıkça belirir:

$$\frac{\text{Geçmiş}}{\text{Bugün}} \cong \frac{\text{Sığınak}}{\text{Mücadele}}$$

Geçmiş bir sığınağa dönüşerek şiirin öznesinin mücadeleden uzaklaşmasına olanak sağlar. Mücadeleden kaçış beraberinde durağanlığı önceler. Böylece durağanlık, geçmişin bir anlambirimciği olarak mensur şiirdeki anlamı genişletir. Geçmişin bir kaçış olarak eylemsizliği beraberinde getirmesi geçmiş, neşelerin ve gülüşlerin bir uzamı hâline getirir. Bu yüzden bir kalp, kaderin çarpıntılarına hedef olduğunda özne kaçmak ve sığınmak isteyerek geçmişte teselli bulur.

4. Hayal/Hakikat

Hayal/hakikat karşıtlığı hem Tanzimat hem de Servet-i Fünûn şiirinde sıklıkla kullanılır. Hakikatten uzaklaşmak ve hayali bir sığınak hâline getirmek romantik bir duygu dünyasından hareketle gerçekleştirilir. Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde de bunun yinlendiği görülür:

“Gecenin sükûneti içinde âletlerin saf nağmeleri lâtif bir âhenk teşkil etmekte, hayâli beslemekte idi. Gözlerim pîşgâhında açılan manzaraya meftûnâne istiğrak ediyordu. Hayâl-âmîz bir manzar, nûrlar içinde raksân bir vücud görüyordu” (2017, s. 70).

Dans, kadın ve hayal arasında bir yerdeşlik ilişkisi kurulan *Raksân* adlı bu mensur şiirde şiirin öznesi, hayali âdeta kadının anlambirimciği gibi kurgular. Böylece kadın, bir anlambirime dönüştürülerek hayali imler. Kadını seyretmek hakikatten uzaklaşmaya neden olur. Ayrıca musiki de hayali beslemektedir ve bu betimleme hayalle karışık bir manzara olarak adlandırılır. Yine romantik etkiyle birlikte kadın, yarı aydınlık bir düzlemde betimlenir. O hâlde şöyle bir anlamsal yapıdan söz etmek mümkündür:

$$\frac{\text{Kadın}}{\text{Şiirin Öznesi}} \cong \frac{\text{Hayâl}}{\text{Hakikat}} \cong \frac{\text{Musiki}}{\text{Temaşa}} \cong \frac{\text{Hareket}}{\text{Durgunluk}} \cong \frac{\text{Ses}}{\text{Sessizlik}}$$

Kadının hayali beslemesi, musiki ve sesi de bir imgeye çevirerek yerdeşlik meydana getirir. Şiirin öznesi ise hakikat düzleminde hayali temaşa eder ve bir sessizlik içerisindedir. Bu durum ses/sessizlik karşıtlığına da gönderimde bulunarak mensur şiirin temel anlamsal yapısını açıkça ortaya koyar. Benzer bir durum *Bir İhtiyâc-ı Ruh* adlı mensur şiirde de görülür:

“Kalbimde birçok kimselerin muhabbetleri mahfuzdur, birçok kimseler vardır ki, benim için muhabbet duyarlar; fakat kalplerimiz sevişirse ruhlarımız sükût ediyor. Beynimizde tayin edemediğim, hakikatine vâkif olamadığım bir şeyin noksanını hissediyorum. Düşünüyorum ki bunlar muvakkattır, dün başlamış ise yarın bitecektir. Ben böyle muhabbetle hulyâ ederim ki ebediyete kadar imtidâd etmek üzere ezelden başlamış olsun” (2017, s. 132).

Aşk ve hayal arasında kurulan hayal/hakikat karşıtlığı 19. yüzyıl Türk şiiri için bilindik bir izlektir.³ Bu mensur şiirde de özne, aşkı tek bir ana sığdırmak isteyerek zamansız bir şimdiye gönderimde

³ Nesir bağlamında düşünüldüğünde akla gelen eserlerden biri Ahmet Midhat Efendi ve Fatma Aliye Hanım tarafından kaleme alınan *Hayal ve Hakikat* (2014) adlı eserdir. Bu eserde hayal, kadının bir unsuruyken hakikat, erkeğin bir unsuru olarak anlamlandırılır. Böylece oluşturulan karşıtlık metnin temel anlamsal yapısını oluşturmaktadır. Söz konusu karşıtlık bağlamında Tevfik Fikret'in *Süha vü Pervin*'i de örnek olarak gösterilebilir:

“Ne söylüyordum? Evet, pîş-i nâzınızda sizin
Şu hây u hûy-ı hayâtı, ba'îd bir denizin
Telâtumundaki mübhem sürûda benzeterek,
Onunla şöyle uzaktan, güzelce eğlenmek...
Bu en büyük emelimdir;

‘Daha ziyade takarrüble’

Bu en büyük emelim

Bugün siz olmasanız bir hayâl olur, güzelim!” (2017, s. 7).

Yukarıdaki dizelerde şiirin öznesi hayalin temsilcisidir. Sevgili [kadın] ise hakikatin temsilcisi olarak konumlandırılır. Şiirin öznesi hayattan [hakikatten] kaçarak kendisi ve dalgaların birbiriyle çarpması arasında bir sevinç ilişkisi kurar. Burada uzak bir deniz, bir imgeye dönüşerek hayal ve belirsizliğe gönderimde bulunur. Nitekim şiirin öznesi de uzaktan bir eğlencenin peşindedir. Uzaktan bir eğlencenin en büyük emel oluşu hakikatten uzaklaşıp hayale sığınıldığını gösterir ki son dize de buna gönderimde bulunmaktadır.

bulunur. Bu yüzden hakikatini anlayamadığı bir eksiklik duyar. Söz konusu eksiklik sonsuz aşk olarak belirir ve böylece hakikat değil hayal öncelenir. Böylece “hulyâ et-” birleşik fiili anlam kazanmıştır.

5. Kır/Kent

Kır/kent karşıtlığı 19. yüzyıl Türk şiirinde romantik etkinin yoğun olmasından dolayı sıklıkla kullanılır. 1879’da *Sahra*’nın yayımlanması ve bu eserde yer alan *Hoş-nişinân* ve *Belde-güzîn* şiirlerinin oluşturduğu kır/kent karşıtlığı Ara Nesil şairleri başta olmak üzere pek çok defa kullanılmıştır. Halid Ziya’nın da bu karşıtlıktan hareketle mensur şiirler ortaya koyduğunu söylemek yerinde olur:

“Sahra-nişîn olsam:

Tulû’un hazîn bir gurûbun temâşâsı beni müteessir eder: Ağlarım! Münevver bir gecede kameri, semânın arza karşı bir hande-i istihzası gibi parlayan kevâkibi seyredirim, nazarım âmâk-ı gayr-ı mütênâhiyede mütéhassirâne dolaşır: Ağlarım!

(...)

Şehr-nişîn olsam:

Sefâletin hâl-i dü-taîye ilkâ eylediği bir ihtiyâr, bir kâşâne-i âlinin pencerelerini ta’dâd ile imrâr-ı vakt eden melce’siz bir çocuk, tebessüm-i masûmânesi buse-i şehvete fedâ olacak hâmisiz bir kız müsâdif-i nazarım olur: Ağlarım.” (2017, s. 38).

Alıntılanan bu mensur şiirde kır/kent, olumlu ve olumsuz anlambirimcikleri yüklenerek bir karşıtlık meydana getirmektedir. Anlam ise “ağlarım” sözcüğünün öncelenmesiyle gerçekleştirilir. Burada ağlamak, önce temaşa etmeyi ardından tefekkür etmeyi imler. Şiirin öznesi kırdaki bulunduğunda tabiat karşısında duygulanır ve onun yüceliği karşısında mutluluktan ağlar. Böylece kır, bir sığınak olarak konumlandırılır. Şehir ise sefaletin göstereni olarak mücadele yeri olarak gösterilir. Mücadele, çocukların içerisinde bulunduğu hazin durum aracılığıyla aktarılmaya çalışılır. Bu durum küçük hassasiyetlerin de devreye girmesine olanak sağladığı gibi şöyle bir anlamsal yapıyı meydana getirir:

$$\frac{\text{Kır}}{\text{Kent}} \cong \frac{\text{Sığınak}}{\text{Mücadele}} \cong \frac{\text{Yaşam}}{\text{Ölüm}} \cong \frac{\text{Olumlu}}{\text{Olumsuz}}$$

Yaşam yeri olarak öne çıkarılan kır, bir sığınağa dönüştürülerek olumlanır. Kent ise mücadele yeri olarak mutsuzluğu ve ölümü çağırıştır. Bu yüzden olumsuz anlambirimciklerle yüklenerek sefaletin ve yalnızlığın göstereni olarak konumlandırılır. Bu durum kır/kent karşıtlığının son derece açık olduğunu gösterir. Bununla birlikte kırın bir yaşam ve aşk uzamı olarak kurgulandığı mensur şiirlere de rastlamak mümkündür:

“(1) Genç kız çayın kenarında çimenlerin üzerine mühmelâne atılmış dalgın dalgın genç çobanın gündüz kulağına mırıldandığı sözleri düşünüyordu.

(2) Sahra kızı hayâlâtına istiğrak için bundan güzel bir mevki, bundan lâtif bir gece bulamazdı.

(3) Hafif hafif vezân olan rüzgârın, âşığının gündüz söylediği âteşin sözleri tekrar ettiğini hissediyordu.” (2017, s. 66).

Çoban Kızı adlı mensur şiirden alıntılanan bu sözcüler hem doğa övgüsünü hem de doğa yaşamının güzelliğini bünyesinde barındırır. Bu durum doğa algısının değiştiğini ve doğanın bir dekor olmanın ötesine geçtiğini gösterir. Tanpınar’ın belirttiği gibi mensur şiir “bizde yaşanan hayat ve yakalamağa çalışılan tabiat etrafında teşekkül eder. Hakikatte, ne kadar iptidaî olursa olsun, bu hakikî bir keşiftir. Genç muharrirler her tabiat manzarasına, âdeta bir arı raksı gibi, keşfin neşesiyle hücum ederler ve birbirlerine bunu gösterirler” (2010, s. 253). Doğanın keşfedilmesi ve bir uzam olarak şiirde belirleyici olması 1 numaralı sözcüde genç kızın çayın kenarında oturması ve genç çobanın gündüz vakti kendisine söylediği sözleri düşünmesiyle kendisini gösterir. Böylece bir günlük zaman diliminin devreye girdiği görülür. Çünkü kız, gece vakti düşünmektedir. Bununla birlikte sahra kızı tamlamasıyla adlandırılır. Bu yerde sahra kızı, hayallerine dalar ve kır, hayallerin besleyicisi olarak ikinci sözcüde belirir. Üçüncü sözcüde kır ve çoban arasında bir bağ kurulur. Kırdaki esen rüzgarlar sahra kızına çobanı anımsatarak doğa ve aşk arasında da bir özdeşim ilişkisi kurulur.

6. Ses/Sessizlik

Ses/sessizlik karşıtlığı doğrudan romantik doğa algısı üzerinden Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde görülür. Belirtildiği gibi romantiklerin “ortak bir yeni tin kavrayışları da vardır. Bu kavrayış, dışsal izlenimlerin alımlanmasından ziyade yaratıcı faaliyete vurgu yapmaktadır” (Löwy ve Sayre, 2016, s. 13). Dışsal izlenimlerin alımlanması doğanın betimlenmesini öne çıkarır ve doğa olayları karşısında şiirin öznesinin duygulanımları dile getirilir. Ses/sessizlik karşıtlığı da bu bağlamda öne çıkar ve *Fevvâre-i Âteşin* başlıklı mensur şiir örnek olarak gösterilebilir:

“Etrafta hüküm süren dehşetli sükûnet içinde ancak dünyayı tufan-ı nâra garkedecek kadar ateşler saçan bürkânın mahûf sadâları iştiliyor.
Etraf pür-sükûn! Zannolunur ki mevcudât bu dehşete karşı hâif, lerze-nâk sükût ediyor” (2017, s. 90).

Bir volkan patlamasının betimlendiği bu mensur şiirde doğa, sessizliğin uzamyken volkan sesin göstereni olarak şiirleştirilir. Yoğun sessizlik durumu dehşetli sıfatıyla belirtilir. Ancak volkanın patlaması dünyayı bir ateş tufanına gark eder. Ateş tufanı sessizlik dolu tabiatı korkunç seslerle doldurur. Ancak ses de yine doğanın sessizliğiyle anlatılarak karşıtlık oluşturulur. Bütün varlık alemi bu korkunç olay karşısında korkarak susmaktadır. Doğanın insanlaştırıldığı bu durumda şöyle bir anlamsal yapıyla karşılaşmak mümkündür:

$$\frac{\text{Ses}}{\text{Sessizlik}} \cong \frac{\text{Felaket}}{\text{Doğa}}$$

Benzer bir durumla *Fırtına* adlı mensur şiirde de karşılaşılır:

Mütevâli, mühiş bir enîn ormanın zulümât-ı amîkası içinde dehşetli akisler hâsıl ediyor, rüzgârın haşyet-rîz feryâdları bârânın yapraklara şiddetle sukutundan mütehassıl sadâlarla içtima ederek mehîb bir âhenk teşkil ediyor” (2017, s. 94).

Sesin devamlılığı sessizliği belirgin bir şekilde ortadan kaldırmaktadır. *Fevvâre-i Âteşin*'de volkan patlaması romantik bir etki yaratırken burada fırtına romantik etki yaratarak duyuş tarzını belirler. Ormanın derin karanlıklarından korkunç bir inilti duyulur. Böylece ses/sessizlik karşıtlığı açıkça meydana getirilir. Ancak bu duruma olumsuz bir anlam yüklenmez. Doğa ve doğa olayları karşısında duygulanma bir ilham kaynağı olarak gösterilerek yaratıcı faaliyeti imler: “Orman hey’et-i umumisiyle iniliyor... Bu inilti kalbimde lâtif bir hiss-i tehaşi hâsıl etti” (2017, s. 94). Mevcut durum şiirin öznesinin kalbinde korkunç bir his yaratır, fakat bu his “lâtif” sıfatıyla nitelenir. *Kamus-ı Türki*'de lâtif, “1. yumuşak, mülayim, nazik, hoş” ve “2. Güzel, hoş gidecek, şirin” (Şemsettin Sami, 2015, s. 717) şekillerinde tanımlanır. Bu tanımlamadan hareketle korkunç hissin hoş gidecek şekilde betimlendiği söylenebilir. Şiirin öznesi korkunç ve dolaylı yoldan yüce olanın karşısında bir haz duyarak mensur şiirin ortaya çıkmasında rol oynamıştır.

7. Yer/Gök

Yer/gök karşıtlığı Halid Ziya'nın *Mezardan Sesler* adlı mensur şiirinde çok daha baskın olmakla beraber *Mensur Şiirler*'de de sıklıkla görülür. Yer/gök karşıtlığı anlam ve imge arasında ilişki kurulmasına olanak sağladığı için öne çıkarılır:

“Bir zaman gelir ki meşâkk-ı hayat ile bi-fer gözlerde bir pertev-i ümid uyanır. Bu zaman ruhun müterakkib olduğu bir ân-ı halâstır. Menâzır-ı hayat bir sehâb-ı kesife bürünür, âlem bir cüz’-i lâ-yetecezzâ şeklini alır. Ulviyet-i ihtizâr azamet-i cihani istihfaf eder.
İztrâblar, mihnetler sükût eder. Şu anda kalp bir saadet-i ruhaniye, bir lezzet-i cavidâniye ile mâlif olur.
Gözler âlâyîş-i hayata atf-ı nazar-ı iltifat etmez. Semânın bir kısmı açılmıştır, onu temâşa ile meşguldür” (2017, s. 116).

Yukarıdaki alıntıda yer/gök karşıtlığı insan/yüce karşıtlığını vurgulamak amacıyla oluşturulmuştur. Burada yüce ile kastedilen şey romantik yücedir. Bu noktada Burke’ün görüşleri üzerinde kısaca durmak gerekir. Burke için “acı ve tehlike düşüncelerini harekete geçirmek için uygun olan her şey, yani herhangi bir şekilde korkunç olan veya korkunç nesnelere hakkında olan her şey yüce bir kaynaktır; kısacası yüce, zihnin hissetmeye muktedir olduğu en güçlü duyguyu üretir” (Turan, 2022, s. 274).

Romantik yücenin en yüksek duyguyu üretmesi göksel değerlerin öncelenmesini sağlar. Bu bağlamda insan yere, yüce ise göğe karşılık gelir. Hayatın sıkıntılılarıyla gözlerindeki ışığı kaybeden insan, ölümlü olmanın verdiği ulviyetle önce dünyanın büyüklüğünü küçümser. Burada bir paradoks yaratılarak insan bağlamında ezel-ebet ilişkisine gönderimde bulunulur. Çünkü kalbin ruhani bir saadet ile dolmasıyla gözler, hayatın tantanasından uzaklaşarak gökyüzünü, yani yüce olanı seyretmeye başlar. Bu anda kalbin ruhani bir saadetle dolması zihnin en güçlü duyguyu ürettiğine gönderimde bulunur. Bundan hareketle şöyle bir anlamsal yapının bulunduğunu söylemek yerinde olur:

$$\frac{\text{Yer}}{\text{Gök}} \cong \frac{\text{İnsan}}{\text{Yüce}} \cong \frac{\text{Ölüm}}{\text{Sonsuzluk}}$$

İnsan, yer ve ölümün bir ifadesi olarak konumlandırılırken gök, yüce ve sonsuzluğun bir ifadesidir. Bu da açık bir şekilde mensur şiirdeki temel anlamsal yapının oluşmasına olanak sağlar. Bu durum dönemin şiir ve şair anlayışıyla doğru orantılıdır ki Halid Ziya'nın *Şair* başlıklı mensur şiirinde şu sözceler dikkati çeker:

“Şâir; tabiatın bedâyiini, nûrlar içinde galtân şafaklara, nücûm ile mültemi’ semâlara hüznlerle giryan gurûblara karşı terennüm etmek için yaratılmış; çiçeklerin nücûmunun şi’r-i sâkitine tercüman olmak üzere halk edilmiş hayatın letâfetlerine, melâllerine lisan vermek için sahraların, ormanların, cemiyetlerin içine salıverilmiştir bir mahlûktur” (2017, s. 150).

Görüldüğü üzere şair, yine doğadan ilham alır ve doğa içerisindeki yüceyi anlamaya muktedir olur. Burada da yüce, göksel değerlerle ifade edilir. Nurlar içinde yuvarlanan şafaklar, parlak yıldızlı semalar şairin ilhamıdır. Çünkü şair, hüznü bir şekilde ağlayan günbatımına karşı şarkı söylemektedir. Burada şarkı, şiirin göstereni şeklinde yorumlanabilir. O hâlde şiir, doğa ve dolayısıyla yüce karşısındaki duygulanımların anlatıldığı yazınsal bir tür olarak belirir. Nitekim “şâirin gözleri başka bir semâ-yı ulviye nâzır, başka cihanlara müstağraktır” (2017, s. 150). Burada başka bir yüce gökyüzüyle ve cihanlar ile kastedilen şiir evreninin kendisidir. Özgün bir şiir yazmak duygu tarzıyla yakından ilgilidir. Nitekim bu durum 19. yüzyıl Türk şiirinin istiare zemininin⁴ büyük bir kısmına gönderimde bulunarak şiirin anlamını genişletmiştir.

8. Aydınlık/Karanlık

Romantizmin çok sık kullandığı temel karşıtlıklardan biri olan aydınlık/karanlık karşıtlığı yarı aydınlık bir uzam yaratmak ve şiirin öznesinin bireysel duygularını ifade etmek adına kullanılır. Halid Ziya'nın da romantik bir duygu biçimiyle yazdığı mensur şiirlerinde bu karşıtlıkla sıklıkla karşılaşılır:

“Güneş, mevcudâtı vedâ-âmîz ziyâlarla selâmlayarak ufukta içtima eden bulutlar arasında muazzam, dırahşân istitâr ediyor.
Kâinatı hazîn bir sükût istilâ etmişti. Etrafımda ağaçlar dallarını indirmiş, nâsir-i hayata ihtiramlarını arz ediyordu” (2017, s. 102).

Güneşin çekilmesi salt bir karanlığın varlığına değil yarı aydınlık bir görüntünün ortaya çıkmasına neden olur. Yarı aydınlık görüntünün ortaya çıkması doğanın haz ile temaşa edilmesine olanak sağlar. Temaşa sırasında ise sesin karşısında sessizlik çağrıştırılır. Beraberinde sessizliği getiren karanlık, aydınlıkla bir karşıtlık oluşturarak doğayı durağanlaştırır. Benzer bir betimleme *Girye-i Tabiat*'ta da görülmektedir:

“Semâ-yı sahrayı kesîf bir sût-re-i mâtemî istilâ etmiş, etrafı hazîn bir zulmet kaplamış, derin bir sükût içinde bârânın âheste âheste sukutundan başka bir şey işitilmiyor.

⁴ Osman Horata tarafından benzetmenin ileri bir aşaması olarak görülen istiare hareketle “istiare zemini” kavramı şu şekilde tanımlanır: “İstiare zemini, beytin/şiirin benzetme ve mecaz evreninin arkasındaki temel kavramı/kavramları ifade eder” (2012, s. 144). Bu kavramı anlambilimsel bir perspektifte yorumlamak mümkündür. Şiirin benzetme ve mecaz evreni, doğrudan şiirde yer alan anlamsal yapılara gönderimde bulunur. Söz konusu anlamsal yapılar, öncelikle temel karşıtlıklar üzerinden belirerek farklı kavramları ifade ederler. İstiare zemini kavramı, şiir medyumunda karşıtlıklar tarafından beliren temel anlamsal yapıların anlambilimsel çözümlemelerine olanak sağlar, çünkü anlambilimsel eksen iki anlambilimin eklemlenmesini ifade ederek ikili karşıtlıklara gönderimde bulunur (Greimas, 1983, s. 27). İstiare zemini kavramı benzetmeden yola çıkarak ve benzetmenin yerdeşliğinden hareketle anlamsal yapılar arasındaki karşıtlıkları da ifade etmektedir.

Şems bulutlar arasından o derece kesif görünüyor ki bir perde-i sirişk altındaki gözleri andırıyor” (2017, s. 106).

Karanlık, hüzne gönderimde bulunmak adına öne çıkarılmıştır. Doğanın içerisinde bulunduğu karanlık hal bir yas örtüsüne benzetilmiş ve karanlık, hazin sıfatıyla nitelenmiştir. Bu doğrultuda karanlık, derin bir sessizliği de beraberinde getirmektedir:

$$\frac{\text{Aydınlık}}{\text{Karanlık}} \cong \frac{\text{Ses}}{\text{Sessizlik}}$$

Aydınlık/karanlık karşıtlığı bir anlamsal yapı teşkil ederek göstergeleşmiştir. Bu noktada göstergeleşme çağrışım bağlamında ortaya çıkar, çünkü “her gösterge çağrışımsal bir uyarandır” (Guiraud, 1999, s. 25) ve sözceleme öznesi, “dilin ‘çağrışım’ özelliğinden yararlanarak, sözcükleri geliştirebilir ve bir sözcüğün anlamını bilerek bozup, başka bir sözcüğün yerine, yeni (başka) bir sözcük olarak koyabilir” (Arslan, 2006, s. 11). Böylece aydınlık sesin, karanlık ise sessizliğin göstereni olarak anlamsal yapıyı meydana getirir. Gösterilen düzlemde aydınlığın sesi, karanlığın ise sessizliği çağrıştırdığını söylemek mümkündür.

9. Hareket/Durgunluk

Halid Ziya’nın *Mensur Şiirleri*’nde ele alınabilecek son temel karşıtlık, hareket/durgunluk karşıtlığıdır. Bireyci bir çizgide ilerleyen mensur şiirler, temaşayı kavramlaştırdığından durgunluğu öne çıkarır:

“Kayık akıntıların cereyân-ı hafifine teba’iyeten güneşin son ziyâlarıyla tenevvür eden mevcelerin üzerinden süzülüp gitmekte idi.
Küreklere ellerimden bırakmış, gurûbu mütehayyilâne temâşâ edişini seyre dalmıştım. Genç kızın nazarı hayâl-cûyâne şems-i gâribin envâr-ı hazinine cilve-gâh olan kısım-ı semâya istiğrak etmiş idi” (2017, s. 78).

Doğayı seyre dalmak romantik düzlemde bir durgunluğun meydana gelmesine neden olur. Hareket hâlimden durgunluğa geçiş bir karşıtlık yaratarak romantik bir doğa algısının meydana gelmesine sebebiyet verir. Nitekim mensur şiir, hareket hâlimde bir kayığın betimlenmesiyle başlar. Burada hareket kısmen ön planda olarak durgunluk hâline geçileceğini gösterir. Bu noktada şiirde yer alan kadın, romantik bir kadın imgesine çevrilerek tablolaştırılır. Kadın gökyüzünü temaşa etmekte ve gökyüzüne dalıp gitmektedir. Bu durum “âşikane bir levha” (2017, s. 78) oluşturmaktadır. Levha doğrudan hareket karşısında durgunluğun öne çıkarıldığını gösterir ve bu mensur şiirde anlam durgunluk üzerinden inşa edilir. Benzer bir durum *Kamere Karşı* başlıklı mensur şiirde de gözlemlenir:

“Kollarını penceresine dayamış, nazarını ziyâ-yı kamerin yapraklar arasında tersim ettiği zerrin dâirelere salıvermiş olduğu hâlde, orada, gayr-i müteharrik muntazır idi” (2017, s. 146).

Yukarıdaki alıntıda da yine bir romantik kadın imgesi yaratıldığı görülür. Durgunluğun romantik kadın imgesinin yaratılmasındaki temel taşlardan biri olduğu söylenebilir. Bununla birlikte hareket/durgunluk karşıtlığı aydınlık/karanlık karşıtlığına da gönderimde bulunarak şöyle bir anlamsal yapının meydana gelmesine olanak tanır:

$$\frac{\text{Hareket}}{\text{Durgunluk}} \cong \frac{\text{Aydınlık}}{\text{Karanlık}}$$

Aydınlık/karanlık, ses/sessizlik karşıtlığını çağrıştırdığı gibi burada hareket/durgunluk ve aydınlık/karanlık karşıtlıkları anlamın nasıl inşa edildiğini açıkça ortaya koymaya kayar. Romantik kadın imgesi durgunluk ve karanlıkla yerdeş bir şekilde oluşturulur. Karşıtları ise hareket ve aydınlıktır. Çünkü hareket/durgunluk, aydınlık/karanlık karşıtlığıyla birlikte aşk duygusunun meydana getirilmesi için kullanılır. Bu doğrultuda aşk duygusu durgunluğun ve karanlığın anlambilimsel açıdan öncelenmesine olanak sağlar.

10. Sonuç

Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'nde romantik bir bilincin olduğu açıktır. İncelenen bütün mensur şiirlerin izlekleri açık bir şekilde romantik etki bağlamında oluşturulmuştur. Romantik etkiyi kavramak ve anlambilimsel incelemeyi gerçekleştirmek, metinlerin anlamı nasıl inşa ettiğinin açıklanmasına olanak sağlamaktadır. Bu noktada yaşam/ölüm karşıtlığının öne çıkarıldığı açıktır. Yaşam ve ölüm arasında giden, yaşamdan ziyade ölüme yakın olan romantik bilinç, bu karşıtlıktan hareketle metinlerin anlamsal yapısının belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Çünkü Halid Ziya'nın *Mensur Şiirleri*'ndeki temel yapıyı bir bütüncü hâlinde çözümlmek için yaşam/ölüm karşıtlığının öne çıkarılması yerinde olur. Yaşam/ölüm karşıtlığının öne çıkması diğer karşıtlıkların anlamı belirlemede büyük bir rol oynamaktadır. Nitekim yaşam, genellikle aydınlık ve geçmiş ile yerdeş olur. Romantik bilinç bugünden uzaklaşmak isteyerek geçmişi bir sığınak hâline getirmek ister. Geçmiş bir sığınak hâline getirildiğinde karanlık, mücadeleyi imler. Böylece ölüm, karanlık ve bugün kavramlarıyla yerdeş bir hâle gelerek *Mensur Şiirler*'deki pek çok izleğin nasıl oluşturulduğunu açıkça ortaya koyar.

Romantik bilinç dâhilinde Halid Ziya'nın *Mensur Şiirler*'indeki diğer temel karşıtlıklardan biri hayal/hakikat olarak belirir. Hayal, dönem içerisindeki anlayış gereği çoğunlukla kadının anlambilimselciği gibi kurgulanmıştır. Âşık ya da şiirin öznesi ise hakikat aracılığıyla anlamlandırılmaktadır. Böylece hareket/durgunluk ve ses/sessizlik karşıtlıkları öne çıkarılmıştır. Hareketten durgunluğa ve sestense sessizliğe olan yönelim, kır/kent karşıtlığı dâhilinde genişletilmiştir. Çünkü romantik tabiatın Türk şiirinde keşfedilmesi, doğanın bir dekor olmaktan çıkarılmasına ve kırın hayalî bir uzam hâline gelmesine olanak tanımıştır. Bu yüzden hayal/hakikat karşıtlığı diğer karşıtlıklarla kurduğu ilişkiyle temel yapının çözümlenmesine olanak sağladığı gibi görünenin temasına, görünmeyenin ise tefekkürüne gönderimde bulunarak romantik bilincin anlamsal yapılarını ortaya koymaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı, makalede herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Makale yazarı, makalenin tamamında sadece kendi katkısının olduğunu beyan eder.

Kaynaklar

Abdülhak Hâmid. (1879). *Sahra*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Ahmet Mithat Efendi ve Fatma Aliye Hanım. (2014). *Hayal ve Hakikat*. (haz. Semih Doğan). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Akı, N. (1986). Mensur Şiir. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. (Yay.Kur. Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara). İstanbul: Dergâh Yayınları, 263-264.

Andı, M. F. (2000). Halid Ziya'nın Mensur Şiirleri-I: Mensûr Şiirler. *Edebiyat Araştırmaları I*. İstanbul: Kitabevi, 85-104.

Arslan, O. H. (2006). *Dil Şairin Nesi Olur?*. İstanbul: Digraf Yayıncılık.

Çetişli, İ. (1986). *Servet-i Fünûn'da Mensûr Şiir*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Gariper, C. (2006). Türk Edebiyatında Mensur Şiir Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7), 341-409.

Greimas, A. (1983). *Structural Semantics*. Nebraska: University of Nebraska Press.

Greimas, A. & Courtes, J. (1982). *Semiotics and Language an Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press.

- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim*. (çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.
- Horata, O. (2012). Nef'i'nin "Sözüm" Redifli Kasidesinin İstiare Zemini. *bilig*, 61, 143-156.
- Kaplan, M. (2014). *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Löwy, M. ve Sayre, R. (2016). *İsyân ve Melankoli Moderniteye Karşı Romantizm*. (çev. Işık Ergüden). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Recaizâde Mahmud Ekrem. (1884). *Takdir-i Elhân*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Rifat, M. (2013). *Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Saussure, F. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri*. (çev. Berke Vardar). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Şemsettin Sami. (2015). *Kamus-ı Türkî*. (haz. Paşa Yavuzarslan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2010). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tevfik Fikret. (2017). *Rübâb-ı Şikeste-Târih-i Kadîm-Rübâbın Cevabı*. (haz. Abdullah Uçman ve Hasan Akay). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Turan, T. (2022). *Abdülhak Hâmid'in Şiir Dilinin Biçemsel İşleyişi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uşaklıgil, H. Z. (2014). *Kırk Yıl*. (haz. Nur Özmel Akın). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, H. Z. (2017). *Mensur Şiirler-Mezardan Sesler*. (haz. Ferhat Aslan). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yücel, T. (2015). *Yapısalcılık*. İstanbul: Can Yayınları.

	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt 4, Sayı 2, 2022	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences, Volume 4, Issue 2, 2022	
	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences	

Çıldırılı Âşık Şenlik Ümmî midir?

Cengiz GÖKŞEN^{1,*,**}

¹ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye, Türkiye

* Sorumlu Yazar/Corresponding Autor, cengizgoksen@osmaniye.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7838-7220
DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1217301>

** Bu çalışma Uluslararası Âşık Şenlik Sempozyumu'nda (26-27 Mart 2012 Kars) sunulan "Âşık Şenlik Ümmî mi? başlıklı bildirisinin yeniden düzenlenmiş hâlidir.

To cite: GÖKŞEN, C. (2022). Çıldırılı Âşık Şenlik Ümmî midir?. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 104-112. DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1217301>

Araştırma Makalesi	Özet
<p>Geliş tarihi: 10.12.2022 Kabul tarihi: 26.12.2022 Online Yayınlanma: 30.12.2022</p>	<p>Âşık Şenlik 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında Kars-Ardahan çevresinde yaşamış, Türkiye dışında Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve İran'da tanınan usta bir âşıktır. Onun hakkında araştırma yapan birçok bilim insanı Şenlik'in okuma yazma bilmediğini yani ümmî olduğunu belirtmiştir. Şenlik'in şiirlerinde dikkat çeken hususlardan biri de muhteva bakımından zenginliğidir. Şiirlerinin muhteva bakımından zenginliği ile Şenlik'in okuma yazma bilmemesi tezat teşkil etmektedir. Şenlik'in yetiştiği aile ortamı ve sosyal çevresi düşünüldüğünde okuma yazma bilmemesi zor bir ihtimal olarak görülmektedir. Bu makalede Şenlik'in okuma bilip bilmediği hakkındaki görüşler tespit edildikten sonra şiirlerinden örneklerle okuma yazma bildiği ispat edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, 19. yüzyılda yaşamış Doğu Anadolu bölgesinin en büyük âşığı olan Çıldırılı Âşık Şenlik'in okuma yazma bildiğini bilim insanlarının ve âşığın şiirlerindeki bir kısım veriler vasıtasıyla göstermektir. Çalışmada nitel bir yöntem kullanılmış olup, literatür tarama ve metin analiz teknikleri uygulanmıştır.</p>

Anahtar kelimeler: Âşık Şenlik, âşıklık geleneği, Çıldır, ümmî âşık

IS CILDIRLI AŞIK ŞENLİK ILLETERATE?

Research Article	Abstract
<p>Received: 10.12.2022 Accepted: 26.12.2022 Published online: 30.12.2022</p>	<p>Âşık Şenlik is a master minstrel who lived around Kars-Ardahan in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century and is known in Georgia, Armenia, Azerbaijan and Iran except for Turkey. Many scientists who researched him stated that Şenlik was illiterate, that is, he was an ümmî. One of the remarkable points in Şenlik's poems is their richness in content. The richness of his poems in terms of content contrasts with Şenlik's illiteracy. Considering the family and social environment in which Şenlik grew up, illiteracy is seen as a difficult possibility. In this article, after determining the opinions about whether Şenlik could read or not, it was tried to prove that he could read and write with examples from his poems. The aim of the study is to show that Çıldırılı Âşık Şenlik, who was the greatest minsrel of the Eastern Anatolian region who lived in the</p>

	19th century, could read and write with the help of some data in the poems of the scientists and the minstrel. A qualitative method was used in the study, and literature review and text analysis techniques were applied.
--	---

Keywords: Âşık Şenlik, tradation of minstrel, Cıldır, illerate minstrel

1. Giriş

Âşık Şenlik on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ile yirminci yüzyılın başlarında (1850-1913) Ardahan-Kars çevresinde yaşamış Doğu Anadolu Bölgesi'nin en ünlü âşığıdır (Sakaoğlu, 1989, s. 192). O, yalnız Türkiye'de değil Kafkasların güney kısmını oluşturan, Azerbaycan, İran, Ermenistan ve Gürcistan'da da tanınan, bilinen ve sevilen bir âşıktır. Ölümünün üzerinden yüzyıldan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen Şenlik'in şiirleri ve hikâyeleri Türkiye, Azerbaycan, İran ve Gürcistan'da hâlâ canlılığını korumakta ve varlığını devam ettirmektedir. Yaşadığı dönemde şöhret olmasına rağmen, ölümünden kısa bir süre sonra unutulmuş âşıklar ve şairlerle kıyasladığımızda, bunca zamanda unutulmaması onun halk nezdinde ne kadar büyük, güçlü bir âşık olduğunu ve ne kadar çok sevildiğini göstermektedir. Onun büyüklüğünün ve güçlülüğünün diğer bir göstergesi de adı etrafında teşekkül etmiş olan âşıklık koludur (Kaya, 2000, s. 143-154).

Âşık Şenlik de kendinden önce ve sonraki âşıklar gibi, âşıklığın genel geçer kaynaklarından beslenmiş, belli başlı konularında ve türlerinde şiirler yazmıştır. Ancak onu büyük ve ayrıcalıklı yapan, çok geniş bir coğrafi alanda bilinmesini, tanınmasını ve sevilmesini sağlayan üslup yanında şiirlerinin muhteva zenginliğidir. O söyleyişindeki ustalığa bağlı olarak kendine mahsus bir çığır açmış, Anadolu Türkiye'sindeki en büyük âşık kolunun kurucusu olmuştur. Ayrıca bir âşık olarak şiirlerinde sevgiliye ait duyguları dillendirirken, içinde yaşadığı toplumun sosyal konularını da şiirlerinde işlemeyi ihmal etmemiş, vatanın, milletin derdiyle dertlenmiş, hatta içinde bulunduğu çok özel şartlarda yazdığı Koçaklama'sıyla millî ve manevi dayanışmanın, birliğin, beraberliğin, vatanseverliğin, özgürlüğün bayraktarlığını yapmıştır. Bu bağlamda nasıl ki Yunus Emre ve Karaca oğlan Anadolu'da kendinden sonra gelen bütün âşıklar ve şairler üzerinde etkili olmuşsa Âşık Şenlik de Kars-Ardahan-Iğdır-Borçalı üçgeninde kendinden sonra gelen bütün âşıklar üzerinde etkili olmuştur, diyebiliriz.

Şenlik'in şiirleri yapı bakımında sağlam, muhteva bakımından da zengin olmasına rağmen onun hakkında araştırma yapanların kahir ekseriyeti sanatı hakkında bilgi verirken "ümmî" olduğunu belirtmişlerdir. Oysa onun şiirlerinin muhteva açısından zenginliği, şiirlerine yansıyan bilgi birikimi dönemine göre fevkalade öğrenim görmüş bir kişinin sahip olabileceği kadar zengindir. Bu çalışmanın amacı, şiirlerinden hareketle bu konuda daha önce görüş belirtmiş araştırmacıların görüşlerinden de faydalanılarak Âşık Şenlik'in ümmî olmadığını ortaya koymaktır. Çalışmada literatür tarama ve metin analiz teknikleri uygulanmıştır.

Şenlik, her ne kadar âşıklara ait bilgilerin yazılı kaynaklara girmeye başladığı bir dönemde yaşamış olsa da onun hayatı, sanatı ve şiirleriyle ilgili bilgilerin çoğu maalesef sözlü kaynaklardan, özellikle çıraklarından derlenmiş ve şiirlerinden elde edilmiş bilgilerdir. Yukarıda belirtildiği üzere Türkiye dışında dört ülkede daha tanınan ve sevilen bir âşık olmasına rağmen hakkında yazılı kaynaklarda yeterli bilgi olmaması, yaşadığı bölgedeki okuma yazma oranıyla ve halkın okuma yazmaya bakışıyla ilgili olduğu düşünülebilir. Şenlik, toplumun daha çok tarım ve hayvancılıkla uğraştığı, her şeyin geleneksel usullerle yapıldığı, teknolojinin hemen hemen hiç girmediği bir bölgede ve dönemde yaşamıştır. Bugünkü manada bilginin insanın karnını doyurmadığı bir zaman ve zeminde okumanın pek de bir işe yaradığı söylenemez. Yaklaşık yarım asır öncesine kadar toplumun yarısını oluşturan kız çocuklarının okutulup okutulmamasını tartışan bir toplumun böyle bir bakış açısına sahip olması şaşılacak bir durum değildir. Hâl böyle olunca, Şenlik'in yaşadığı dönemlerde Anadolu'daki şehir merkezleri dışında okuma yazma bilmenin lüks olduğu söylenebilir.

Bölgenin eğitim açısından geri kalmışlığı yanında, tarihsel süreçte savaşlar sebebiyle geçmişten günümüze birçok devlet ve milletin hâkimiyeti altında kalması da bölgenin tarihi, kültürel ve toplumsal yapısı üzerinde etkili olan başka bir durumdur. Sürekli el değiştiren bir coğrafyada yaşan bölge halkı, gönüllü veya gönülsüz her yeni idarenin yönetim anlayışına, sosyal ve kültürel politikalarına uymak zorunda kalmıştır. Yaşananlar bölgedeki insanların bir kısmının başka yerlere göç etmesine sebep olurken bölgede kalanların mücadele azim ve kararlılığını kamçulamıştır. Böyle bir ortamda yetişen ve yaşadığı dönemdeki hâkim güçlere karşı verilen mücadelenin âdeta bayraktarlığını yapan Şenlik'in şiirlerinde işlediği konular kendi döneminde olduğu gibi kendinden sonra gelen, derdi vatan, millet, din devlet olan herkesi derinden etkilemiştir.

2. Âşık Şenlik ümmî midir?

Âşık Şenlik bir köy çocuğudur. Üstelik, doğup büyüdüğü topraklara, muhacir olarak gelmiş bir ailenin çocuğudur. Şenlik'in dedesi Kadir Ağa 1828 Türkmençay antlaşmasıyla bugünkü Gürcistan'ın Borçalı Azerbaycan'ın Kazak bölgesini terk ederek Çıldır'ın Suhara köyüne gelmiştir (Aslan, 2001, s. 25; Kafkasyalı, 2012¹). O da diğer köy çocukları gibi, gündüzleri çobanlık yaparak, geceleri büyüklerinin anlattığı menkıbeleri, köy imamının okuduğu Ahmediye, Battalgazi, Siret, Hz. Ali Cenknemeleri gibi dinî kitapları ve çevresindeki âşıklardan kahramanlık ve ağıt destanlar dinleyerek büyümüştür (Günay, 1999, s. 108). Şenlik'in yaşadığı zamanı ve zemini dikkate aldığımızda, böyle bir ortamda yetişen birisinin ümmî olması kadar doğal bir sonuç yoktur. Kanaatimiz odur ki bu durumu dikkate alan araştırmacılar ve kaynak kişiler onun ümmî olduğu konusunda hemfikirdirler. Ayrıca onun ümmî olduğunu söyleyenlerin geneli, bu konuda bir araştırma yapmayı kendisinden önce bu konuda beyan edilen görüşleri tekrar etmiş olduklarını da söyleyebiliriz.

Şenlik'in ümmî olduğunu belirten araştırmacılara geçmeden önce “ümmî” kelimesi ve kavramı hakkında genel manada bilgi vermek uygun olacaktır.

Ümmî kelimesi TDK Türkçe Sözlük'te “okuma yazması olmayan” (2019, s. 2446); Kubbealtı Lugatı'nda “Okuyup yazması olmayan, okuma yazma bilmeyen (kimse), Bilgisi okuma yazmaya dayanmayan, bütün bildiklerini vahiy yoluyla Allah'tan alan” anlamında Hz. Muhammed'in sıfatı” (“Kubbealtı Lügati”, t.y.); Dinî Kavramlar Sözlüğü'nde kelime anlamı olarak “Anneci, anne tarafını tutan, anneye mensup, terim olarak ise kitabî bilgilerle zihni doldurulmamış, doğal hali üzerine kalmış, okuyup yazarak tahsil görmemiş kimse” (Karagöz, 2010, s. 672); TDV İslam Ansiklopedisi'nde “okuma yazma bilmeyen, tahsil görmemiş; az konuşan, konuşurken hata yapan kimse; annesinden doğduğu gibi kalmış, tabiatı bozulmamış, sonradan okuma yazma öğrenmemiş” (“TDV İslâm Ansiklopedisi”, 2012) şeklinde tanımlanmıştır. Tanımlarda açıkça görüldüğü üzere ümmî olmanın ve ümmî olanın temel vasfı, okuma yazma bilmemek, sahip olduğu bütün bilgiyi şifahi olarak öğrenmiş olmaktır. Bu çerçevede ümmî olarak nitelenen bir âşık, Kaya'nın da tanımladığı üzere, okuma yazma bilmeyen, herhangi bir tahsil görmemiş (2010, s. 750), bütün bildiklerini şifahi olarak çevresinden öğrenmiş bir kişidir.

Şenlik'in ümmî olduğuyla ilgili ilk görüş bildirenlerden biri, aynı zamanda Şenlik hakkında kapsamlı ilk akademik çalışmayı yapmış olan Ensar Aslan'dır. Şenlik'in ümmî olduğuyla ilgili birçok görüşün kaynağı kanaatimizce Aslan'ın düşüncelerine dayanmaktadır. Aslan'a göre, “Şenlik ne medreseye gitmiş ne de bir hocadan ders almıştır. O bütün bilgilerini kuvvetli bir kulak hafızasına borçludur. Yeteneği ve keskin zekâsı sayesinde duyup işittiği bilgileri hafızasına nakşetmiştir. Şiirlerinde sık sık bahsettiği ilim pınarından içememiştir.” (Aslan, 2001: 29). Boratav'a göre de “Âşık Şenlik okuma yazma bilmezdi. Türkülerinin ve hikâyelerinin

¹ Karapapaklar hakkında daha geniş bilgi edinmek için Ali Kafkasyalı, Karapapak Türkleri, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 48, Erzurum 2012, 269-304 bakılabilir.

manzum kısımlarını çırakları yazmıştır.” (Boratav, 2002, s. 111). Sakaoğlu da “Belli bir tahsili yoktur” (1989, s. 192) diyerek Şenlik’in okuma yazma bilmediğini belirtmiştir. Şenlik’in

“*Beledim pirlerdî değılem özüm*

Meydana çihanda ağ olar yüzüm

Yetmiş bin hurufatla tükenmez sözüm

Şairlik besinde elim var benim” (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 437)

dörtlüğünde söylediklerinden hareketle Şenlik hakkında bugüne kadar en kapsamlı çalışmalardan birini yapmış olan Alptekin-Coşkun da Şenlik’in ümmî olduğu görüşündedirler. Onlara göre, anne-babası okuma yazma ve Kur’an dersini vermeyi arzu etmişlerse de Şenlik okumayı değil gezip tozmayı tercih etmiştir (Alptekin-Coşkun 2006, s. 62). Ayrıca “Kelam-ı kadim içinde harfî harften seçerem” mısraını okuma yazma bilmediği şeklinde yorumlamışlar ve bu mısrada okuma yazma bilmediğini, yalnız harfleri tanıdığını kendisinin belirttiğini (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 81) ifade etmişlerdir. Kırcıoğlu’na göre de Borçalı, Tiflis, Kazak, Gence ve Revan ile Tebriz’de de tanınan Âşık Şenlik ümmî olduğu hâlde, Hanefî mezhebinin ilmihalini, imam ve müftülerden öğrenip, güçlü hafızasıyla benimsediği için gerçek bir arif halk şairimizdir (Kırcıoğlu, 2000, s. 162). Torun’a göre “Çıldırılı Âşık Şenlik bir hayli âşık üzerinde müessir olmuş ümmî bir âşıktır. O ne bir medrese eğitimi almış ne de bir tasavvuf terbiyesinden geçmiştir. Onun ilmi, elif bayı seçecek kadar bir Kur’an eğitiminden ileri geçmemiştir.” (Torun, 2000, s. 252). Şenlik’in şiirlerindeki söz varlığı üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlamış olan Ülger de hayatı hakkındaki bilgilerden onun ümmî olduğunun anlaşıldığını (2019, s. 238); şiirleri ve hikâyelerindeki folklor unsurları üzerine yüksek lisans tezi hazırlamış olan Çıntay daengin bilgi birikimi ve dünya görüşüyle âdeta tek başına bir okul olmuş dediği Şenlik’in ümmî olduğunu belirtmiştir (Çıntay, 2019, s. 15).

Şenlik’in ümmî olduğunu söyleyenler yanında, şiirlerini okuyan, yapı ve muhteva zenginliğini görenler içinde onun ümmîliği konusunda tereddütlü olanlar da vardır. Bunlardan biri de Koz’dur. Koz, bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Araştırmacılar arasında, kendi ifadesinden ve tanıyanların verdiği bilgilerden yola çıkarak onun mektep ve medrese görmeden, babasıyla birlikte devam ettiği, irfan meclislerinde duyup işittiklerini, köy hocalarından öğrendiklerini güçlü belleğinde koruyarak yetmiş ve yaratıcılığını beslemiş olduğu görüşü yaygınlık kazanmış görünüyor.

Şiirlerine yansıyan İslami kültürün, okuma yazma bilmeden, köy odalarında okunan kitaplardan kulakta kalan ve usta âşıkların deyişlerinden öğrenilen kültür olarak değerlendirilmesi, çevreyi tanımayanlar için oldukça güçtür. Bu güçlüğü ben de yaşadım ve kendimi inandırabilmek için epey emek çektim. Sonunda gerçeğin yanılma payını hiçbir zaman unutmamak şartıyla, geleneğin ve araştırmacıların bize anlattığı gibi olduğu, en azından böyle olduğuna inanmamız için bize hazır bilgiler sunulduğunu gördüm.” (2000, s. 190). Açık bir şekilde görüldüğü üzere Koz, Şenlik’in şiirlerindeki muhteva zenginliğin dikkate alındığında ümmîliğini meselesine tereddütle yaklaşmaktadır.

Turan da Koz’la benzer tereddütleri yaşıyor olmalı ki Şenlik’in ümmîliği ile ilgili olarak “Şenlik ümmî olduğu iddia edildiği hâlde İslam dininin bütün inceliklerini öğrenmiştir.” (Turan, 2000, s. 257) demektedir.

Şenlik’in okuma yazma bilmediğine kanaat getirilmesine üç durumun sebep olduğu söyleyebiliriz:

1. Şenlik’e ait henüz yazılı bir defterin ele geçmemiş olması. Bildiğimiz kadarıyla bugüne kadar Şenlik’e ait yazılı somut bir materyal bulunmamıştır. Onun mevcut şiirleri sözlü kaynaklardan derlenmiştir.

2. Şenlik’in şiirlerindeki mahalli söyleyiş tarzı. O şiirlerinde Arapça, Farsça, Türkçe kelimelerin hepsini mahalli söyleyiş özellikleri ile kullanmıştır. Eğer okumuş, yazmış birisi olsa dili bu kadar mahalli özellikler göstermezdi. Bu durum Şenlik’in ümmîliğiyle ilgili en güçlü argüman gibi görünse de okuma yazma bilmemesinden ziyade kanaatimizce Karapapak Türkçesinin özelliğinden kaynaklanması daha muhtemeldir.

3. “*Kelam-ı kadim içinde harfî harften seçerim*” ifadesi. Bu ifadeyi her ne hikmetse birçok araştırmacı olumsuz manada yorumlamıştır. Bu mısraya yapılan yorumlara göre Şenlik

ancak Kur'an'ı Kerim içinde harfi harften seçecek kadar okuma yazma bilmektedir. Oysa bu mısradan Şenlik'in her harfin tek başına ne anlama geldiğini bildiğini bile düşünebiliriz ki elifname olarak yazdığı şiirlerinde bu durum açıkça görülmektedir. Ayrıca takip eden mısra da "Gel seninle sayah Yasin'deki ayeti" diyerek Kur'an'a ne kadar hâkim olduğunu, en azından Kur'an okumayı iyi bildiğini göstermektedir.

Şenlik'in ümmî olduğunu söyleyenler kadar olmasa da onun ümmî olmadığını, iyi bir eğitim almış olduğunu söyleyenler de vardır. Bu konuyla ilgili olarak Zeyrek şunları söylemektedir:

"Bütün kaynaklar Şenlik'in ümmî olduğu, tahsili olmadığı konusunda hemfikirdir. Her şeyden evvel Şenlik okumuş bir anne-babanın çocuğudur. Babası molladır, annesi de medresede okumuş bir kadındır. Böyle bir anne babanın ümmî çocuğu bize biraz muhal görünüyor.

Şiirlerinde sıkça ilimden irfandan bahseden bir insanın ümmîliği iddiası pek inandırıcı gelmiyor. Bunca söylediğini, kulak dolgunluğu ile öğrenmeyle, büyüklerinden işittikleriyle bilgi dağarcığını zenginleştirmeyele izah etmek zordur.

*Kelami kadim içinde harfi harften seçerem
Gel seninle sayah yasindeki ayeti"*

*Zikrettim yirmi dokuz hurfati
İbtida Mevla'nın vasfını gördüm
Ders alıf okudum ilm-i hikmetten*

Elifte Allah'ın ismini gördüm" dörtlüğünde de dile getirdiği okumuşluk izlerini daha birçok şiirinde bulabiliriz." (2000, s. 295-296)

Zeyrek, şiirleri içinde geçen İslami, tarihi ve ilmi ibarelerden örnekler vererek bunları yerli yerinde kullanmak okuma yazma bilmeyen birisinin yapacağı iş olmadığını, medrese okumuş Zülalî ve Mazlumî ile Şenlik'in şiirleri karşılaştırıldığında, farklı kültürün değil aynı kültürün izlerinin görüleceğini, ilgili kaynaklar okur yazar olmadığından söz ediyorsa da Şenlik'in iyi bir din eğitimi aldığına şiirleri ve hikâyeleri okunduğunda kolaylıkla anlaşılacağını belirtir. Bunun yanında o devirde Tiflis müftülüğünün tayin ettiği köy mollalarının ve medrese muallimlerinin yazmayı öğrenmeye gerek olmadığı Kur'an ve Mevlid'i okumanın yeterli olduğuna dair propagandaları ve yaklaşımları dolayısıyla yazı yazmayı öğrenmemiş olabileceğini ve ümmîlik iddiası ile kaynaklarda yer alan Âşık Şenlik'e din dersleri veren Posoflu Şair Eşref Hoca kaydının tezat teşkil ettiğini, koşma tarzında söylediği elifname incelediğinde de onun okumuş kişiliğinin ortaya çıktığını iddia eder. Şenlik'in ümmîliği rivayetinin temelinde, halkın sevdiği insanları bir şekilde yüceltme duygusunun ve söylediklerinin okuyarak öğrendiklerinden değil de kendisine Allah tarafından ilham edildiği şeklinde bir inanıştan kaynaklanabileceğini belirtir (2000, s. 296-297).

Altunkaynak da Şenlik'in ümmîliği söylenmekteyse de bu ümmîliğin tartışılabilir yönünün olacağına inandığını, anne babasının din adamı olması dolayısıyla iyi bir dinî eğitim almış olduğunu, din âlimleriyle sohbet etmekten ve onları sezdirmeden imtihana çekmekten hoşlandığını söyler (2000, s. 11-12).

Azerbaycan'da Âşık Şenlik üzerine monografik bir çalışma yapmış olan Velivey'e göre Şenlik ilk tahsilini medresede yapmış ve devrin bilimlerini öğrenmiştir. "Âşık Şenlik hakkında el arasında yaşayan xatirələrdən, el sənətkarlarının, müdrik qocaların dilindən eşitdiklərimizdən aydın olur ki, ustad ilk təhsilini mədrəsədə almış, dövrün bir sıra elmlərinə yiyələnmişdir. Atanası onu savadlı bir adam kimi görmək istəyiblər. Bu məqsədlə də onu öz kəndlərində yaşayan Molla Mehdiinin yanında şagird qoyublar. Şenlik güclü hafizəsi, bacarığı ilə dini bilikləri asanlıqla mənimsəyir" ("Turuz", 2011).

Şenlik'in eğitimine yardımcı olduğu belirtilen kişiler, annesi, babası, Eşref Hoca, köy imamı hepsi dinî eğitim almış kimseler. Bu insanlar şüphesiz "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir" hadisini biliyorlardır. Dinî açıdan bu kadar hayati bir müjdeyi hiçbir Müslüman kulak ardı etmez. Hâl böyle olunca bu hadisi bilip de çevresindeki okuma yazma bilen

mütedeyyin insanların Şenlik'e sadece ezberden bazı dinî bilgileri öğretmeleri makul görünmüyor.

Araştırmacılara ait yukarıdaki görüşler yanında, şiirlerinde Şenlik'in okuma yazma bildiği şeklinde yorumlanabilecek birçok mısra, dörtlük ve şiir vardır. Örneğin İzanî'yle olan atışmasında karşılıklı söyledikleri divan ve İzanî'nin sorduğu muammanın çözümü bu örneklerin başında gelir. Divani atışmasında İzanî'ye cevap olarak verdiği dörtlüklerden birinde geçen "Mantıkta âlâ eşhastı Molla Cami Farabî" (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 435) mısralarından Molla Cami ve Farabî'yi yakından bildiğini anlıyoruz. Çünkü her iki İslam âlimi de İslam düşünce tarihindeki büyük mantıkçılardandır ("TDV İslâm Ansiklopedisi", 2003). Kulaktan dolma bilgiyle bir kişinin Molla Cami ve Farabî'yi mantık ilminde büyük şahıslar olarak niteleyecek bir cümle kurması kolay değildir. Benzer bir durum aynı atışmada Şenlik'in bir sonraki söylediği dörtlükte de var. "Buyurdu Levlake levlak kün fe yekün çünkü var /İki mim bir h'ya müttesil ilm-i dal'dan konuşah" (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 435) mısralarında, önce Allah'ın kâinatı niçin yarattığıyla ilgili hadisin² Arapçasının ilk kısmını söyler, sonra da Allah'ın dilediğini nasıl yarattığını belirttiği ve Kur'an'da sekiz surede geçen "kün feyekün"³ ibaresini kullanır. Devamındaki mısra ise Hazreti Peygamber'in isminin nasıl yazıldığını muamma formunda anlatır. Arapçada her harfin kelimenin içinde bulunduğu yere göre yazılım biçimi vardır. Şenlik okuma yazma bilmeseyse Muhammed isminin nasıl yazıldığını yani harflerin birbirine birleştirilerek yazıldığını bilmez. Aşağıdaki elifnamelerde de görüleceği üzere bu harfleri bu kadar sanatlı biçimde kullanamaz.

Onun okuma-yazma bilmediğiyle ilgili bilgi ve görüşlerin temeli tamamen rivayete dayalıdır. Herkes onun çok bilgili olduğu konusunda hemfikirdir. Bu kadar bilgiyi de kulaktan dolma, duyarak öğrendiği iddia edilir. Onun neyi ne kadar bildiği konusu üzerinde durulmaz. Onun şiirleri bu gözle, yani bilgi açısından değerlendirilecek olsa çok net bir şekilde görülecektir ki bu kadar bilgi köy odalarında, dinleyerek, kulaktan dolma öğrenilecek nitelikte değildir. Bu bilgiler mutlaka bir hocanın dizinin dibinde öğrenilebilecek nitelikte ve derinliklidir. Özellikle tasavvufi unsurlar⁴, coğrafi bilgiler, peygamberler tarihiyle ilgili olanlar bu çerçevede düşünülebilir⁵.

Otuz iki derdim vardır kırk sekiz dava ile

Üç yüz altmış altı burcu on iki sahra ile

Çardır mezhep, çardır kitap, çar gönül sevda ile

Okudum ezber eyledim çıkmadım kenare ben (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 530)

Bu dörtlükte okuduğunu kendisi açıkça beyan etmekte, ancak ben şu kadar okudum, ben şunu biliyorum veya ben çok biliyorum gibi enaniyet, bencillik, nefsin hoşuna gidecek ifadelerden kaçınmaktadır. Onun ehli tarik bir insan olduğu, tarikatların esas fonksiyonlarının İslam dininin emir ve yasaklarını uygulama safhasına dökmek olduğu, İslam'da ilim öğrenmenin herkese farz olduğu ve bunun bir ölçüsünün olmadığı, Şenlik gibi güçlü itikada sahip bir insanın Allah'ın rızası ve Peygamber'in emrini yerine getirmek için bile okuma yazma öğreneceği göz önünde bulundurulmamaktadır.

Zikir ettim yirmi dokuz hurfati

İptida Allah'ın vasfını gördüm

Ders aldım ohudum ilmi hikmetden

Elifte Muhammet ismini gördüm (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 357).

² لولاك لولاك لولاك لما خلقت الافلاك Sen olmasaydın, Sen olmasaydın (Habibim), âlemleri yaratmazdım.

³ Bakara/117, Al-i İmran/47 ve 59, Yasin/82, En'am/ 73, Nahl/40, Meryem/35, Mü'min/68

⁴ Gökşen. C. (2008). Çıldırılı Âşık Şenlik'in Şiirlerinde Tasavvufi Unsurlar. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. 45, 167-180.

⁵ Ülger, A. (2019). Çıldırılı Karapapak Âşık Şenlik'in Şiirlerinde Söz Varlığı. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şenlik bu dörtlükte yirmi dokuz harfi okuduğunu, ilk başta Allah'ın sıfatlarını gördüğünü, hikmet ilmi dersi okuduğunu, hikmeti temsilen ise Allah'ın istediklerini Hz. Peygamber'in şahsında gördüğünü belirtmiştir. Bu dörtlüğün ilk mısraını mecazi manada yorumlayabiliriz. Ancak müteakip mısralar ve aşağıdaki elifname türü şiirlerde açıkça görüleceği üzere bu mısradaki Şenlik'in kastının gerçek manada bir okumak eylemidir.

Bu ilmi pünhana vakıf olsa kim

Bir elif üstünde ohur iki mim

Sırrım gudrettendir değil müneccim

Dal'ınan ha yohun nısfını gördüm (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 357).

Kendisinin okuduğunu açıkça söyleyen, sonra okuduğu alfabenin harflerini kullanarak muamma oluşturacak kadar bilen birisinin okuma yazma bilmediğini düşünmek çok saf dilliktir. Bilmece tarzında bir muamma sorsa, bu durumda, onun okuma yazma bilmediğini söyleyebiliriz. Ancak burada harflerle oynuyor ve bir isim çıkarmayı bize bırakıyor. Kanaatimizce bu durum okuma yazma bildiğini gösteren bir başka işarettir.

Şenlik'in okuma yazma bildiğinin açık göstergelerinden biri de yukarıda belirttiğimiz üzere, yazmış olduğu elifname türü şiirlerdir. Elifname, Türk şiirinde hem Divan hem de Halk şiirinde görülen türlerden biridir. Bu türün özelliği Osmanlı Türkçesinde kullanılan veya Kur'an alfabesindeki harfleri baştan sona doğru beyit veya dörtlük şeklinde sırayla kullanarak şiir yazmaktır. Elifname yazmak, âşık şiir türleri içerisinde kuruluş ve şekil bakımından zor olduğu gibi, âşığın bilgi ve birikim yanında okur-yazar olmasını da gerektirdiği için kendine güvenen usta âşıklar dışında fazla kullanılmamıştır. Âşık Şenlik'in söylemiş olduğu elifname örnekleri gerçek anlamda birer sanat eseridir. Ayrıca "Elif'ten sürahi ela göz yârim" şeklinde başlayan elifnamenin son dörtlüğünün "Lam elif'le ya'dır en ahır sözü" şeklindeki üçüncü mısraında (lam-30, elif-1, ya-10) Şenlik ebced hesabı ile bu şiiri yazdığı zamandaki yaşını belirtmiştir (Asker, 2019, s. 101-102).

Şenlik, Ahıska yolculuğu sırasında uğradığı Varhan köyünde Murat Ağa'nın evinde konuk olduğu sırada camide karşılaştığı ve tanıştığı köy hocasına karşı arka arkaya dört elifname söylemiştir. Bu elifnamelerden ilki divani tarzında olup dua/münacat niteliğindedir⁶. İkinci elifname destan şeklinde olup Kur'an harflerinin şekliyle güzelin güzelliğini oluşturan davranışlar ile vücut azalarındaki benzerlik arasında ilinti kurularak söylenmiştir. Üçüncü elifname Kur'an alfabesinin her harfinin bir mısradaki kullanıldığı dinî nitelikli bir şiirdir. Dördüncü elifname ise harflerin özelliklerine, simgesel ve normal kullanımlarına göre söylenmiş üçüncü elifname gibi dinî muhtevalıdır. Bu şiirlerdeki harflerle ilgili kullanımlar Şenlik'in Kur'an harflerini okumayı ve yazmayı bildiğini açık bir şekilde göstermektedir⁷ (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 464-469).

Yukarıdaki şiirlerin yanında Şenlik'in bir nevi hayatına mal olan Revan yolculuğu sonrasında hayatını kaybetmesinden sonra cebinden çıktığı söylenen *Öğünsün* (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 178), *Yıl Çeker* (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 394), *Diyen Yoh* (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 390) ayaklı şiirler de onun okuma yazma bildiğini gösteren kanıtlardandır.

"Pervaneyem aşk oduna yanaram

Bu aşk-ı suzanımdan ayırma meni" (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 391) mısralarıyla Fuzûlî'ye ait "Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabib / Kılma derman kim helakim zehri dermanındadır" mısraları aynı duygunun farklı iki söylenişidir. O günün şartlarında "Fuzulî Divanı Çıldır'a gelebilmiş midir?" bilinmez ama Şenlik gezdiği yerlerde belki de Fuzulî'yi bile okumuş ve ondan etkilenmiştir.

⁶ Beş dörtlük olarak tespit edilmiş şiirde her mısradaki bir harf kullanılmış ancak dokuz harf eksiktir. Büyük bir ihtimalle şiirin derlendiği kaynak kişi iki dörtlüğü hatırlayamamıştır.

⁷ Üçüncü ve dördüncü elifnameler aynı kaynağın 353-356. sayfalarında da bulunmaktadır.

3. Sonuç

Ümmîlik âşık tarzı Türk şiirinin eski temsilcilerinde sıkça görülen bir durumdur. 19. yüzyıl öncesinde yetiştikleri ortamlar, yaşadıkları hayatlar ve eğitim kurumlarının yaygın olmaması gibi sebeplerden dolayı özellikle taşrada âşıkların okuma yazma bilenlerinin sayısı çok azdır. Bunun yanında aynı dönemde tekke ve zaviyelerde yetişen dinî tasavvufî Türk şiirinin temsilcileri için de ümmîlik vasfının bu kişilere bir nevi kutsiyet kazandırmak için sıkça kullanılan bir nitelik olduğunu görüyoruz. Ümmî Sinan, Sinan Ümmî, Kemal Ümmî, Talib Ümmî, Abdulvahab Ümmî gibi ümmî unvanlı tekke şairleri ile ümmî olduğu söylenen Yunus Emre'nin eserleriyle unvanları tezat teşkil etmektedir. Oysa ne Şenlik'in ne de ümmî oldukları belirtilen diğer âşıkların böyle bir taltife ihtiyaçları vardır. Okuma yazma bilmeleriyle söylediklerinin değerlerinde herhangi bir azalma olmayacağı gibi, sanatkârlıklarında da bir küçülme olmayacaktır.

Yaşadığı köy ortamını düşündüğümüzde Şenlik'in bugünkü manada okula, yani medreseye giderek örgün bir eğitim almış olması biraz zor. Ancak yetiştiği aile ortamı, annesinin babasının eğitilmiş kişiler olması, çocukluğundan itibaren çevresinde bulunan hocalar, gidip geldiği yerlerde muhatap olduğu kişiler nazarı dikkate alındığında ve söylediği şiirlerin muhtevası düşünüldüğünde okuma yazma bilmediğini düşünmek pek mümkün değildir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı, makalede herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Makale yazarı, makalenin tamamında sadece kendi katkısının olduğunu beyan eder.

Kaynaklar

Alptekin, A. B. & Coşkun N. (2006). *Çıldırli Âşık Şenlik Divanı*. Ankara: Çıldır Belediyesi Yayınları.

Altınkaynak, E. (2000). Âşık Şenlik Şiirlerinde Mizah ve Hiciv. *Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri (22-23 Mayıs 1997)*, (s. 11-39) içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Asker, N. (2019). Âşık Şenlik'in Şiir Dünyası. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)*, 3(1), 94-103.

Aslan, E. (2001). *Çıldırli Âşık Şenlik*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi.

Boratav, P. N. (2002). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. (haz. M. Sabri Koz). İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.

Çıntay, V. (2019). *Âşık Şenlik'in Şiir ve Hikâyelerinde Folklor Unsurları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Gökşen, C. (2008). Çıldırli Âşık Şenlik'in Şiirlerinde Tasavvufî Unsurlar. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 45, 167-180.

Günay, U. (1999). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kafkasyalı, A. (2012). Karapapak Türkleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 48, 269-304.

Karagöz, İ. (2010). Ümmî, *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kaya, D. (2000). Edebiyatımızda Âşık Kolları ve Şenlik Kolu. *Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri (22-23 Mayıs 1997)*, (s. 143-154) içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kaya, D. (1997). Edebiyatımızda Âşık Kolları ve Şenlik Kolu. *Türk Kültürü, Yıl. XXXV, 412*, 499-508.

Kaya, D. (2010). *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kırzioğlu, F. (2000). Çıldırli Âşık Şenlik (1853-1912)'te Vatan ve Millet Duyguları. *Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri (22-23 Mayıs 1997)*, (s. 161-173) içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Koz, M. S. (2000). Âşık Şenlik Divanını Baskıya Hazırlamanın ve Okuyup Anlamanın Güçlüğü. *Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri (22-23 Mayıs 1997)*, (s. 189-197) içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, S. (1989). Türk Saz Şiiri, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Ocak-Haziran, 105-250.

Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Torun, A. (2000). Tasavvufun Gölgesinde Çıldırli Âşık Şenlik. *Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri (22-23 Mayıs 1997)*, (s. 251-256) içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Turan, F. A. (2000). Âşık Şenlik'in Şiirlerinde Allah Sevgisi ve Buna Bağlı Tezahürler. *Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri (22-23 Mayıs 1997)*, (s. 257-268) içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Uludağ, S. (2005). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Ülger, A. (2019). *Çıldırli Karapapak Âşık Şenlik'in Şiirlerinde Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Elektronik Kaynaklar

Kubbealtı Lügati. (t.y.). Ümmî, <http://lugatim.com/s/%C3%9CMM%C3%8E> Erişim Tarihi: 02.12.2022.

TDV İslâm Ansiklopedisi. (2012). Ümmî, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ummi> Erişim Tarihi: 30.11.2022.

Turuz (2011). Çıldırli Aşık Şenlik, https://turuz.com/storage/shiir-2018/1706-Childirli_Ashiq_Shenlik-Qeshem_Veliyev-Baki-2012-180s.pdf Erişim Tarihi: 30.11.2022

TDV İslâm Ansiklopedisi. (2003). Mantık, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mantik> Erişim Tarihi: 04.12.2022.

	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt 4, Sayı 2, 2022	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences, Volume 4, Issue 2, 2022	
	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi	Osmaniye Korkut Ata University Journal of Faculty of Arts and Sciences	

Kübik Perovskit LaZnO₃ Bileşiğinin Yapısal, Elektronik, Elastik ve Termodinamik Özelliklerini Araştırmak için *Ab Initio* Hesaplamaları

Ahmet Mikail SARP KAYA¹, Nihat ARIKAN^{1,*}

¹ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fizik Bölümü, Osmaniye, Türkiye

* Sorumlu Yazar/Corresponding Autor, nihatarikan@osmaniye.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8028-3132

DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1215703>

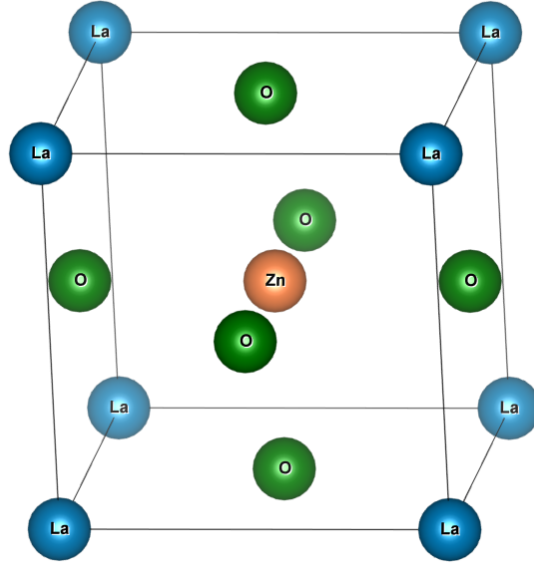
To cite: ARIKAN, N., SARP KAYA, A.M. (2022). Kübik perovskit LaZnO₃ bileşiğinin yapısal, elektronik, elastik ve termodinamik özelliklerini araştırmak için ab initio hesaplamaları. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 113-124. DOI: <http://doi.org/10.54990/okufed.1215703>

Araştırma Makalesi	Özet
Geliş tarihi: Kabul tarihi: Online Yayınlanma:	Bu çalışmada, E ₂₁ fazındaki perovskit LaZnO ₃ bileşiğinin yapısal elastik, elektronik ve termodinamik özelliklerini incelemek ve derinlemesine anlamak için <i>ab-initio</i> hesaplamaları kullanılmıştır. Hesaplamalar, yoğunluk fonksiyonel teorisine (DFT) ve pseudopotansiyel yöntemine dayanan hesaplamalı yazılım paketi QUANTUM-ESPRESSO/PWSCF kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Hesaplanan örgü parametresi (<i>a</i> ₀) önceki teorik çalışmalarla iyi bir uyum içindedir. Hesaplanan diğer parametreler, bulk modülü, anizotropi faktörü, Poisson oranı, elastik sabitler ve Young modülü gibi temel fiziksel özellikler elde edildi ve daha sonra teorik sonuçla karşılaştırıldı. Kübik perovskit LaZnO ₃ bileşiğinin elektronik bant profilini yorumlamak amacı için bant yapıları ve durumların yoğunluğu eğrileri sunulmuştur. Bileşiğin metalik doğası belirlenmiştir. Akabinde Debye sıcaklığı, erime sıcaklığı, iç enerji, titreşim enerjisi, entropi ve özgül ısı kapasitesi de 0–800 K sıcaklık aralığında değerlendirilmiştir.
Anahtar kelimeler: <i>Ab-initio</i>, elektronik bant yapısı, elastik, termodinamik	
Ab Initio Calculations to Investigate the Structural, Electronic, Elastic and Thermodynamic Properties of The Cubic Perovskite LaZnO₃ Compound	
Research Article	Abstract
	In this study, ab-initio calculations were used to examine and to understand in depth the structural elastic, electronic and thermodynamic properties of the perovskite LaZnO ₃ compound in the E ₂₁ phase. Calculations were performed using the computational software package QUANTUM-ESPRESSO/PWSCF based on density functional theory (DFT) and pseudopotential method. The calculated lattice parameter (<i>a</i> ₀) is in good agreement with previous theoretical studies. Other calculated parameters, such as bulk modulus, anisotropy factor, Poisson's ratio, elastic constants and Young's modulus, were obtained and then compared with the theoretical result. To interpret the electronic band profile of the cubic perovskite LaZnO ₃ compound, band structures and density of states are presented. The metallic nature of the compound was determined. Subsequently, Debye temperature, melting temperature, internal energy, vibrational energy, entropy and specific heat capacity were also evaluated in the 0–800 K temperature range.

1. Giriş

Perovskit yapısı, katı hal inorganik kimyada en sık karşılaşılan yapı türlerinden biridir. Periyodik tablodaki metalik elementlerin çoğunun katyonlarını ve önemli sayıda anyonu barındırır (Zhang vd., 2017). Eşsiz yapıları ve bileşim esnekliği ile yüksek stabiliteleri nedeniyle, perovskite oksitler (ABO_3) Elektrokataliz (EC) ve fotokataliz (PC) uygulamaları için çok yönlü bir malzeme sınıfı olarak kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır (Yashima vd., 2021; Bretos vd., 2015 ve Yang vd., 2018). Perovskit bileşiklerinin çoğu oksitler veya florürler olsa da daha ağır halojenürler, sülfürler, siyanürler, karbürler, hidritler, oksiflorürler ve oksinitritler gibi diğer formlar da rapor edilmektedir (Pena ve Fierro, 2001; Li vd., 2004; Ji vd., 2020; Sato vd., 2005). İdeal bir perovskite yapı, yapısal olarak, ABO_3 stokiyometri formülüne sahiptir ve 12 kat koordinasyon bölgesindeki A katyonu ve altı katlı bir koordinasyon bölgesindeki B katyonu ile $Pm3m$ (No. 221) kübik uzay grubuna aittir. Şekil 1'de gösterildiği gibi, A katyonu küpün gövde merkezinde, B katyonu sekiz köşenin her birinde ve O anyonu 12 kenarın her merkezinde yer almaktadır. Perovskit ve perovskit ile ilgili malzemeler, geniş bir sıcaklık aralığında, bellek hücreleri, elektro-optik malzemeler ve piezoelektrik cihazlardaki kullanımlarından dolayı çeşitli fiziksel ve kimyasal özellikleri (Galasso, 1990) açısından önemli kristal yapılardır. Perovskitlerin diğer endüstri ilgi alanları şunlardır (De Paoli ve Barresi, 2001; Kajitani vd., 2005; Stahn vd., 2005; Lobanov vd., 2000; Xu vd., 2003): doğrusal ve doğrusal olmayan optik anahtarlama, süperiletken, devasa manyeto-direnç, PTC termistör, elektro-optik modülatör, optik anahtar, pil malzemeleri vb. Lantanit bileşikleri, son birkaç on yılda birçok araştırmacı tarafından umut verici uygulamalar nedeniyle geniş çapta araştırılmıştır (Örnek ve Arıkan, 2016). Lantan (La) çevre dostu bir nadir toprak malzemesidir ve biyouyumlu olduğu kabul edilir (Liu vd., 2020).

La-bazlı A-site perovskit oksitler, 1970'lerde potansiyel bir elektro katalizör olarak ortaya çıktıklarından, elektro katalizde en popüler malzemelerden biri haline geldi (Si vd., 2018). La, son yıllarda farklı kataliz alanlarında mükemmel performans sergileyen perovskit oksitlerin sentezinde yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir (Liu vd., 2020). Son yıllarda perovskite, suda organik kirleticilerin iyileştirilmesinde peroksimonosülfat (PSM) aktivatörü olarak umut verici bir alternatif haline geliyor. Ancak perovskitenin PMS aktivasyon verimliliğini ve reaktif oksijen türlerinin (ROS) evrimini belirleyen faktör, şüpheli ve anlaşılması zor olmaya devam ediyor. Lantan içeren perovskit oksitler en yüksek katalitik aktiviteye sahiptir çünkü Lantan en büyük iyon yarıçapına sahiptir ve Oksijen indirgeme reaksiyonu için en uygun kristal ve elektronik yapıya yol açar (Ji vd., 2020). $LaZnO_3$ perovskite oksit için literatürde oldukça sınırlı sayıda çalışma mevcuttur. Bunlardan bazıları, Lantan bazlı perovskitler, $LaZnO_3$ sol-jel yöntemi kullanılarak sentezlendi ve hem fiziksel hem de kimyasal teknikler kullanılarak karakterize edildi (Nzuzo vd., 2021). $LaZnO_3$ bileşiğinin oflaksasin (OFX) bozunma verimliliği araştırılmış ve X-ışın fotoelektron spektroskopisi (XPS) analizine dayanan oksijen kusur miktarıyla iyi bir uyum içinde olduğu bulunmuştur (Gao vd., 2019). $LaZnO_3$ perovskite oksit materyali, kimyasal reaksiyonlarda, katı oksit yakıt pilleri, fotoelektro-kimyasal su ayırma ve enerji dönüşümü ve çevresel arıtmada umut verici inorganik katalizörler olarak önem arz etmesine rağmen. Bu materyal için yapısal, elektronik, mekanik ve termodinamik etkisi ile ilgili literatür henüz ele alınmamıştır. Bu bileşiğin yapısal, elektronik, elastik ve termodinamik özellikleri Yoğunluk Fonksiyonel Teorisinde (YFT) GGY-PBE psödopotansiyelleri kullanılarak belirlendi. Bu kapsamda bu materyal için ilgili literatürde daha önce yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışma bu malzemenin yapısal ve ilgili mekanik özelliklerine ilişkin bir fikir verecektir.

Şekil 1. LaZnO₃ bileşiğinin kristal yapısı

2. Materyal/Yöntem

Bu çalışmada sunulan tüm hesaplamalar, Quantum ESPRESSO paketi (Giannozzi vd., 2020; Giannozzi vd., 2009) ile dağıtılan PWscf kodu kullanılarak yapılmıştır. Değişim-korelasyon potansiyeli, Perdew–Burke–Ernzerhof parametreleriyle (Perdew vd., 1996) yoğunluk fonksiyonel teorisinin (Kohn ve Sham, 1965; Hohenberg ve Khon, 1964) geliştirilmiş gradyan yaklaşımıyla hesaplanmıştır. Malzemenin ilk Brillouin bölgesi, Monkhorst-Pack yönteminden (Monkhorst ve Pack, 1976) 10x10x10 puan kullanılarak elde edilmiştir. Hesaplama için bir düzlem-dalga temel setinde 80 Ry'lik enerji kesilmesi kullanıldı. Elektronik yük yoğunluğu, yaklaşık 800 Ry'lik bir kinetik enerji kesintisi için değerlendirildi. Bu değerler, kendinden kalıcı hesaplamalarda yakınsama test edilerek belirlenir. 1×10^{-9} Ry enerji yakınsama eşiğine sahip Kohn-Sham denklemlerini çözmek için Davidson tipi yinelemeli köşegenleştirme yöntemi (Davidson, 1975) kullanılmaktadır. Düzgün bir elektronik durum yoğunluğu (DOS) elde etmek için, $\sigma=0.02$ Ry smearing parametre değeri ile fermiyonik işgal fonksiyonuna Methfessel-Paxton tipi smearing teknik (Methfessel ve Paxton, 1989) uygulandı. Thermo_pw kodunu (Dal Corso, 2016) kullanarak LaZnO₃ bileşiğinin elastik özelliklerini inceledik. Titreşim serbest enerjisi, entropi ve ısı kapasitesi gibi termodinamik özellikler Thermo-pw paketi kullanılarak hesaplanmıştır.

3. Bulgular ve tartışma

3.1. Yapısal ve mekanik özellikler

Burada ele alınan LaZnO₃ bileşiği kübik perovskit tipi kristal yapıya sahiptir. Uzay grubu (Pm3-221), inversion dahil 48 simetri işlemi içerir. Atomların Wyckoff pozisyonları La 1a (0.0, 0.0, 0.0), Zn 1b (0.5,0.5, 0.5) ve O 3c (0.0, 0.5, 0.5) şeklindedir. Elde edilen denge örgü sabiti ve bulk modülü Tablo 1'de verilmiş ve mevcut verilerle karşılaştırılmıştır. Malzemenin elde edilen örgü sabiti mevcut verilerle (Hautier vd., 2011; Saal vd., 2013) iyi bir uyum içinde olduğu

görülmektedir. Genel olarak, malzemelerin elastik özellikleri, dış basınç altında hacim değişikliğine karşı dirençlerini gösterir. Ayrıca katı malzemelerdeki kuvvetlerin doğası ve malzemelerin dayanıklılık, sertlik ve stabilitesi hakkında bilgi verir (Bougherara vd., 2013; Benzoudji vd., 2019). Genel yaklaşım (Arıkan vd., 2013; Arıkan vd., 2020) kullanılarak hesaplanan bir kübik kristal için üç bağımsız elastik sabit vardır. Hesaplamalar, uygulanan gerinimdeki değişikliklerden kaynaklanan toplam enerji değerlerindeki değişikliklerin bir değerlendirilmesine dayanmaktadır.

Tablo 1. Kübik perovskit yapıdaki LaZnO₃ bileşiğinin örgü sabiti, bulk modülü, shear modülü, Young's modülü, B/G oranı, passon oranı, elastik sabitler (C_{ij})

Malzeme	Referans	a ₀ (Å)	B (GPa)	G (GPa)	E (GPa)	B/G	σ	C ₁₁ (GPa)	C ₁₂ (GPa)	C ₄₄ (GPa)
LaZnO ₃	Bu çalışma	3,921	155,642	70,147	182,953	2,218	0,30	267,786	99,570	62,123
	VASP (Hautier ve akr., 2011)	3,928	170,43	58.82	--	2,89	--	--	--	--
	Teori (Saal ve akr., 2013)	4,423	--	--	--	--	--	--	--	--

Malzemenin elastik sabitleri değerleri ve bu değerlerle ilgili parametreleri yine Tablo 1'de sunulmuştur. Kararlı bir malzeme için, bu elastik sabitler Born kararlılık kriterlerini (Arıkan vd., 2014; Al vd., 2019) karşılamalıdır;

$$(C_{11}-C_{12})>0, C_{11}>0, C_{44}>0, (C_{11}+2C_{12})>0 \text{ ve } C_{12}<B<C_{11} \quad (1)$$

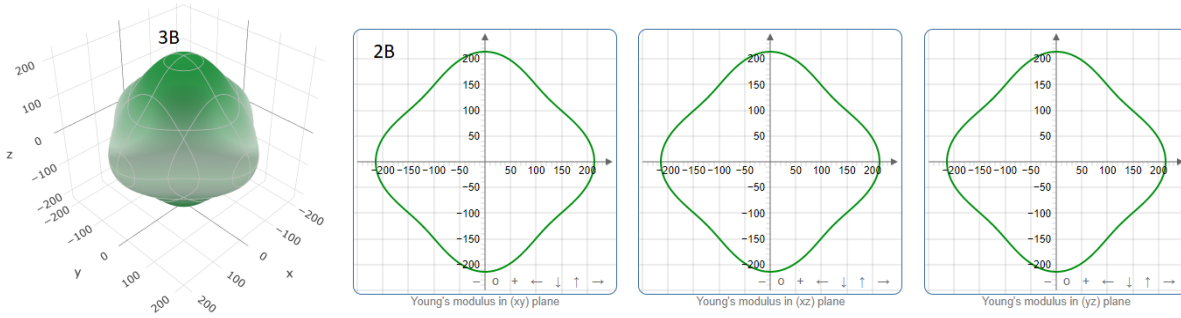
Tablo 1'den anlaşılacağı gibi, bileşiğin elastik sabitleri denklem (1)'de verilen gereksinimleri karşılamaktadır. Bu, incelenen bileşiğin elastik olarak kararlı olduğunu gösterir. C₁₁'in temel kristalografik yönler boyunca indüklenen tek yönlü sıkıştırmayı gösterdiği belirtilmektedir (Murtaza vd., 2014). Tablo 1'den görüldüğü üzere, incelenen materyalin C₁₁ değeri C₄₄ değerlerinden çok daha büyük olduğu, bu da bu malzemenin tek yönlü sıkıştırmaya pür kayma (shear) deformasyonundan daha güçlü direnç göstereceği anlamına gelir. Ek olarak, büyük kütle modülü B, dış basınç altında hacimdeki değişime karşı daha büyük deformasyon direncini tanımlar. Pettifor (1992), Cauchy basıncının (CP) C₁₂-C₄₄'ün, malzemelerin sünekliğini ve kırılma eğilimini da gösteren materyallerdeki açısız atomik bağın doğası hakkında bilgi sağlayabileceğini belirtti. Cauchy basıncı negatif ise, malzeme açısız veya kovalent karakterli ve kırılma yapıda yönlü bir bağa sahiptir. Cauchy basıncının daha büyük negatif değeri, ilave yönlü karakteri gösterirken, pozitif bir Cauchy basıncı metalik karaktere ve sünek yapıya işaret eder. Tablo 1'de, Cauchy basıncının pozitif değeri, incelenen materyalin metalik karakterde ve süneklik gösterdiğini gösterir.

Malzemelerin sünekliği ve kırılma eğilimi B/G oranı ve Poisson oranı kullanılarak da incelenebilir. Pugh kriterleri (Reshak vd., 2011; Al, 2021) olarak da adlandırılan B/G oranı, malzemelerin sünekliğini ve kırılma eğilimini tanımlar. B/G oranı 1,75'ten büyükse malzeme sünek, aksi halde kırılmandır. Burada incelenen materyalin B/G oranları 1,75'ten büyük olduğu için, bileşiğin doğası gereği sünek olduğu bulunmuştur. Frantsevich vd. (1982), Poisson oranının 0.26 oranı ile malzemelerin sünekliğini ve kırılma eğilimini ayırt edebildiğini belirtmişlerdir. Poisson oranı 0,26'dan küçük olan malzemeler kırılma, 0,26'dan büyük olan malzemeler sünek olarak sınıflandırılır.

Kübik perovskit LaZnO₃ bileşiği, sünek yapıyı destekleyen 0,26'dan büyük Poisson oranına sahiptir. Poisson oranı ayrıca malzemelerin bağlanma özellikleri hakkında da bilgi

sağlar. Kovalent olarak bağlanan materyallerin Poisson oranı 0,1 civarındayken iyonik materyallerin Poisson oranı 0,25 civarındadır. Metaller için tipik değer 0,33 olarak bildirilmektedir (Haines vd., 2001). Burada incelenen materyalin Poisson oranı, malzemelerin metalik özelliklerini ifade eden 0,30 civarında bulunmuştur.

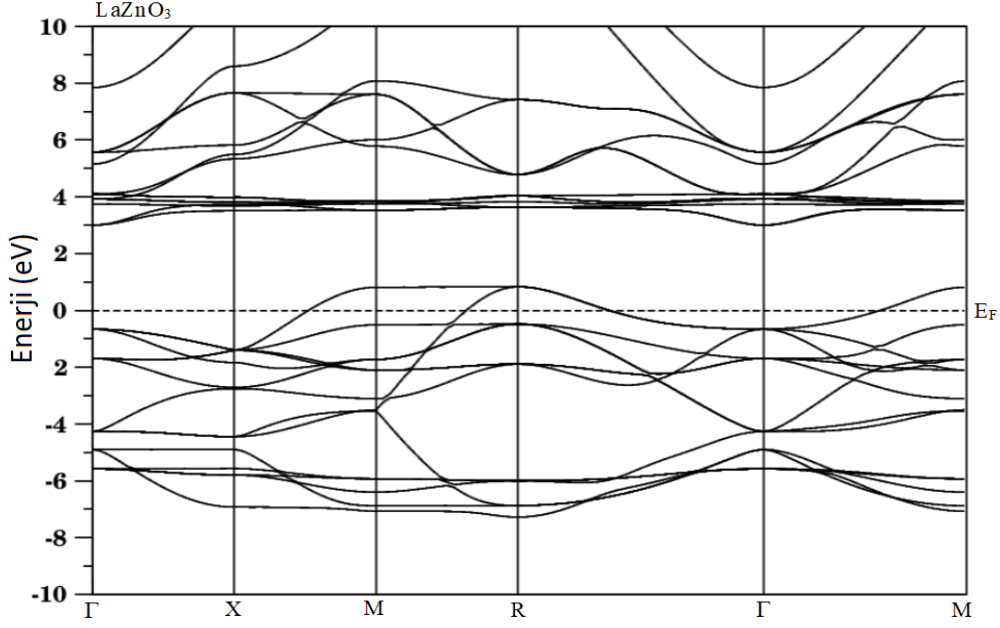
Shear modülü (G) malzemenin bir kesme gerilimi nedeniyle şekil değişikliğine karşı direncini tanımlar. Young modülü (E) gerilimin gerinim oranını tanımlar ve katıların katılığının bir ölçüsüdür (Al, 2019). Malzemeler arasında kıyaslama yaparken Young modülünün en yüksek değeri, en sertliği en yüksek materyali gösterir. Son zamanlarda, anormal malzemelerin gözlemlenmesi, araştırmacıları, stres ve gerinim nedeniyle elastik sabitlerin anizotropisini keşfetmeye yöneltmiştir. Malzeme olağandışı bir şekilde gerilimle yüklenirse, bu yönde uzama eğilimi gösterir ve bu da deformasyona neden olur. Bu nedenle, Young modülünün düzlemler boyunca 2B değişiklikleri elde edilmiş ve Şekil 2'de sunulmuştur. Çizimler xy, yz ve xz düzlemleri boyunca inşa edilmiştir. Alaşımın izotropisi dairesel olarak gösterilir, bundan sapma anizotropiyi gösterir. Şekil 2'den görülebileceği gibi, LaZnO₃ anizotropisini gösterir.

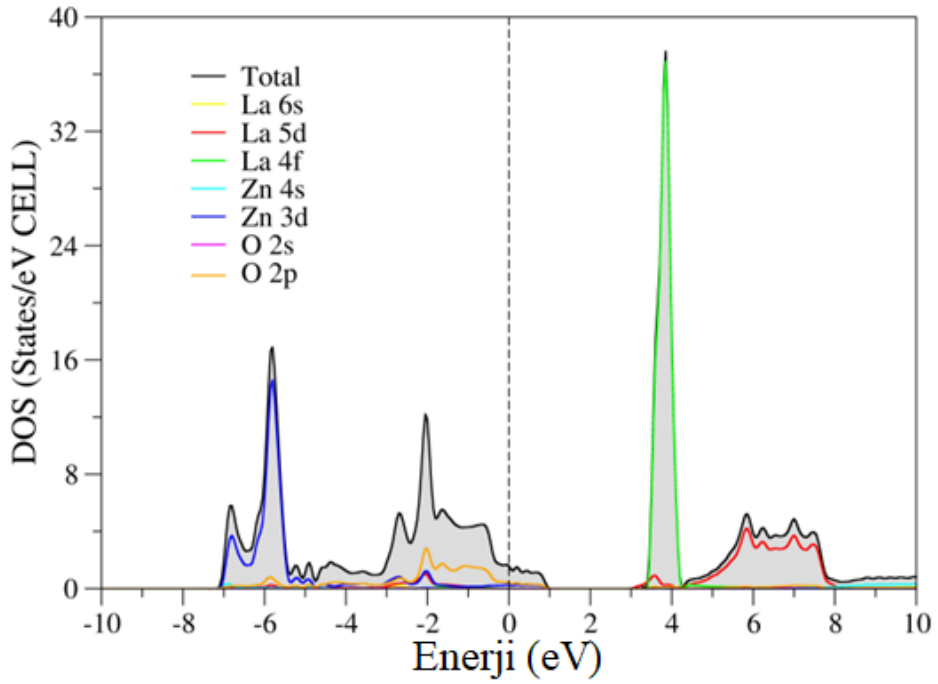
Şekil 2. LaZnO₃ bileşiğinin üç boyut (3B) ve iki boyut (2B) Young modül eğrisi.

3.2. Elektronik bant yapısı

Bant yapısı, periyodik bir sistemin enerji öz değerlerinin spektrumu ile tanımlanır. Fermi yüzeyinin şekli, bant yapısı hesaplamaları ile belirlenir. Baskın bantların ve enerjilerinin tanımlanması, bir bileşiğin fiziksel özellikleri hakkında bilgi verir. Bant yapısı ile hesaplanabilen bileşiğin optik özellikleri üzerinde bant aralığı varyasyonlarının güçlü bir etkisi vardır. Kübik perovskit yapıdaki LaZnO₃ bileşiğinin elde edilen elektronik bant spektrumu Şekil 2 de sunulmuştur. Şekil 2'de x-ekseni boyunca Γ , X, M, R, Γ , ve M Brillouin bölgesi simetri noktalarını temsil eder ve y ekseninde bant yapısının daha iyi görülmesi için -10 eV ila +10 eV enerji aralığı seçilmiştir. 0 eV' de (Fermi seviyesi) E_F 'yi ayarladık ve kesikli yatay çizgi ile gösterilir. E_F 'nin altında ve üstünde bantlar üst üste biner ve sırasıyla valans ve iletim bandını tanımlar. Değerlik bandı maksimumu (Valans bant) maksimumu bazı simetri noktalarında (M-R) E_F yi kesmektedir. Böylelikle göz önüne aldığımız bileşik metalik bir karakter sergiler. Elektronik durum yoğunluğu (DOS), bir enerji spektrumundaki elektronların dağılımlarını açıklayabilir. LaZnO₃'ün parçalı DOS'u Şekil 3'te gösterilmektedir. Valans bandının maksimumu sıfır enerji E_F 'yi bazı simetri yönlerinde kesmektedir. Üst değerlik bandı oluşumu için, 3 eV civarında keskin bir pik mevcut olup, bu pik La-4f atomlarından kaynaklanmaktadır. Şekil 3'te gösterildiği gibi E_F 'ye olan başlıca katkılar Zn-3d ve O-2p atomlarından kaynaklandığı görülmektedir. Üst değerlik bant oluşumu burada 2.37 eV ila 8 eV olarak görülmekte ve başlıca La'nın 4f ve 5d durumlarından oluştuğu görülmektedir. Kısmi Zn-3d durumları ve O-2p durumları, yaklaşık -7 eV ila 1.2 eV enerji aralığı arasındaki bandın gelişiminden sorumludur. Yaklaşık 4 eV'nin üzerindeki, La-5d durumları iletim bandının gelişiminde de önemli bir rol oynar (Şekil 3).

Şekil 2. Kübik perovskit yapıdaki LaZnO₃ bileşiğinin yüksek simetri yönleri boyunca elektronik bant yapısı (E_F Fermi enerji düzeyini göstermektedir).

Şekil 3. Kübik perovskit yapıdaki LaZnO₃ bileşiğinin toplam ve parçalı durum yoğunluğu eğrileri.

3.3. Termodinamik özellikler

Debye sıcaklık faktörü Θ_D , katıların düşük ve yüksek sıcaklık aralıkları için fonon salınım modlarını anlamada ve bileşiğin termal özelliklerini anlamada önemlidir (Nadeem vd., 2016; Tariq vd., 2018). Sıcaklık $T > \Theta_D$ için beklenen yüksek frekans modları $k_B T$ enerjisine sahip

olurken, $T < \Theta_D$ için fonon salınım modları donmuş olacaktır. Aşağıdaki denklemi (Hao vd., 2006) kullanarak LaZnO_3 için Debye sıcaklığını (Θ_D) 460,181 K olarak hesapladık:

$$\theta_D = \frac{h}{k} \left[\frac{3n}{4\pi} \left(\frac{N_A \rho}{M} \right) \right]^{1/3} V_m \quad (2)$$

Burada h , k , ρ , M , N_A ve n sırasıyla Planks ve Boltzmann sabiti, yoğunluk, moleküler kütle, Avogadro sayısı ve tek moleküldeki atom sayısıdır. Bu nedenle, $T > 460,181$ K için LaZnO_3 'te yüksek salınım modları bekleyebiliriz ve yüksek sıcaklık akustik cihaz uygulamalarında kullanılabilir.

$V_m = \left[\frac{1}{3} \left(\frac{2}{v_t^2} + \frac{1}{v_l^2} \right) \right]^{-1/3}$, burada Navier denklemi (Scriber vd.,1973) ile tanımlanan sırasıyla ortalama dalga hızları v_l ve v_t boyuna $v_l = \sqrt{\frac{3B+4G}{3\rho}}$ ve enine $v_t = \sqrt{\frac{G}{\rho}}$ olan denklemi

kullanarak ortalama ses hızı V_m 'nin 3.544 km/s olduğunu hesapladık.

Literatürde Fine ve Marcus (1984) tarafından ± 300 K tolerans limiti ile verilen erime sıcaklığının teorik tahmini için ampirik formülü kullandık.

$$T_M = 553 + (5,91 \times C_{11}) \quad (3)$$

LaZnO_3 için teorik olarak hesaplanan T_M değerimiz $C_{11} = 267,786$ GPa için $2135,6 \pm 300$ K'dır. Diğer taraftan, iç enerji, titreşim enerjisi, entropi ve özgül ısı kapasitesi gibi çeşitli termodinamik özellikler, denklem 4-7'den quasi-harmonik yaklaşım çerçevesinde Debye model kullanılarak 0 ile 800 K arasındaki bir sıcaklıkta incelenmiştir (Şekil 4'a-d).

$$E(T) = \sum_{q,\lambda} \hbar \omega_{q,\lambda} \left[\frac{1}{2} + \frac{1}{\left(e^{\frac{\hbar \omega_{q,\lambda}}{k_B T}} - 1 \right)} \right] \quad (4)$$

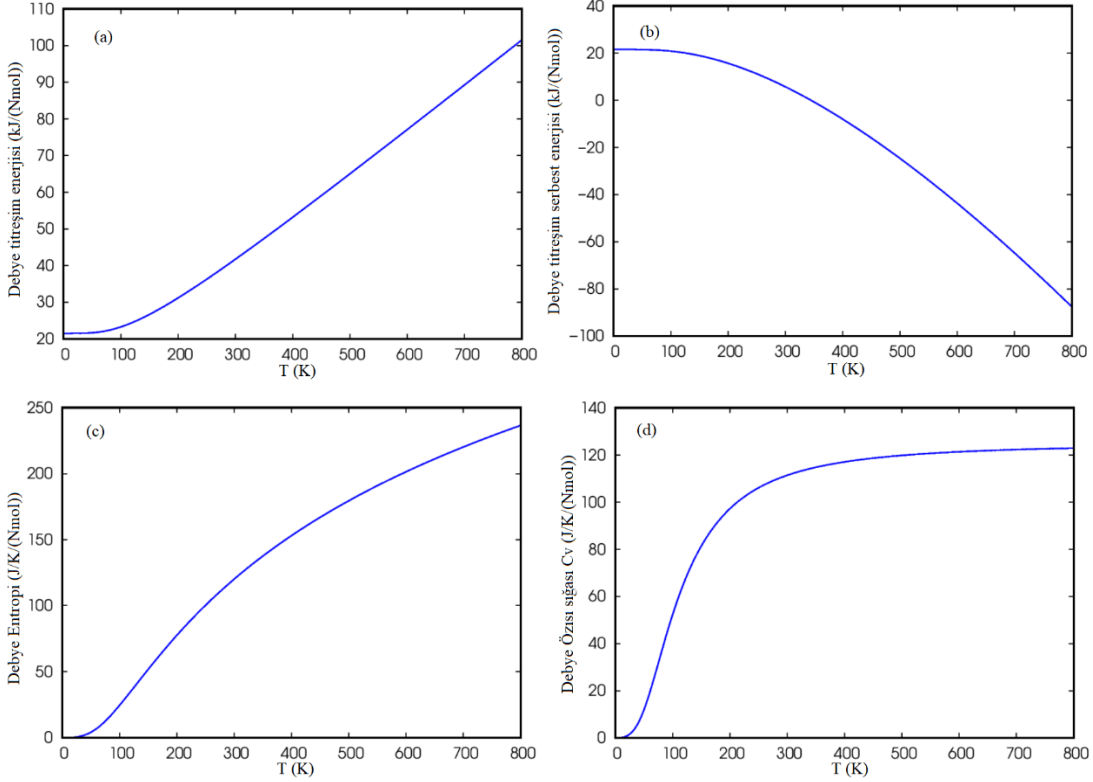
$$F(T) = \frac{1}{2} \sum_{q,\lambda} \hbar \omega_{q,\lambda} + k_B T \sum_{q,\lambda} \ln \left[1 - e^{-\frac{\hbar \omega_{q,\lambda}}{k_B T}} \right] \quad (5)$$

$$S(T) = \frac{\delta F}{\delta T} = \frac{1}{2} \sum_{q,\lambda} \hbar \omega_{q,\lambda} + \coth \left[\frac{\hbar \omega_{q,\lambda}}{2k_B T} \right] - k_B \sum_{q,\lambda} \ln \left[\sinh \left(\frac{\hbar \omega_{q,\lambda}}{2k_B T} \right) \right] \quad (6)$$

$$C_V(T) = \left(\frac{\delta E}{\delta T} \right)_V = \sum_{q,\lambda} k_B \left(\frac{\hbar \omega_{q,\lambda}}{k_B T} \right)^2 \frac{e^{\frac{\hbar \omega_{q,\lambda}}{k_B T}}}{\left[e^{\frac{\hbar \omega_{q,\lambda}}{k_B T}} - 1 \right]^2} \quad (7)$$

Burada q , λ , \hbar , k_B , ω ve T , sırasıyla dalga vektörü, bant indeksi, indirgenmiş Planck sabiti, Boltzmann sabiti, fonon frekansı ve sıcaklık. $E(T)$ sıcaklığının bir fonksiyonu olarak titreşim enerjiler hesaplanır ve Şekil 4 a'da gösterilir. $E(T)$ temel olarak bir malzemedeki yapının görece düzenlenmesinden ve onu oluşturan atomların veya moleküllerin etkileşimlerinden üretilen enerjiyi tanımlar. Termodinamik açıdan, herhangi bir durumda sistemi inşa etmek veya üretmek için gerekli olan, sistem içinde gömülü olan enerji olduğu da söylenebilir. $E(T)$, bileşenleri oluşturan parçacıkların dönme hareketi ve rastgele hareketi gibi çeşitli hareket türlerinin kinetik enerjilerinin yanı sıra elektronik enerji ve parçacıklar arası etkileşim enerjilerinden oluşur. $E(T)$ 'nin sıcaklık arttıkça doğrusal olarak arttığı görülmektedir. Titreşim serbest enerjisi $F(T)$, Şekil 4-b'de gösterilmektedir. Şekil 4-b, $F(T)$ değerlerinin artan sıcaklıkla daha negatif hale geldiğini açıkça göstermektedir. Negatif $F(T)$ değerlerine sahip bir malzemenin daha iyi bir termal tepkiye sahip olduğu, dolayısıyla daha yüksek sıcaklıklarda daha iyi termodinamik kararlılık davranışına sahip olduğu söylenir. Sıcaklığın bir fonksiyonu olarak entropi $S(T)$, Şekil 4-c'de sunulmuştur. Sıcaklık artışı ile gözlenen $S(T)$ artışı daha iyi anlaşılır, çünkü sıcaklık artışı bir sistemdeki kinetik enerjiyi ve atomik hareketi artırır. Ayrıca, entropi $S(T)$, titreşim serbest

enerjisi $F(T)$ ile ilişkilendirilebilir, çünkü $F(T)$ entropik katkıdan elde edilir, öyle ki $F(T)$ ne kadar negatifse entropi $S(T)$ o kadar yüksek olur. Ayrıca LaZnO_3 bileşiği için 0 K'de $S(T) = 0$, termodinamiğin üçüncü yasası ile mükemmel bir uyum içindedir Şekil 4-d bildirildiği gibi sabit hacim $C_V(T)$ 'deki ısı kapasitesi ve sıcaklık arasındaki ilişki yaklaşık 200 K'e kadar hızla lineer bir değişime sahiptir ve daha sonra daha yüksek sıcaklıklar için (Petit ve Dulong, 1981) olarak bilinen bir sınır değerinde sabit kalmaktadır.

Şekil 4. Kübik perovskit yapıdaki LaZnO_3 bileşiği için bir sıcaklık fonksiyonu olarak a) Titreşim enerjisi $E(T)$, b) Titreşim serbest enerjisi $F(T)$, c) entropi $S(T)$ ve d) özgül ısı kapasitesi $C_V(T)$.

4. Sonuç

Açık kod Quantum-Espresso paket programı ile yoğunluk fonksiyonel teorisi kullanılarak aşağıdaki sonuçlar çıkarılmıştır. Kübik perovskit LaZnO_3 , ortam koşulları altında yapısal, elektronik, termodinamik ve elastik kararlılık kriterleri kullanılarak incelenmiştir. Elektronik özellikler, bileşiğin metalik doğasının kökeni ile hesaplanan parçalı DOS'tan bileşiğin metalik özelliğini Zn-3d ve O-2p elektronik durumlarından kaynaklandığı görülmektedir. Cauchy basıncı, Pugh oranı ve Poisson oranı gibi elastik sabitler ve ilgili parametreler, incelenen materyalin sünek davranışa sahip ve metalik bant karakteri sergilemekte olduğunu göstermiştir. Hesaplamalar, LaZnO_3 'nin mekanik ve termodinamik olarak kararlı olduğunu göstermektedir. Termodinamik araştırma kapsamında, farklı sıcaklıklar için titreşim enerjisi, titreşim serbest enerji, entropi, sabit hacimde özgül ısı kapasitesi belirlemek için qusi-harmonik yaklaşım kullanılmıştır. Sonuç olarak, bu bileşiğin termodinamik özelliklerinin 0 ile 800 K arasındaki sıcaklıklarda değişimi uygulanmış ve sonuçlar bu alaşımların endüstriyel amaçlar için kullanılabileceğini göstermiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynaklar

Al S, (2019). Investigations of Physical Properties of XTiH_3 and Implications for Solid State Hydrogen Storage. *Zeitschrift für Naturforschung A*, 74(11), 1023-1030.

Al, S. (2021). Elastic and Thermodynamic Properties of Cubic Perovskite Type NdXO_3 (X= Ga, In). *The European Physical Journal B*, 94(5), 1-9.

AL, Selgin & Arıkan, N. (2019). Elastic, Electronic and Vibrational Properties of Ir-Based Refractory Superalloys. *Sakarya University Journal of Science*, 23(4), 501-508.

Arıkan, N., Ersen, M., Ocak, H. Y., İyigör, A., Candan, A., Uğur, Ş., Varshney, D. (2013). Ab-initio Study of Phonon Dispersion and Elastic Properties of 11 2 Intermetallics Ti_3Al and Y_3Al . *Modern Physics Letters B*, 27(30), 1350224, 27-30.

Arıkan, N., İyigör, A., Candan, A., Özduran, M., Karakoç, A., Uğur, Ş., Guechi, N. (2014). Abinitio Study of the Structural, Electronic, Elastic and Vibrational Properties of the Intermetallic Pd_3V and Pt_3V Alloys in the L1₂ Phase. *Metals and Materials International*, 20(4), 765-773.

Arıkan, N., Ocak, H. Y., Dikici Yıldız, G., Yıldız, Y. G., Ünal, R. (2020). Investigation of the Mechanical, Electronic and Phonon Properties of X_2scal (X= Ir, Os, and Pt) Heusler Compounds. *Journal of the Korean Physical Society*, 76(10), 916-922.

Benzoudji, F., Abid, O. M., Seddik, T., Yakoubi, A., Khenata, R., Meradji, H., Ocak, H. Y. (2019). Insight into the Structural, Elastic, Electronic, Thermoelectric, Thermodynamic and Optical Properties of MRhSb (M= Ti, Zr, Hf) Half-Heuslers From Ab-initio Calculations. *Chinese Journal of Physics*, 59, 434-448.

Bougherara, K., Litimein, F., Khenata, R., Uçgun, E., Ocak, H. Y., Uğur, Ş., Omran, S. B. (2013). Structural, Elastic, Electronic and Optical Properties of Cu_3TMSe_4 (TM= V, Nb and Ta) Sulvanite Compounds Via First-Principles Calculations. *Science of Advanced Materials*, 5(1), 97-106.

Bretos, I., Jiménez, R., Pérez-Mezcua, D., Salazar, N., Ricote, J., Calzada, M. L. (2015). Low-Temperature Liquid Precursors of Crystalline Metal Oxides Assisted by Heterogeneous Photocatalysis. *Advanced Materials*, 27(16), 2608-2613.

Dal Corso, A. (2016). Elastic Constants of Beryllium: A First-Principles Investigation. *Journal of Physics: Condensed Matter*, 28(7), 075401.

Davidson, C. G. (1975). 14) IF f lag D 0 THEN. *Journal of Computational Physics*, 17, 87-94.

De Paoli, A., Barresi, A. A. (2001). Deep Oxidation Kinetics of Trieline Over LaFeO₃ Perovskite Catalyst. *Industrial & Engineering Chemistry Research*, 40(6), 1460-1464.

Dulong, P. L., Petit, A. T. (1819). Recherches Sur Quelques Points Importants de la Theorie de la Chaleur. *Annales de Chimie et de Physique*, 10, 395-413.

Sreiber, E., Anderson, O., Soga, N., (1973). *Elastic Constants and Their Measurements*. New York: McGrawHill.

Galasso, F.S. (1990). *Perovskites and High Tc Superconductors*. New York: Gordon and Breach.

Fine, M. E., Brown, L. D., Marcus, H. L. (1984). Elastic Constants Versus Melting Temperature in Metals. *Scripta Metallurgica*, 18(9), 951-956.

Frantsevich, I. N., (1982). Elastic Constants and Elastic Moduli of Metals and Insulators. *Reference book*.

Gao, P., Tian, X., Nie, Y., Yang, C., Zhou, Z., Wang, Y. (2019). Promoted Peroxymonosulfate Activation into Singlet Oxygen Over Perovskite for Ofloxacin Degradation By Controlling the Oxygen Defect Concentration. *Chemical Engineering Journal*, 359, 828-839.

Giannozzi, P., Baroni, S., Bonini, N., Calandra, M., Car, R., Cavazzoni, C., Wentzcovitch, R. M. (2009). Quantum Espresso: A Modular and Open-Source Software Project for Quantum Simulations of Materials. *Journal of Physics: Condensed Matter*, 21(39), 395502.

Giannozzi, P., Baseggio, O., Bonfà, P., Brunato, D., Car, R., Carnimeo, I., Baroni, S. (2020). Quantum Espresso Toward the Exascale. *The Journal of Chemical Physics*, 152(15), 154105.

Haines, J., Leger, J. M., Bocquillon, G. (2001). Synthesis and Design of Superhard Materials. *Annual Review of Materials Research*, 31, 1.

Hao, Y. J., Chen, X. R., Cui, H. L., Bai, Y. L. (2006). First-Principles Calculations of Elastic Constants of c-BN. *Physica B: Condensed Matter*, 382(1-2), 118-122.

Hautier, G., Fischer, C., Ehlacher, V., Jain, A., Ceder, G. (2011). Data Mined Ionic Substitutions for the Discovery of New Compounds. *Inorganic Chemistry*, 50(2), 656-663.

Hohenberg, P., Kohn, W. (1964). Inhomogeneous Electron Gas. *Physical Review*, 136(3B), B864.

Ji, Q., Bi, L., Zhang, J., Cao, H., Zhao, X. S. (2020). The Role of Oxygen Vacancies of ABO₃ Perovskite Oxides in the Oxygen Reduction Reaction. *Energy & Environmental Science*, 13(5), 1408-1428.

Kajitani, M., Matsuda, M., Hoshikawa, A., Harjo, S., Kamiyama, T., Ishigaki, T., Izumi, F., Miyake, M. (2005). In Situ Neutron Diffraction Study on Fast Oxide Ion Conductor LaGaO₃-Based Perovskite Compounds. *Chemistry of materials*, 17(16), 4235-4243.

Kohn, W., Sham, L. J. (1965). Self-Consistent Equations Including Exchange and Correlation Effects. *Physical Review*, 140(4A), A1133.

Li, C., Soh, K. C. K., Wu, P. (2004). Formability of ABO₃ Perovskites. *Journal of Alloys and Compounds*, 372(1-2), 40-48.

Li, X., Zhao, H., Liang, J., Luo, Y., Chen, G., Shi, X., Sun, X. (2021). A-site Perovskite Oxides: An Emerging Functional Material for Electrocatalysis and Photocatalysis. *Journal of Materials Chemistry A*, 9(11), 6650-6670.

Liu, B., Nan, J., Zu, X., Zhang, X., Huang, W., Wang, W. (2020). La-based-adsorbents for Efficient Biological Phosphorus Treatment of Wastewater: Synergistically Strengthen of Chemical and Biological Removal. *Chemosphere*, 255, 127010.

Lobanov, M. V., Balagurov, A. M., Pomjakushin, V. J., Fischer, P., Gutmann, M., Abakumov, A. M., Van Tendeloo, G. (2000). Structural and Magnetic Properties of the Colossal Magnetoresistance Perovskite $\text{La}_{0.85}\text{Ca}_{0.15}\text{MnO}_3$. *Physical Review B*, 61(13), 8941.

Methfessel, M. P. A. T., Paxton, A. T. (1989). High-precision Sampling for Brillouin-Zone Integration in Metals. *Physical Review B*, 40(6), 3616.

Monkhorst, H. J., Pack, J. D. (1976). Special Points for Brillouin-zone Integrations. *Physical Review B*, 13(12), 5188.

Murtaza, G., Gupta, S. K., Seddik, T., Khenata, R., Alahmed, Z. A., Ahmed, R., Omran, S. B. (2014). Structural, Electronic, Optical and Thermodynamic Properties of Cubic REGa_3 (RE= Sc or Lu) Compounds: Ab Initio Study. *Journal of Alloys and Compounds*, 597, 36-44.

Nadeem, S., Tariq, S., Jamil, M. I., Ahmad, E., Gilani, S. S., & Munawar, K. S. (2016). DFT Study of Structural, Electronic, Thermo-elastic Properties and Plausible Origin of Superconductivity Due To Quantum Degenerate States in LaTiO_3 . *Journal of Theoretical and Computational Chemistry*, 15(05), 1650044.

Nzuzo, Y., Adeyinka, A., Carleschi, E., Doyle, B. P., Bingwa, N. (2021). Effect of d z_2 Orbital Electron-Distribution of La-based Inorganic Perovskites on Surface Kinetics of A Model Reaction. *Inorganic Chemistry Frontiers*, 8(12), 3037-3048.

Örnek, O., Arikan, N. (2016). Structural, Electronic, Elastic, Thermodynamic and Phonon Properties of LaX (X= Cd, Hg and Zn) Compounds in the B2 Phase. *International Journal of Modern Physics B*, 30(24), 1650169, 1-10.

Pena, M. A., Fierro, J. L. G. (2001). Chemical Structures and Performance of Perovskite Oxides. *Chemical Reviews*, 101(7), 1981-2018.

Perdew, J. P., Burke, K., Ernzerhof, M. (1996). Generalized Gradient Approximation Made Simple. *Physical Review Letters*, 77(18), 3865.

Pettifor, D. G., (1992). Theoretical Predictions of Structure and Related Properties of Intermetallics. *Materials Science and Technology*, 8(4), 345-349.

Reshak, A. H., Shalaginov, M. Y., Saeed, Y., Kityk, I. V., Auluck, S. (2011). First-Principles Calculations of Structural, Elastic, Electronic, and Optical Properties of Perovskite-Type KMgH_3 Crystals: Novel Hydrogen Storage Material. *The Journal of Physical Chemistry B*, 115(12), 2836-2841.

Saal, J. E., Kirklin, S., Aykol, M., Meredig, B., Wolverton, C. (2013). Materials Design and Discovery with High-Throughput Density Functional Theory: The Open Quantum Materials Database (OQMD). *The Journal of The Minerals, Metals & Materials Society*, 65(11), 1501-1509.

Sato, T., Noréus, D., Takeshita, H., Häussermann, U. (2005). Hydrides with the Perovskite Structure: General Bonding and Stability Considerations and The New Representative CaNiH_3 . *Journal of Solid State Chemistry*, 178(11), 3381-3388.

Si, C., Zhang, C., Sunarso, J., Zhang, Z. (2018). Transforming Bulk Alloys into Nanoporous Lanthanum-Based Perovskite Oxides With High Specific Surface Areas and Enhanced Electrocatalytic Activities. *Journal of Materials Chemistry A*, 6(41), 19979-19988.

Stahn, J., Chakhalian, J., Niedermayer, C., Hoppler, J., Gutberlet, T., Voigt, J., Bernhard, C. (2005). Magnetic Proximity Effect in Perovskite Superconductor/Ferromagnet Multilayers. *Physical Review B*, 71(14), 140509.

Tariq, S., Jamil, M. I., Sharif, A., Ramay, S. M., Ahmad, H., Tahir, B. (2018). Exploring Structural, Electronic and Thermo-Elastic Properties of Metallic AMoO_3 (A= Pb, Ba, Sr) molybdates. *Applied Physics A*, 124(1), 1-8.

Xue, D., Wu, S., Zhu, Y., Terabe, K., Kitamura, K., Wang, J. (2003). Nanoscale Domain Switching at Crystal Surfaces of Lithium Niobate. *Chemical Physics Letters*, 377(3-4), 475-480.

Yang, L., Yu, G., Ai, X., Yan, W., Duan, H., Chen, W., Zou, X. (2018). Efficient Oxygen Evolution Electrocatalysis in Acid by A Perovskite with Face-Sharing IrO₆ Octahedral Dimers. *Nature Communications*, 9(1), 1-9.

Yashima, M., Tsujiguchi, T., Sakuda, Y., Yasui, Y., Zhou, Y., Fujii, K., Skinner, S. J. (2021). High Oxide-Ion Conductivity Through the Interstitial Oxygen Site in Ba₇Nb₄MoO₂₀-Based Hexagonal Perovskite Related Oxides. *Nature Communications*, 12(1), 1-7.

Zhang, H., Li, N., Li, K., Xue, D. (2007). Structural Stability and Formability of ABO₃-type Perovskite Compounds. *Acta Crystallographica Section B: Structural Science*, 63(6), 812-818.